

RINKOTYRA

MARKET RESEARCH

ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTAI

AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS

5(26)
2004

VILNIUS

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

Leidinio „Rinkotyra“ Nr. 5(26) pirmojoje dalyje „Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinka“ apibendrinami 2004 metų antrajame pusmetyje vykę pokyčiai grūdų, bulvių, daržovių, pieno ir mėsos rinkose. Nagrinėjamos žemės ūkio ir maisto produktų gamybos, supirkimo, užsienio prekybos su trečiosiomis šalimis tendencijos (prekybos su ES šalimis duomenys pagal atskiras produktų grupes dėl techninių nesklandumų dar nėra skelbiami) ir produkcijos gamintojų, perdirbimo įmonių bei mažmeninių kainų dinamika. Lietuvos duomenys lyginami su kitų šalių duomenimis.

Antrojoje dalyje „Moksliniai tyrimai ir analitinės apžvalgos“ pateikiamos jautienos ir veršienos gamybos (iki 2008 m.) prognozės, apibendrinamas ūkininkų ūkių 2003 metų veiklos rezultatų tyrimas, apžvelgiama ES vaistažolių ir prieskonių rinka, kaimo plėtros ir Lietuvos kaimo vietovių demografinės būklės tendencijos bei licencijuotų sandėlių veiklos patirtis ir perspektyvos.

Priede pateikti kai kurie ūkininkų ūkių 2003 metų veiklos duomenys.

Redakcinė kolegija:

Editorial Board:

doc. dr. Gediminas Radzevičius (pirmininkas/*Chief Editor*),

dr. Vygantas Katkevičius, dr. Irena Kriščiukaitienė, doc. dr. Arvydas Kuodys,

dr. Ramutė Naujokienė, dr. Nijolė Pelanienė, doc. dr. Aleksandras Savilionis,

Virgilijus Skulskis

TURINYS

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RINKA

Grūdai. <i>M. Paliulis</i>	5
Bulvės. <i>L. Katutytė</i>	12
Daržovės. <i>L. Katutytė</i>	17
Pienas. <i>D. Mikelionytė</i>	23
Mėsa. <i>A. Gapšys</i>	35

MOKSLINIAI TYRIMAI IR ANALITINĖS APŽVALGOS

Jautienos ir veršienos gamybos prognozės. <i>S. Andrikienė, I. Kriščiukaitienė, A. Tamošaitienė</i>	43
Ūkininkų ūkių 2003 metų veiklos rezultatų tyrimas. <i>A. Kuodys</i>	50
Kaimo plėtros tendencijos Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse. <i>E. Ribašauskienė</i>	63
Vaistažolių ir prieskonių rinka Europos Sąjungoje. <i>D. Kšivickienė</i>	72
Demografiniai procesai kaime. <i>L. Pareigienė</i>	79
Licencijuotų sandėlių veiklos patirtis ir perspektyvos. <i>D. Pranauskienė</i>	85

SANTRUMPOS	89
Priedas. Ūkininkų ūkių 2003 metų veiklos rezultatai	91

Priedą parengė: A. Kuodys

CONTENTS

LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS MARKETS

Cereals. <i>M. Paliulis</i>	5
Potatoes. <i>L. Katutytė</i>	12
Vegetables. <i>L. Katutytė</i>	17
Milk. <i>D. Mikelionytė</i>	23
Meat. <i>A. Gapšys</i>	35

RESEARCH STUDIES AND ANALYTIC SURVEYS

Prospects for beef and veal production. <i>S. Andrikienė, I. Kriščiukaitienė, A. Tamošaitienė</i>	43
Business survey in the family farms, year 2003. <i>A. Kuodys</i>	50
Tendencies for rural development in Lithuania and other European Union countries. <i>E. Ribašauskienė</i>	63
The European Union market for herbs and spices. <i>D. Kšivickienė</i>	72
Demographic processes in rural areas. <i>L. Pareigienė</i>	79
Activities of licensed warehouses: experience and prospects. <i>D. Pranauskienė</i>	85

ABBREVIATIONS	89
Annex. Farming results of family farms in 2003	91

GRŪDAI / CEREALS

Straipsnyje apžvelgiamos grūdų vidaus rinkos kitimo tendencijos, intervencinių pirkimų eiga, analizuojamos grūdų kainos vidaus ir užsienio rinkose, grūdų užsienio prekyba su trečiosiomis šalimis per 2004 metų gegužės–lapkričio mėnesius bei su Europos Sąjungos (ES) šalimis iki 2004 m. gegužės 1 d.

Gamyba. Žemės ūkio ministerijos duomenimis, grūdų derlius 2004 metais buvo 0,8 proc. didesnis nei ankstesniais metais – 2,848 mln. t. Didesnį derlių nulėmė daugiau kaip 5 proc. (iki 932 tūkst. ha) padidėjęs grūdinių augalų pasėlių plotas ir 7 proc. (nuo 3,03 iki 3,25 t/ha) išaugęs grūdų derlingumas.

Supirkimas. Per 2004 metų vienuolika mėnesių buvo supirkta 1345,0 tūkst. t javų grūdų ir 9,1 tūkst. t ankštinių augalų grūdų.

2004 metų grūdų supirkimo apimtys buvo kur kas didesnės nei 2003-iaisiais. Kai kuriais 2004 metų mėnesiais grūdų supirkta daugiau nei du kartus daugiau negu 2003 metų atitinkamais mėnesiais. Iki naujojo derliaus (rugpjūčio mėn.) 2004 metais buvo supirkta 250,2 tūkst. t grūdų, ankstesniais metais per tą patį laikotarpį – 111,8 tūkst. t. Per 2004 metų I-ąjį pusmetį didesnį, palyginti su ankstesnių metų tuo pačiu laikotarpiu, parduotų grūdų kiekį galima pagrįsti rinkos konjunktūra. 2003–2004 metų derlius aplinkinėse rinkose buvo daug prastesnis nei įprastai, todėl dėl išaugusios paklausos ir padidėjusių grūdų kainų Lietuvos grūdų augintojai skubėjo parduoti grūdus. Labai daug grūdų buvo eksportuota.

1 lentelė / Table 1

Grūdų supirkimas 2004 metais, t
Purchase of grains in 2004, t

Mėnuo / Month	Javų grūdai Cereals grain	Ankštinių augalų grūdai Leguminous grain
Sausis–kovas / January–March	151,5	3,2
Balandis / April	38,5	0,6
Gegužė / May	23,2	1,1
Birželis / June	25,7	0,6
Liepa / July	11,3	0,1
Rugpjūtis / August	217,6	0,8
Rugsėjis / September	343,1	1,7
Spalis / October	311,6	0,6
Lapkritis / November	222,7	0,4

Ankstesniais metais (2002–2003 m.) aplinkinėse Europos ir Azijos rinkose grūdų derlius buvo geras ir kokybiškas, todėl lietuviški grūdai neturėjo paklausos ir didelis jų kiekis buvo supirktas į intervencinius sandėlius. Vėliau juos sunkiai sekėsi parduoti.

Per 2004 metų rugpjūčio–lapkričio mėnesius supirktas 456,6 tūkst. t daugiau nei per tą patį 2003 metų laikotarpį. Taip atsitiko dėl blogų derliaus nuėmimo sąlygų. 2004 metais grūdai buvo labai drėgni, prastos kokybės, jų sandėliuoti nebuvo galima, reikėjo džiovinti. Tačiau dėl džiovyklų ir sandėlių su aktyvia ventiliacija trūkumo bei vėluojančių derliaus nuėmimo bei sėjos darbų dauguma grūdų augintojų buvo priversti grūdus parduoti.

Intervenciniai pirkimai. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūros (LŽŪMPRRA) sausio 12 d. duome-

nimis, pateiktos 276 paraiškos parduoti grūdus į intervencinius sandėlius. Siūlomas parduoti grūdų (kviečių ir miežių) bendras kiekis – apie 106 tūkst. t. Iš jų 35 tūkst. t jau supirktas (apie 50 proc. kviečių ir apie 50 proc. miežių). 23 tūkst. t miežių ir 48 tūkst. t kviečių bus supirktas, kai bus nustatyta kokybė ir sutvarkyti visi dokumentai. Į intervencinius sandėlius superkamų grūdų kaina mažinama daugiausia dėl grūdinių priemaišų.

Per šį grūdų pirkimo sezoną iki sausio 12 d. apie 50 pareiškėjų atsisakė parduoti grūdus į intervencinius sandėlius. Pagrindinės atsisakymo priežastys:

- grūdai neatitiko minimalių kokybės reikalavimų;
- pareiškėjai surado kam parduoti grūdus geresnėmis sąlygomis.

2 lentelė / Table 2

Grūdų importas ir eksportas 2004 metų sausio–spalio mėnesiais
Imports and exports of grains in January–October 2004

Rūšis / Kind	Kiekis / Quantity
Eksportas į trečiąsias šalis iki lapkričio mėnesio, tūkst. t <i>Exports to third countries by November, thou. t</i>	
Kviečiai ir meslinas / <i>Wheat & meslin</i>	165,9
Rugiai / <i>Rye</i>	4,5
Miežiai / <i>Barley</i>	102,6
Importas iš trečiųjų šalių iki lapkričio mėnesio, tūkst. t <i>Imports from third countries by November, thou. t</i>	
Kukurūzai / <i>Maize</i>	14,9
Ryžiai / <i>Rye</i>	6,6
Grikiiai / <i>Buckwheat</i>	2,1
Kiti grūdai / <i>Other grains</i>	0,8

Rūšis / <i>Kind</i>	Kiekis / <i>Quantity</i>
Importas iš ES šalių iki gegužės mėnesio, t <i>Imports from EU countries by May, t</i>	
Kviečiai ir meslinas / <i>Wheat & meslin</i>	23,5
Miežiai / <i>Barley</i>	292
Kukurūzai / <i>Maize</i>	362
Ryžiai / <i>Rye</i>	225
Kiti grūdai / <i>Other grains</i>	10,5

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

Po sausio 1 d. teikiamos tik kviečių pardavimo paraiškos. Manoma, kad miežių (atitinkančių minimalius kokybės reikalavimus grūdams parduodamiems į intervencinius sandėlius) rinkoje jau nebėra, todėl sausio pabaigoje LŽŪMPRRA paskelbė miežių pardavimo vidaus rinkai konkursą. Parduodamų miežių pradinė kaina numatyta ne mažesnė už intervencinę (354,57 Lt/t).

Užsienio prekyba. Analizuojamas užsienio prekybos su trečiosiomis šalimis laikotarpis apima 2004 metų sausio–spalio mėnesius, o su ES šalimis – tų pačių metų sausio–balandžio mėnesius. Eksporto į ES šalis iki gegužės 1 d. nebuvo.

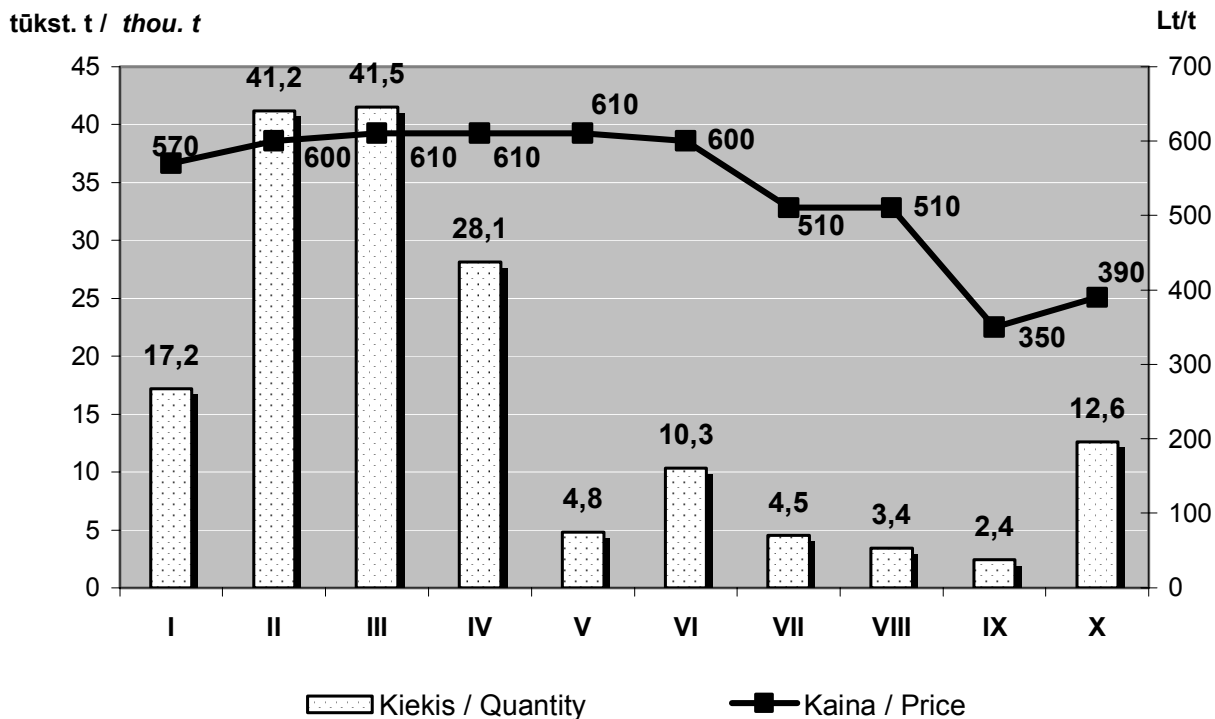
Daugiausia kviečių į trečiąsias šalis eksportuota metų pradžioje, kai jų paklausa aplinkinėse rinkose buvo didelė ir juos buvo galima brangiai parduoti (600 Lt/t). Pagrindinės lietuviškų kviečių pirkėjos 2004 metais buvo Baltarusija, Rusija ir Ukraina. Per dešimt šių metų mėnesių į šias šalis eksportuota 94 proc. visų eksportuotų kviečių. Į Norvegiją rugsėjo mėnesį eksportuota 2,3 tūkst. t kviečių, spalio – 2,5 tūkst. t.

Iki 2004 metų lapkričio mėnesio į Lietuvą iš Danijos, Nyderlandų ir Švedijos įvežta 23,5 t kviečių (daugiausia sėkliniai grūdai).

Lietuviškų rugių pirkėjos 2004 metais buvo Ukraina (3,9 tūkst. t) ir Baltarusija (554 t). Rugių importo iki lapkričio mėnesio nebuvo nei iš trečiųjų šalių, nei iš ES.

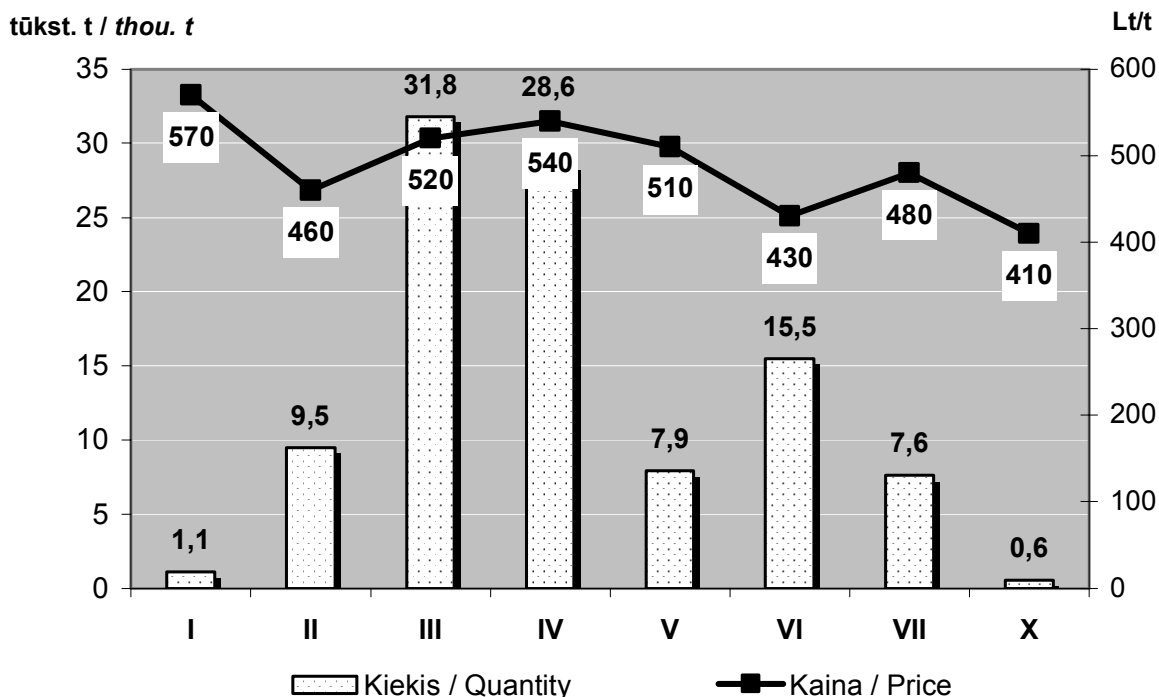
Miežių eksporto į trečiąsias šalis dinamika buvo analogiška kviečių dinamikai, didžiausios miežių eksporto apimtys buvo kovo, balandžio mėnesiais, gegužę truputį sumažėjo, o birželį, kaip ir kviečių, miežių buvo eksportuota daugiau. Beveik visi miežiai eksportuoti į Baltarusiją, Rusiją ir Ukrainą. Eksportuotų miežių kainos svyravimai sutapo su kiekio svyravimais (2 pav.).

Miežių importo iš trečiųjų šalių iki 2004 metų lapkričio mėnesio nebuvo, o iš ES šalių iki gegužės 1 d. importuota 292 t. Miežiai įvežti iš Danijos, Vokietijos, Jungtinės Karalystės, Švedijos, Prancūzijos ir Suomijos.

1 pav. Kviečių eksporto į trečiąsias šalis dinamika ir kaina 2004 metų sausio–spalio mėnesiais
 Figure 1. Quantity and price of wheat exported to third countries in January–October 2004

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

2 pav. Miežių eksporto į trečiąsias šalis dinamika ir kaina 2004 metų sausio–spalio mėnesiais
 Figure 2. Quantity and price of barley exported to third countries in January–October 2004

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

Kitų grūdų eksporto į trečiąsias šalis apimtys buvo labai mažos. Iš trečiųjų šalių iki lapkričio mėnesio importuota 14,9 tūkst. t kukurūzų, iš jų 97 proc. – iš Ukrainos. Sausio mėnesį iš Ukrainos importuotų kukurūzų kaina buvo 390 Lt/t, o vasarį, kovą ir birželį – 420 Lt/t. Iš ES šalių (Austrijos, Prancūzijos, Švedijos ir Vokietijos) importuota 362 t kukurūzų, vasarį – 166 t, kovą – 91 t ir balandį – 105 t.

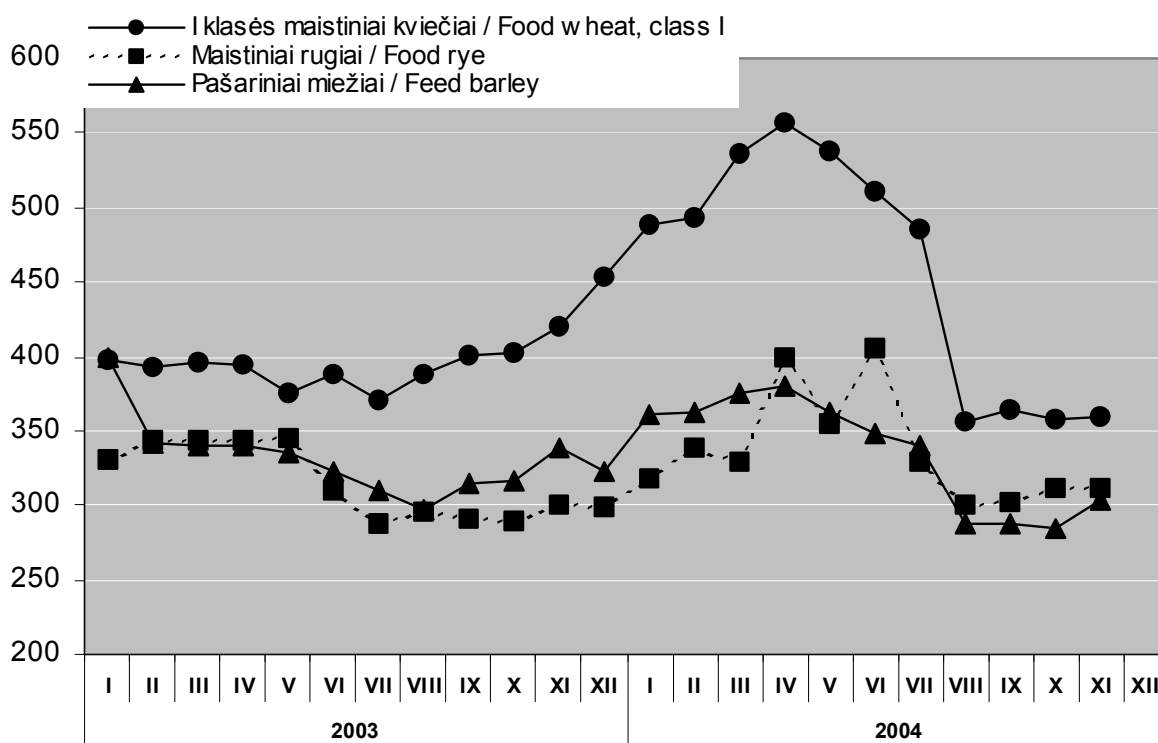
Ryžių importas iš trečiųjų šalių sudarė 6,6 tūkst. t, sausį – 564 t, vasarį – 398 t, kovą – 2,8 tūkst. t, balandį – 2,5 tūkst. t, gegužę – 73 t, birželį – 45 t, rugsėjį – 130 t, spalį – 61 t. Galima pastebėti, kad prieš įstojimą į ES perdirbėjai ir prekybininkai stengėsi apsirūpinti pigesniais Rytų šalių ryžiais, vidutinė jų kaina buvo

1020 Lt/t. Iki gegužės 1 d. iš ES šalių buvo importuota 225 t ryžių vidutine 3550 Lt/t kaina.

Iš Ukrainos balandžio ir gegužės mėnesiais buvo importuota 2,1 tūkst. t grikių (atitinkamai 1,9 tūkst. t ir 231 t) vidutine 790 Lt/t kaina.

Kainos. 2003–2004 metais grūdų supirkimo kainos Lietuvoje dėl blogo derliaus aplinkinėse rinkose buvo labai išaugusios (3 pav.). Tačiau prasidėjus 2004 metų javapjūtei, visų grūdų supirkimo kainos nukrito iki žemesnio lygio, nei buvo 2003 metų pradžioje. Panaši situacija klostėsi ir aplinkinėse rinkose.

Maistinių kviečių supirkimo kaina Lietuvoje, rugpjūčio mėnesį nukritusi iki 356 Lt/t, vėliau truputį pakilo ir stabilizavosi (3 lentelė).

3 pav. Grūdų supirkimo kainos Lietuvoje 2003–2004 metais, Lt/t
Figure 3. Purchase prices of grains in Lithuania in 2003–2004, Lt/t

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Vidutinės maistinių kviečių supirkimo kainos kai kuriose Europos šalyse ir Lietuvoje 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais, Lt/t*
*Average purchase prices of food wheat in selected European countries and Lithuania in January–November 2004, Lt/t**

Šalis Country	2004										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Estija / Estonia	445	458	459	489	524	516	510	474	407	396	397
Latvija / Latvia	346	327	469	–	–	–	584	353	361	365	359
Lenkija / Poland	476	480	496	498	503	528	539	468	400	400	399
Lietuva / Lithuania	489	493	537	515	538	510	486	356	365	358	359
Rumunija / Romania	590	637	670	694	659	665	397	379	358	333	–
Rusija / Russia	546	624	627	623	564	467	391	390	422	401	387
Slovakija / Slovakia	445	507	502	520	505	488	451	341	336	341	362
Ukraina / Ukraine	603	628	–	655	622	556	407	386	374	367	363
Vengrija / Hungary	645	603	592	533	470	459	337	320	316	320	314
Vokietija / Germany	501	511	498	492	457	408	413	320	318	318	321

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Estijoje maistinių kviečių kaina taip pat mažėja, tačiau ji yra kur kas didesnė nei Lietuvoje (397 Lt/t). Viena priežasčių, dėl ko Estijoje yra vienos iš didžiausių kainų – mažai užauginama grūdų. Apsirūpinimo grūdais lygis tesiekia apie 50 proc. Panašios kainos kaip ir Lietuvoje yra Latvijoje, Slovakijoje ir Ukrainoje. Latvijoje ir Slovakijoje nuo derliaus nuėmimo pradžios jos truputį pakilo, o Ukrainoje ir Rumunijoje turi tendenciją mažėti. Lenkijoje maistinių kviečių kaina, nukritusi iki 400 Lt/t, liko pastovi iki metų pabaigos, o Vengrijoje ir Vokietijoje ji svyruoja apie 320 Lt/t.

Per 2004 metų I-ąjį pusmetį labai svyravusi maistinių rugių kaina ėmė kristi, prasidėjus naujojo derliaus nuėmimui (4 lentelė). Kaina rugpjūtį palyginti su birželio mėnesiu (kai per 2004 m. buvo pasiekusi aukščiausią lygį), nu-

krito 26 proc., o vėliau pradėjo didėti. 2004 metų lapkričio mėnesį maistinių rugių kaina buvo panaši kaip Ukrainoje ir Latvijoje. Rusijoje maistinių rugių kaina buvo 17 proc. didesnė nei Lietuvoje, nuo rugsėjo mėnesio ji svyruoja apie 360 Lt/t. Estijoje maistinių rugių kaina nuo gegužės mėnesio nuosekliai mažėjo ir lapkričio mėnesį buvo apie 10 proc. mažesnė nei Lietuvoje. Lenkijoje ir Vokietijoje rugių kainos žemiausios.

Bene didžiausias kainų kritimas iš visų grūdų rūšių, prasidėjus naujojo derliaus nuėmimui, buvo jaučiamas pašarinių miežių rinkose. Šiuo metu jų kaina siekia 304 Lt/t, kiek didesnė yra Estijoje, Vokietijoje. Labai išsiskiria pašarinių miežių kaina Lenkijoje, nuo rugsėjo mėnesio ji nežymiai didėjo ir lapkričio mėnesį siekė 380 Lt/t.

Vidutinės maistinių rugių supirkimo kainos kai kuriose Europos šalyse ir Lietuvoje 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais, Lt/t*
*Average purchase prices of food rye in selected European countries and Lithuania in January–November 2004, Lt/t**

Šalis Country	2004										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Estija / Estonia	389	410	417	440	434	432	429	408	372	342	344
Latvija / Latvia	284	–	–	–	345	386	–	330	319	320	312
Lenkija / Poland	352	357	367	365	368	381	378	335	294	297	296
Lietuva / Lithuania	318	338	329	404	355	405	329	301	302	312	311
Rusija / Russia	470	532	548	517	480	389	283	281	357	372	365
Ukraina / Ukraine	396	414	–	458	462	438	375	337	309	313	310
Vokietija / Germany	403	392	381	376	371	362	363	251	256	249	263

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Vidutinės pašarinių miežių supirkimo kainos kai kuriose Europos šalyse ir Lietuvoje 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais, Lt/t*
*Average purchase prices of feed barley in selected European countries and Lithuania in January–November 2004, Lt/t**

Šalis Country	2004										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
Estija / Estonia	368	395	396	411	433	413	412	354	313	308	314
Latvija / Latvia	298	324	329	360	386	375	357	304	307	300	293
Lenkija / Poland	434	435	451	449	451	467	463	412	375	377	380
Lietuva / Lithuania	361	363	375	374	362	349	341	287	288	285	304
Rumunija / Romania	567	579	618	623	595	556	340	317	289	279	–
Rusija / Russia	350	407	410	391	353	294	229	178	219	241	254
Slovakija / Slovakia	410	364	366	375	383	378	355	288	292	291	287
Ukraina / Ukraine	335	348	–	373	359	338	245	195	209	215	224
Vengrija / Hungary	382	–	–	469	466	258	276	278	284	262	252
Vokietija / Germany	450	459	438	414	388	361	354	304	305	309	317

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

BULVĖS / POTATOES

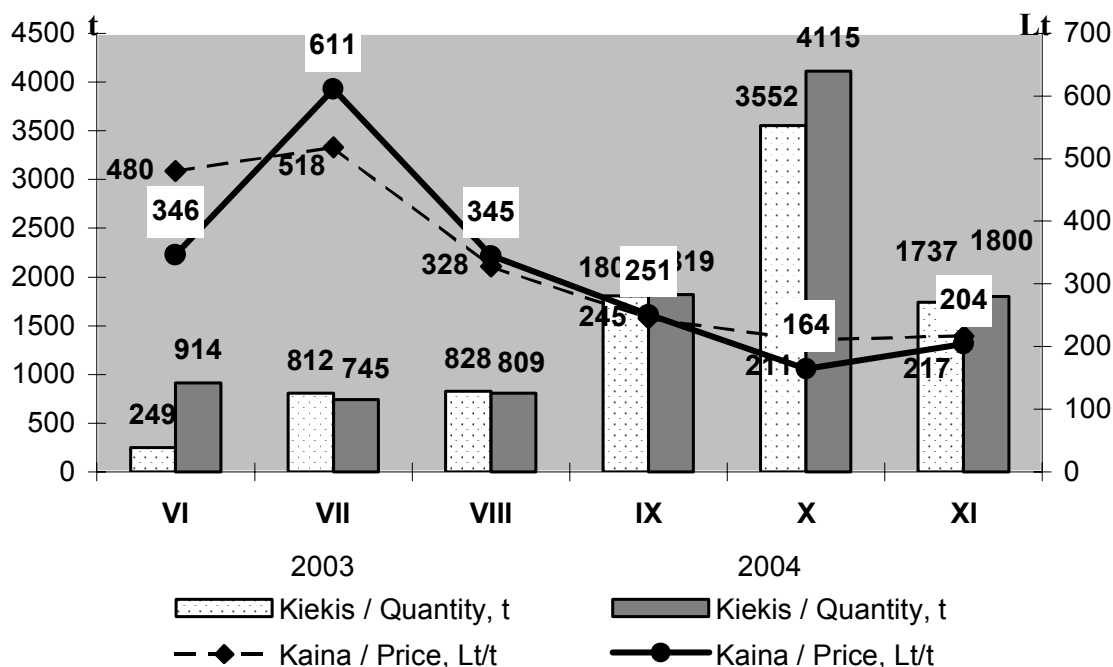
Straipsnyje aptariamos pagrindinės bulvių rinkos tendencijos 2004 metų II-ojoje pusėje bei lyginama su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu.

Vidaus rinka. Preliminariais Statistikos departamento duomenimis, 2004 metais Lietuvoje bulvių pasėliai sudarė 77,8 tūkst. ha, kuriuose buvo išauginta apie 1,1 mln. t produkcijos, t. y. plotas bei derlius, palyginti su 2003 metais, atitinkamai sumažėjo 17 ir 21 proc.

Statistikos departamento duomenimis, 2004 metų birželio–lapkričio mėnesiais buvo supirktas 10,2 tūkst. t bulvių – 13 proc. daugiau negu tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu (1 pav.). Bendras sausio–lapkričio mėnesiais supirktas bulvių kiekis yra 16,2 proc. didesnis nei ankstesnių metų atitinkamu laikotarpiu: 2004 metais supirktas 16,5 tūkst. t, o 2003-iaisiais – 14,2 tūkst. t.

Lyginant 2004 metų atskirų mėnesių vidutinės bulvių supirkimo kainas su 2003-ųjų atitinkamo mėnesio kainomis, didžiausias skirtumas pastebimas birželį: 2004 metais ji buvo 30 proc. mažesnė nei 2003-iaisiais. Oro sąlygos nebuvo palankios, todėl užsitęsė bulvių vegetacija ir derliaus nuėmimas. Birželio mėnesį specializuoti bulvininkystės ūkiai baigė realizuoti ankstesnių metų derliaus prekinės bulves, o masinė ankstyvųjų bulvių realizacija prasidėjo tik liepą.

Liepos–rugpjūčio mėnesiais bulvių supirkimo kainų skirtumas sumažėjo nuo 18 iki 2,4 proc. Aukštesnę, palyginti su ankstesniais metais, bulvių kainą lėmė nepalankios oro sąlygos: dalį ankstyvųjų bulvių derliaus sunaikino pavasarinės šalnos, o dėl gausių kritulių teko dažniau kaupti bei papildomai tręšti pasėlius, naudoti daugiau augalų apsaugos priemonių.

1 pav. Supirktų bulvių kiekis ir kaina 2003 ir 2004 metų birželio–lapkričio mėnesiais
Figure. 1. Quantities and prices of potatoes purchased in June–November 2003 & 2004

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV.

Rugpjūčio mėnesį nustojus lyti, padidėjo bulvių pasiūla iš prekinių ūkių. Jų paklausa sumažėjo, kadangi maistui buvo pradėtos vartoti sodybose ir sodininkų bendrijose užsiaugintos bulvės. Todėl bulvių kaina mažėjo ir rugsėjį pasiekė 2003 metų kainų lygį.

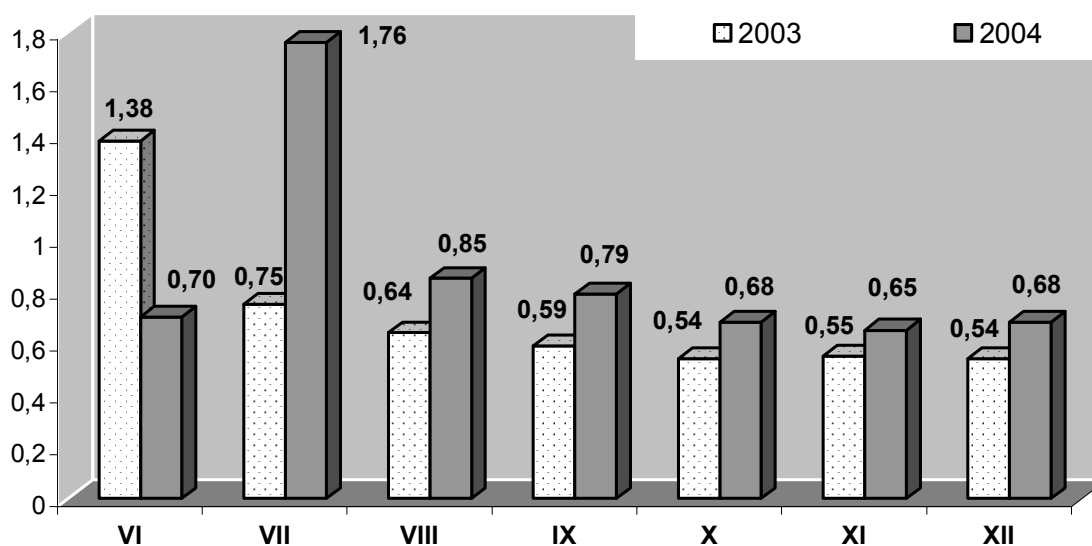
Nepaisant šalto ir lietingo pavasario, 2004 metais bulvių derlius buvo gausus. Tačiau dėl prastų oro sąlygų dalis jo buvo blogesnės kokybės, todėl jį bus sunku išlaikyti. Smulkūs augintojai, nerimaudami, kad prastesnės kokybės produkciją teks išbrokuoti, pardavė jas mažą kaina, todėl spalio ir lapkričio mėnesiais supirkimo kaina buvo mažesnė nei 2003-iaisiais atitinkamai 22 ir 6 proc. Baigus realizuoti prastesnės kokybės bulves, jų kaina vėl pradėjo augti.

Lietuvos daržovių augintojų asociacijos duomenimis, padidėjo ūkininkų, auginančių geros kokybės prekes bulves, pasėliai. Jie patieks rinkai iki 30 tūkst. t aukštos kokybės produkcijos, kurios turėtų užtekti iki naujojo derliaus.

Vidutinė bulvių supirkimo kaina 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais buvo 280 Lt/t – 10 proc. mažesnė negu 2003 metais. Bulvių

kaina mažmeninės prekybos centruose birželio–gruodžio mėnesiais buvo vidutiniškai 32 proc. aukštesnė nei 2003 metais tuo pačiu laikotarpiu (2 pav.).

Lyginant atskirų mėnesių mažmenines bulvių kainas, didžiausias skirtumas pastebimas birželio ir liepos mėnesiais. Šie kainų skirtumai susidarė dėl skirtingo ankstyvųjų bulvių realizacijos periodo: 2004 metų birželio mėnesį Lietuvos mažmeninės prekybos centruose dar buvo pardavinėjamos senojo derliaus bulvės, o 2003 metais jau buvo pradėta prekyba šviežiomis. Dėl šios priežasties kainos 2003 ir 2004 metų birželio mėnesį skyrėsi dvigubai. Liepos mėnesį, pradėjus prekybą naujojo derliaus produkcija, pardavimo kaina, palyginti su birželiu, išaugo 2,5 karto. Tačiau, palyginti su 2003 metų birželio kaina, t. y. su tų metų šviežių bulvių realizacijos pradžia, ji buvo didesnė tik 28 proc. Išaugus pasiūlai rugpjūčio mėnesį mažmeninė bulvių pardavimo kaina smarkiai sumažėjo, tačiau rugpjūčio–gruodžio mėnesiais ji išliko 18–36 proc. didesnė negu tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu.

2 pav. Vidutinės mažmeninės bulvių kainos Lietuvoje 2003 ir 2004 metų birželio–gruodžio mėnesiais, Lt/kg

Figure 2. Average retail prices of potatoes in Lithuania in June–December 2003 & 2004, Lt/kg
Šaltiniai: ŽŪMPRIS, Žemės ūkio rūmai.

Daugelyje šalių dėl padidėjusio pasėlių ploto ir derliaus rugpjūčio mėnesį pradėjo sparčiai kristi supirkimo kainos (1 lentelė). Vienos didžiausių ES bulvių augintojos – Vokietijos – prekinių ūkių savininkai bulvių pardavimo kainą, palyginti su liepa, sumažino 49 proc. Pana-

šiai kainos krito ir stambiuose Lietuvos ūkiuose. Lenkijoje, Čekijoje, Slovakijoje dėl ankstesnės bulvių vegetacijos kainos pradėjo mažėti jau liepos mėnesį. Tai turėjo įtakos bulvių rinkai ir kituose kraštuose.

1 lentelė / Table 1

Vidutinės bulvių pardavimo kainos Lietuvos ir kai kurių užsienio šalių prekiniuose ūkiuose 2004 metų birželio–gruodžio mėnesiais, Lt/kg

Average purchase prices of potatoes in commercial farms in Lithuania and selected foreign countries in June–December 2004, Lt/kg

Mėnuo Month	Lietuva Lithuania	Latvija Latvia	Estija Estonia	Lenkija Poland	Rusija* Russia	Vokietija Germany	Čekija Czech Republic	Slovakija Slovakia
VI	0,56	0,70	0,66	0,63	0,58	–	0,73	0,83
VII	0,82	0,66	1,32	0,30	–	0,39	0,36	0,47
VIII	0,40	0,46	0,86	0,25	0,53	0,20	0,29	0,39
IX	0,37	0,33	0,69	0,24	0,54	0,14	0,29	0,34
X	0,35	0,36	0,67	0,21	0,51	0,12	0,32	0,34
XI	0,34	0,35	0,61	0,21	0,49	0,14	0,27	0,32
XII	0,39	–	–	0,22	–	0,14	–	–

* Leningrado sritis / Leningrad region.

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

2004 metais bulvių pardavimo kainos stambiuose prekiniuose ūkiuose buvo mažiausios lapkričio mėnesį. Brangiau nei Lietuvoje bulvės buvo parduodamos Estijoje (net 79 proc.) bei Rusijoje (44 proc.), pigiau – Vokietijoje (2,4 karto), Lenkijoje (44 proc.). Ypač mažas bulvių kainas Vokietijoje lėmė apie 27 proc. padidėjęs, palyginti su sausringais 2003-iaisiais, derlius, kuris, preliminariais duomenimis, siekia 12,6 mln. t.

Agra Europe skelbia, kad išankstiniais skaičiavimais, 2004 metais ES-15 šalyse išauginta apie 46,4 mln. t bulvių, t. y. 12 proc. daugiau

nei 2003-iaisiais. Padidėjęs derlius bei mažėjantis bulvių suvartojimas lemia vidutinės bulvių kainos ES šalyse mažėjimą: prognozuojama, kad 2004–2005 derliaus metais ji nukris iki 70 eurų/t (242 Lt/t) t. y. sudarys vos 44 proc. 2003–2004 derliaus metų supirkimo kainos.

Iš senųjų ES šalių narių daugiausia bulvių užaugina Vokietija, Nyderlandai, Prancūzija, Jungtinė Karalystė ir Belgija. 2004 metais išvardytose valstybėse, išankstiniais skaičiavimais, buvo prikasta apie 36 mln. t bulvių, arba 77,6 proc. viso ES-15 bulvių derliaus.

Naujosiose ES šalyse narėse 2004 metais, palyginti su 2003-iaisiais, prognozuojamas 12 proc. didesnis bulvių derlius (apie 20 mln. t). Tam įtakos turėjo geros klimato sąlygos ir 4,4 proc. padidėję pasėlių plotai, kurie siekė 800 tūkst. ha. Rytų Europos šalyse daugiausia bulvių išauginama Lenkijoje. Prognozuojama, kad joje 2004 metais išauginta iki 15 mln. t bulvių.

Nuo narystės ES pradžios Lietuvai skirta bulvių krakmolo gamybos kvota, kuri 2004–2005 derliaus metams sudaro 1211 t. Kadangi ši kvota net keturis kartus mažesnė nei krakmolą gaminančių bendrovių – AB „Stumbras“ ir AB „Ambraziškių krakmolos“ – gamybos pajėgumas, ūkininkai dalį pasėlių buvo priversti palikti nenukastą, nes krakmolo gamybai skirtos bulvės nelabai tinka maistui.

Užsienio prekyba. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į ES, išsigalėjo laisvos prekybos režimas tarp visų 25 ES narių. Statistiniai prekybos su šiomis šalimis duomenys kaupiami

atskiroje Intrastato sistemoje, tačiau jos duomenys pagal atskiras produktų grupes dar nėra skelbiami. Todėl straipsnyje analizuota tik prekyba su trečiosiomis šalimis, kurios duomenys kaupiami Ekstrastato sistemoje.

2004 metų gegužės–spalio mėnesiais į trečiąsias šalis buvo eksportuota 241 t bulvių (3 kartus mažiau negu 2003 m. atitinkamu laikotarpiu) už 112 tūkst. Lt (2 lentelė). Vidutinė eksportuotos produkcijos kaina šiuo laikotarpiu buvo 0,46 Lt/kg (9,5 proc. aukštesnė negu tuo pačiu 2003 m. laikotarpiu). Daugiausia bulvių nupirko Rusijos prekybos kompanijos. 2004 metų gegužės–spalio mėnesiais į šią šalį buvo eksportuota 82 proc. visų bulvių. 8 proc. produkcijos eksportuota į Baltarusiją, 2 proc. – į JAV, 8 proc. bulvių realizuota laivuose, orlaivuose, traukiniuose ir neapmuitintų prekių parduotuvėse. 2003 metų analizuojamuoju laikotarpiu bulvės buvo eksportuojamos tik į Rusiją.

2 lentelė / Table 2

**Užsienio prekyba bulvėmis su trečiosiomis šalimis
2003 ir 2004 metų gegužės–spalio mėnesiais**
Foreign trade of potatoes with third countries in May–October 2003 & 2004

Mėnuo Month	2003			2004		
	kiekis Quantity, t	kaina Price, Lt/kg	vertė Value, 1000 Lt	kiekis Quantity, t	kaina Price, Lt/kg	vertė Value, 1000 Lt
Eksportas / Export						
V	35,7	0,42	14,80	21,9	0,47	10,3
VI	3,0	0,32	0,97	7,5	0,70	5,3
VII	118,4	0,61	72,00	24,3	0,59	14,3
VIII	57,1	0,53	30,04	7,5	0,74	5,6
IX	424,5	0,36	153,12	30,4	0,74	22,5
X	96,9	0,42	40,26	149,7	0,36	54,3
Iš viso / Total	736		311,2	241		112,2

Mėnuo Month	2003			2004		
	kiekis Quantity, t	kaina Price, Lt/kg	vertė Value, 1000 Lt	kiekis Quantity, t	kaina Price, Lt/kg	vertė Value, 1000 Lt
Importas / Import						
V	30	1,91	57	0	0	0
VI	0	0	0	0	0	0
VII	0	0	0	0	0	0
VIII	0	0	0	0	0	0
IX	0	0	0	0	0	0
X	0	0	0	0	0	0
Iš viso / Total	30		57,2	0		0

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

2003 metų gegužės–spalio mėnesiais į trečiąsias šalis buvo išvežta 89 proc. visų eksportuotų bulvių, importas iš šių šalių sudarė vos 1,3 proc. (30 t įvežta iš Maroko). 2004 metais šiuo laikotarpiu bulvės iš trečiųjų šalių nebuvo importuojamos.

Teisinė aplinka. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. lapkričio 3 d. įsakymu Nr. 3D-598 patvirtino tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus administravimo bei kontrolės 2005 metais taisykles bei paraiškų formas. Norintys gauti išmoką bulvių augintojai nuo 2005 m. kovo 1 d. iki gegužės 16 d. turi pateikti seniūnijoje dirbantiems savivaldybės specialistams arba kitam savivaldybės administracijos struktūriniam padaliniiui pagal valdos centro adresą užpildytą paraišką bei deklaruojamų žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotų žemėlapius.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. gruodžio 9 d. įsakymu Nr. 3D-654 nustatė, kad papildomos tiesioginės išmokos dalis už bulvių plotą, kuriame išaugintos bulvės (ne mažesnio kaip 13 proc. krakmolingumo), bus skirtos perdirbti į krakmolą, bus mokama pareiškėjams, kurie bus sudarę bulvių auginimo sutartis su krakmolo gamybos įmonėmis ir šioms įmonėms

parduos bulves krakmolo gamybai. Bulvių auginimo sutartys ir jų kopijos savivaldybėms turi būti pateiktos ne vėliau kaip iki 2005 m. birželio 30 d., o krakmolo gamybos įmonės išrašyta PVM sąskaita faktūra arba sąskaita faktūra ir jų kopijos – iki 2006 m. kovo 1 d.

Siekiant apsaugoti vidaus rinką nuo kenksmingų organizmų, sukeliančių bulvių žiedinį puvinį bei bulvių vėžį, įvežimo iš Lenkijos teritorijos, Lietuvos Respublikos augalų apsaugos tarnybos viršininkas, atsižvelgdamas į Lenkijos Respublikos įsipareigojimus pagal Stojimo sutartį, 2004 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. 120 nustatė iš Lenkijos įvežamų bulvių fitosanitarinio patikrinimo bei prekybos jomis tvarką. Visos iš Lenkijos į Lietuvą įvežamos bulvių siuntos privalo būti laboratoriskai patikrintos dėl bulvių žiedinio puvinio oficialios Lenkijos Respublikos augalų apsaugos institucijos ir turėti sertifikatą, kuriuo patvirtinama, kad bulvės nėra užkrėstos bulvių žiediniu puviniumi. Sėklinės bulvės iš Lenkijos gali būti įvežamos tik su augalo pasu. Prieš tiekiant šias bulves į Lietuvos rinką, jos turi būti fitosanitariškai patikrintos Lietuvos Respublikos valstybinės augalų apsaugos tarnybos.

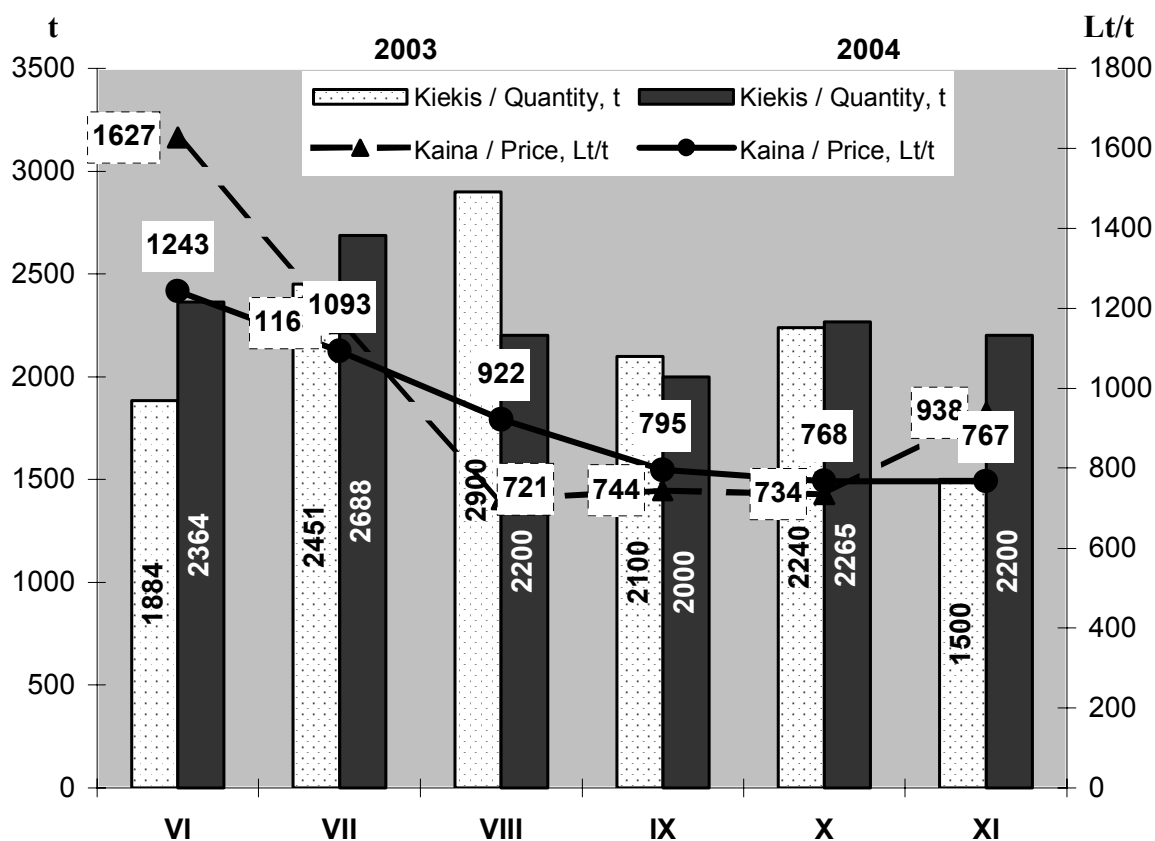
DARŽOVĖS / VEGETABLES

Straipsnyje aptariamos pagrindinės daržovių rinkos tendencijos 2004 metų II-ojoje pusėje bei lyginama su 2003 metų tuo pačiu laikotarpiu.

Vidaus rinka. Preliminariais Statistikos departamento duomenimis, 2004 metais daržovių pasėliai Lietuvoje sudarė 20,1 tūkst. ha, 27,2 proc. mažiau nei 2003-iaisiais. Sumažėjo kopūstų (-34,2 proc.), morkų (-16,4 proc.), burkėlių (-30,9 proc.) pasėlių plotai. Padidėjo svogūnų (41,4 proc.), pekininių kopūstų (30,2 proc.) ir kitų rečiau auginamų daržovių (76,6 proc.) plotai. Prognozuojama, kad dėl

didesnių modernių saugyklų talpų prekinės daržovių produkcijos užteks iki naujojo derliaus.

Statistikos departamento duomenimis, 2004 metų birželio–lapkričio mėnesiais Lietuvoje buvo supirkta 13,8 tūkst. t daržovių – 6 proc. daugiau negu tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu (1 pav.). Bendras per sausio–lapkričio mėnesius supirktas daržovių kiekis yra 18 proc. didesnis nei ankstesnių metų atitinkamu laikotarpiu: 2004 metais buvo supirkta 23,6 tūkst. t, o 2003-iaisiais – 20,0 tūkst. t.

1 pav. Supirktų daržovių kiekis ir kaina 2003 ir 2004 metų birželio–lapkričio mėnesiais
 Figure 1. Quantities and prices of vegetables purchased in June–November 2003 & 2004

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV.

Vidutinė daržovių supirkimo kaina 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais buvo 860 Lt/t – 13 proc. mažesnė negu 2003 metais.

Palyginus 2004 ir 2003 metų birželio–rugsėjo supirkimo kainas, matyti, kad labiausiai pabrango agurkai – vidutiniškai apie 46 proc. Tai pat pabrango svogūnai (6 proc.) ir jų laiškai (33 proc.), porai (32 proc.). Tačiau mažesnėmis kainomis supirktos morkos (apie 34 proc.), burokėliai (45 proc.), pomidorai (17 proc.). Baltagūžių kopūstų kaina kito nežymiai.

Birželio viduryje baigėsi lietuviškų ankstesnių derliaus metų morkų realizacija iš prekinųjų ūkių, o šviežios pradėtos pardavinėti tik liepos pabaigoje. 2003 metais morkų buvo išauginta pakankamai, tačiau jos neišsilaikė net šaldymo kameroje. II-ojoje rugpjūčio pusėje morkų produkciją pradėjo tiekti stambieji daržininkystės ūkiai, todėl kaina sumažėjo. Ir Lietuvoje, ir visoje Europoje morkų derlius buvo geras, todėl jų kainos sumažėjo. Lietuvoje morkų kainoms

įtakos turėjo nemažas pigesnių lenkiškų morkų importas.

Liepos viduryje prasidėjo šviežių burokėlių realizacija. Nors burokėlių pasėlių plotai Lietuvoje buvo mažesni, jų kaina sumažėjo. Tam įtakos turėjo lenkiškos produkcijos konkurencija.

Kopūstų kainos rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais buvo didesnės negu 2003 metais. Tam įtakos turėjo sumažėję kopūstų pasėlių plotai, geresnė, palyginti su įvežtais, lietuviškų kopūstų kokybė, eksporto į Latviją bei Estiją apimčių padidėjimas.

Lietuviškų svogūnų realizacija prasidėjo II-ojoje rugpjūčio pusėje. Dėl nepalankių oro sąlygų išaugus džiovinimo bei prekinio paruošimo išlaidoms, jų savikaina buvo didesnė. Prekybos tinklai importuoja pigesnę, vidutinės kokybės produkciją iš Lenkijos, tad neturintys modernių saugyklų augintojai priversti mažinti pardavimo kainas.

1 lentelė / Table 1

**Vidutinės kai kurių daržovių supirkimo kainos Lietuvoje
2004 metų birželio–rugsėjo mėnesiais, Lt/t**

Average purchase prices of selected vegetables in Lithuania in June-September 2004, Lt/t

Data / Date	2003				2004			
	VI	VII	VIII	IX	VI	VII	VIII	IX
Morkos / Carrots	1107	776	575	493	420	597	495	421
Burokėliai / Beetroots	1051	462	284	231	200	325	326	255
Baltagūžiai kopūstai White head cabbage	712	521	330	270	670	495	374	296
Pomidorai / Tomatoes	3437	2225	928	1522	2317	1785	1209	1441
Agurkai / Cucumbers	1566	829	586	919	1610	1327	1196	1547
Porai / Leeks	–	1904	1613	1424	–	2983	2002	1539
Svogūnai / Onions	934	846	691	613	760	866	1093	543
Svogūnų laiškai Onion tops	2520	3245	3355	4483	5354	3179	2864	6736

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV.

Daugumos daržovių vidutinė kaina mažmeninės prekybos centruose 2004 metų birželio–gruodžio mėnesiais buvo mažesnė nei 2003 metais tuo pačiu laikotarpiu (2 lentelė): burokėlių – 23 proc., agurkų – 17 proc., morkų – 16 proc., pomidorų – 10 proc. ir svogūnų – 3 proc. Kopūstų mažmeninė kaina analizuojamuoju laikotarpiu buvo apie 19 proc. aukštesnė.

Liepos–rugsėjo mėnesiais daugumos daržovių mažmeninės pardavimo kainos buvo aukštesnės nei 2003 metų atitinkamais mėnesiais. Dėl šaltos ir lietingos vasaros ypač pabrango agurkai. Liepos mėnesį jų mažmeninė kaina buvo net 3,2 karto didesnė nei 2003 metais. Dėl nedidelės pasiūlos, sumažėjusių pasėlių plotų

bei užsitęsusių šalnų 2004 metais šviežių kopūstų kaina buvo aukšta. Spalio–gruodžio mėnesiais daugumos produktų kainos buvo mažesnės nei 2003 metais.

Nors morkų pasėliai sumažėjo, jų pardavimo kaina neišaugo dėl didelės pigių lenkiškų morkų pasiūlos. Be to, padaugėjo Lietuvos ūkių, galinčių tiekti rinkai plautą produkciją. Sumažėję burokėlių plotai nepaveikė pardavimo kainos mažmeninės prekybos centruose, kadangi pasiūla buvo pakankama. Svogūnų kaina birželio–rugsėjo mėnesiais buvo 4–20 proc. didesnė, tačiau, padidėjus konkurencijai dėl iš Lenkijos įvežamos produkcijos, jų pardavimo kaina nukrito.

2 lentelė / Table 2

**Vidutinės daržovių kainos Lietuvos mažmeninės prekybos centruose
2003 ir 2004 metų birželio–gruodžio mėnesiais, Lt/kg**

Average prices of vegetables in supermarkets in Lithuania in June–December 2003 & 2004, Lt/kg

Mėnuo Month	Kopūstai Cabbages	Morkos Carrots	Agurkai Cucumbers	Pomidorai Tomatoes	Svogūnai Onions	Burokėliai Beetroots
2003						
VI	1,12	1,88	1,65	4,95	1,48	1,74
VII	0,75	1,34	0,74	1,65	1,28	0,87
VIII	0,59	1,09	1,76	2,49	1,19	0,67
IX	0,46	0,87	3,26	3,36	1,10	0,63
X	0,40	0,86	5,16	4,46	1,13	0,59
XI	0,38	0,83	7,06	4,51	1,20	0,57
XII	0,35	0,81	7,13	4,71	1,37	0,52
2004*						
VI	0,54	0,89	2,63	3,29	1,54	0,46
VII	1,08	1,01	2,35	3,05	1,54	0,56
VIII	0,77	1,10	2,05	2,53	1,36	0,76
IX	0,66	0,98	2,94	3,04	1,28	0,70
X	0,60	0,88	3,72	2,95	1,03	0,58
XI	0,58	0,80	4,86	3,60	0,93	0,63
XII	0,60	0,81	3,58	4,94	0,84	0,59

* Mėnesio pradžioje / *In the beginning of the month.*

Šaltiniai: ŽŪMPRIS, Žemės ūkio rūmai.

**Vidutinės daržovių pardavimo kainos Lietuvos ir kai kurių užsienio šalių prekiniuose ūkiuose
2004 metų birželio–lapkričio mėnesiais, Lt/kg**

*Average sale-prices of vegetables in commercial farms in Lithuania and
selected foreign countries in June–November 2004, Lt/kg*

Mėnuo Month	Lietuva Lithuania	Latvija Latvia	Estija Estonia	Lenkija Poland	Rusija* Russia	Vokietija Germany	Čekija Czech Republic	Slovakija Slovakia
Burokėliai / Beetroots								
VI	0,18	0,53	0,89	0,39	0,53	1,11	–	–
VII	0,46	0,68	0,76	0,36	–	1,01	–	–
VIII	0,37	0,52	0,87	0,30	–	1,03	–	–
IX	0,31	–	0,75	0,29	–	0,97	–	0,39
X	0,28	0,41	0,77	0,30	0,54	1,00	–	0,48
XI	0,29	0,38	0,75	0,28	0,57	0,89	–	0,38
Kopūstai / Cabbage								
VI	1,18	0,42	1,00	0,65	0,34	0,54	0,36	0,45
VII	0,53	0,59	0,71	0,46	–	0,42	0,30	0,35
VIII	0,43	0,55	0,69	0,47	0,45	0,41	0,25	0,32
IX	0,34	0,39	0,63	0,20	0,44	0,35	0,23	0,26
X	0,31	0,31	0,50	0,17	0,36	0,34	0,20	0,19
XI	0,30	0,30	0,51	0,15	0,34	0,33	0,19	0,18
Morkos / Carrots								
VI	0,46	1,38	0,64	0,59	0,90	0,95	–	–
VII	0,60	1,47	1,87	0,45	0,79	0,69	0,60	0,62
VIII	0,58	0,79	1,16	0,40	–	0,57	0,46	0,51
IX	0,47	0,59	1,02	0,35	–	0,53	0,45	0,39
X	0,42	0,62	0,88	0,33	0,61	0,52	0,40	0,36
XI	0,42	0,56	0,86	0,32	0,62	0,51	0,39	0,32
Svogūnai / Onions								
VI	1,00	1,63	–	0,97	–	1,30	0,86	0,86
VII	–	1,49	–	0,81	–	1,12	0,62	0,53
VIII	1,05	0,79	–	0,61	–	0,48	0,53	0,45
IX	0,61	0,47	–	0,44	–	0,35	0,42	0,40
X	0,41	0,62	0,88	0,33	–	0,28	0,35	0,29
XI	0,38	0,81	0,88	0,31	–	0,25	0,29	0,24

* Leningrado sritis / Leningrad region.

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Estijos prekiniuose ūkiuose daržovės buvo parduodamos daug aukštesnėmis kainomis nei Lietuvoje. 2004 metų rugsėjo–lapkričio mėnesiais Estijoje burokėlių kaina buvo didesnė apie 2,5 karto, morkų – 2,2 karto ir kopūstų – 70 proc. Mažesnė nei Lietuvoje burokėlių pardavimo kaina buvo tik Lenkijoje, tačiau spalį ji buvo pora centų aukštesnė. Kopūstus pigiau pardavė Lenkijos, Čekijos ir Slovakijos prekiniiai ūkiai – atitinkamai 45, 35 ir 40 proc. Morkų kaina Lietuvos prekiniuose ūkiuose taip pat buvo aukštesnė nei daugelyje kitų valstybių. Lenkijoje jų kaina buvo apie 23 proc. mažesnė, Slovakijoje – 20 proc. Svogūnų kaina Lietuvoje 32 proc. buvo didesnė nei Vokietijoje, 30 proc. – nei Čekijoje bei 25 proc. – nei Slovakijoje. Neapalankios oro sąlygos lėmė dideles džiovavimo ir prekinio paruošimo išlaidas, todėl lietuviškų svogūnų kaina dideliuose prekiniuose ūkiuose buvo aukšta.

Dėl didelės konkurencijos rinkoje kiekvienais metais Italijoje ir Vokietijoje ankstyvųjų svogūnų pasėlių plotai mažėja. Tačiau dėl padidėjusių kainų praėjusį sezoną daugumoje kitų ES regionų augintojai 2004–2005 derliaus metais padidino svogūnų plotus, todėl jų derlius buvo didesnis. Dėl išaugusio svogūnų augintojų skaičiaus pasėliai buvo didesni ir Lenkijoje. Tai lėmė jų kainos kritimą.

Užsienio prekyba. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į ES, įsigalėjo laisvos prekybos režimas tarp visų 25 ES narių. Statistiniai prekybos duomenys su šiomis šalimis yra kaupiami atskiroje Intrastato sistemoje, tačiau jie pagal atskiras produktų grupes dar nėra skelbiami. Todėl straipsnyje analizuojama tik prekyba su trečiosiomis šalimis, kurios duomenys kaupiami Ekstrastato sistemoje.

2004 metų gegužės–spalio mėnesiais į trečiąsias šalis buvo eksportuota 645 t daržovių,

t. y. 36 proc. daugiau nei 2003 metų atitinkamu laikotarpiu (4 lentelė). Bendroji eksporto vertė sudarė 3,3 mln. Lt (25 proc. didesnė nei 2003-iaisiais), o kaina – 5,13 Lt už daržovių kilogramą (7,5 proc. mažesnė nei 2003 m.).

Eksportuojamų produktų struktūra kito nežymiai: daugiausia buvo išvežta kitų daržovių grupei priskiriamų paprikų, artišokų, baklažanų, šparagų, salierų. 2003 metais jie sudarė 57 proc., o 2004-iaisiais – 70 proc. visų eksportuotų produktų. Kitos stambesnės grupės – agurkai (2003 m. – 17 proc., 2004 m. – 4 proc.), pomidorai (2003 m. – 7 proc., 2004 m. – 6 proc.), morkos ir kiti maistiniai šakniavaisiai (2003 m. – 6 proc., 2004 m. – 5 proc.).

Gerokai daugiau nei 2003 metais eksportuota svogūnų, pomidorų (20 proc.), morkų ir burokėlių (16 proc.). Agurkų ir kopūstų eksportas sumažėjo atitinkamai 17 ir 6 proc.

2004 metais, kaip ir 2003-iaisiais, daugiausia daržovių eksportuota į Rusiją – 78 proc. viso kiekio. Apie 11 proc. eksportuota į Šveicariją, 3 proc. – į JAV, 2,8 proc. realizuota laivuose, orlaiviuose, traukiniuose bei neapmokestintų prekių parduotuvėse.

2004 metų gegužės–spalio mėnesiais iš trečiųjų šalių buvo importuota 4394 t daržovių, t. y. du kartus daugiau nei 2003 metais atitinkamu laikotarpiu. Bendroji importo vertė sudarė 26,1 mln. Lt (5,94 Lt/kg, arba 97 proc. brangiau nei 2003 m.). Šis kainų skirtumas susijęs su pakitusia importo struktūra. 2004 metais 55 proc. įvežamų produktų sudarė kitos daržovės. Vidutinė importuotų šios grupės daržovių kaina buvo 9,95 Lt/kg. 2003 metais importo struktūroje šie produktai sudarė tik 19 proc., o vidutinė jų kaina buvo 5,8 Lt/kg. Ankstesniais metais daugiausia buvo importuojama džiovintų ankštinių daržovių (39 proc. viso importo), kurių vidutinė kaina buvo 0,89 Lt/kg.

Užsienio prekyba daržovėmis su trečiosiomis šalimis
2003 ir 2004 metų birželio–spalio mėnesiai, t
Foreign trade of vegetables with third countries in June–October 2003 & 2004, t

Produktas <i>Product</i>	2003					2004				
	VI	VII	VIII	IX	X	VI	VII	VIII	IX	X
Eksportas / Exports										
Daržovės <i>Vegetables</i>	59,7	78,2	113,7	139,8	84,6	190,0	134,2	84,9	141,7	94,5
iš jų: <i>of which:</i>										
pomidorai <i>tomatoes</i>	–	11,0	16,5	1,6	2,0	19,7	1,6	1	15	0,02
svogūnai <i>onions</i>	–	–	0,1	0,2	0,2	1,5	0,7	0,7	2,1	0,1
kopūstai <i>cabbage</i>	20,8	–	0,3	0,9	2,0	15,7	1,0	0,8	1,8	3,2
morkos, bu- rokėliai <i>carrots, be- etroots</i>	0,6	3,0	3,0	18,0	3,0	28,6	1,1	0,9	1,5	0,2
agurkai <i>cucumbers</i>	20,3	9,0	38,1	14,5	–	64,5	1,4	1,5	0,5	–
Importas / Imports										
Daržovės <i>Vegetables</i>	823,6	181,4	319,9	566,8	225,6	236,7	818,6	1180,1	864,6	1293,4
iš jų: <i>of which:</i>										
pomidorai <i>tomatoes</i>	23,8	39,8	18,4	10,6	56,7	38	19,2	–	–	–
svogūnai <i>onions</i>	69,7	74,2	103,6	92,4	97,7	–	–	–	–	–
kopūstai <i>cabbage</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
morkos, bu- rokėliai <i>carrots, be- etroots</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
agurkai <i>cucumbers</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	17,5

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

Daugiausia daržovių analizuojamuoju laikotarpiu buvo atvežta iš Rusijos ir Ukrainos – atitinkamai 2141 ir 1900 t – 92 proc. viso importo iš trečiųjų šalių.

Kadangi Lietuva kopūstų, agurkų, morkų ir kitų šakniavaisių minėtu laikotarpiu neimportavo arba įvežė labai nedaug, prekybos su trečiosiomis šalimis šiais produktais balansas ir 2003 metais, ir 2004-aisiais buvo teigiamas. Teigiamas buvo ir prekybos svogūnais balansas, nes jų 2004 metų analizuojamuoju laikotarpiu nebuvo importuota. Prekybos pomidorais balansas išliko neigiamas, tačiau dėl stipriai sumažėjusio importo jis buvo beveik 6 kartus mažesnis.

Teisinė aplinka. Siekiant užtikrinti, kad į vidaus rinką tiekiami, importuojami bei eksportuojami vaisiai ir daržovės atitiktų prekybos standartus, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 3D-408 patvirtino importuojamų, eksportuojamų ir tiekiamų į vidaus rinką šviežių vaisių ir daržovių atitikties prekybos standartams tikrinimo taisyklės. Jose reglamentuojama minėtų produktų atitikties nustatytiems prekybos standartams tikrinimo tvarka, už šios atitikties tikrinimą visuose tiekimo į rinką etapuose atsakingos institucijos, jų tarpusavio sąveika, ryšiai su ES ir kitų šalių atitinkamomis institucijomis. Minėtos taisyklės yra privalomos visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie parduoda ar kitaip į rinką tiekia vaisius ir daržoves, juos importuoja ir eksportuoja.

tuojami vaisiai ir daržovės atitiktų prekybos standartus, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. 3D-408 patvirtino importuojamų, eksportuojamų ir tiekiamų į vidaus rinką šviežių vaisių ir daržovių atitikties prekybos standartams tikrinimo taisyklės. Jose reglamentuojama minėtų produktų atitikties nustatytiems prekybos standartams tikrinimo tvarka, už šios atitikties tikrinimą visuose tiekimo į rinką etapuose atsakingos institucijos, jų tarpusavio sąveika, ryšiai su ES ir kitų šalių atitinkamomis institucijomis. Minėtos taisyklės yra privalomos visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie parduoda ar kitaip į rinką tiekia vaisius ir daržoves, juos importuoja ir eksportuoja.

PIENAS / MILK

Lietuvos įstojimas į ES ir pradėjusios veikti pieno rinkos reguliavimo priemonės ėmė keisti šalies pieno rinką. Šie pasikeitimai jau pastebimi, analizuojant pieno sektoriaus vystymąsi per vienuolika 2004 metų mėnesių. Didėja pieno supirkimo kainos, keičiasi pieno produktų gamybos struktūra ir eksporto srautai, pieno pro-

duktų kainos vidaus rinkoje artėja prie vidutinio ES rinkos lygio.

Vidaus rinka. 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais supirkta 1274,3 tūkst. t perskaičiuoto į bazinį riebumą pieno. Palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, supirkimas išaugo 12 proc. (1 lentelė).

1 lentelė / Table 1

Pieno supirkimas 2003 ir 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais, tūkst. t

Milk purchase in January–November 2003 & 2004, in thou t

Rodikliai / Indicators	2003	2004	2004, palyginti su compared to 2003, %
Supirkta pieno: / Milk purchased:			
natūralaus riebumo / natural fatness	956,7	1062,5	111
bazinio riebumo / basic fatness	1139,2	1274,3	112

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003, 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Per septynis 2004–2005 pieno kvotos metų mėnesius (nuo 2004 m. gegužės 1 d. – įstojimo į ES datos) Lietuvoje išnaudota 69 proc. pieno, skirto perdirbimui, kvotos. Atsižvelgiant į tai, kad tiek pieno supirkta daugiausia ganykliniu laikotarpiu (kai pieno primelžiama daugiau, nei tvartiniu), galima teigti, kad šiais pieno kvotos metais pieno gamybos kvota perdirbimui nebus viršyta. Pieno gamintojai šiais pieno kvotos metais baudų už kvotos viršijimą mokėti neturėtų, kadangi dar yra nemažas ir pieno pardavimo tiesiogiai vartoti rezervas. Baudos gresia tik tokiu atveju, jei bus viršyta bendra kvota. Ateinantiems 2005–2006 kvotos metams pieno gamintojai iš nacionalinio rezervo prašo 196 tūkst. t papildomos pieno kvotos. Bendras neišnaudotas kvotos rezervas yra 308 tūkst. t. Taigi bendros kvotos ateinantiems pieno kvotos metams turėtų pakakti, nors tam tikrų problemų kyla dėl pieno pardavimo perdirbti kvotos, kadangi jos, remiantis pateiktomis paraiškomis,

neužtenka. Tačiau ši problema išsprendžiama, nes pieno gamintojai gali gauti pieno pardavimo tiesiogiai vartoti kvotą ir ją pakeisti pardavimo perdirbti kvota.

ES veterinarinius reikalavimus atitinkantis pienas 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais sudarė 91 proc. viso supirkto pieno kiekio. Per tą patį 2003 metų laikotarpį aukščiausios rūšies pienas (pagal kokybę atitinkantis ES veterinarinius reikalavimus) sudarė 79 proc. Superkamo pieno kokybė nuo pat metų pradžios yra gana aukšta.

Vidutinė bazinio riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje 2004 metų lapkričio mėnesį buvo 529 Lt/t – nuo metų pradžios padidėjo 27 proc. Palyginti su 2003 metų lapkričio mėnesiu, vidutinė pieno supirkimo kaina išaugo 36 proc. Lietuvoje pieno supirkimo kainos išaugo tiek, kiek ir Latvijoje. Kitose kaimyninėse šalyse jos didėjo ne taip sparčiai, o ES šalyse senbuvėse vidutiniškai net sumažėjo (2 lentelė).

2 lentelė / Table 2

Pieno supirkimo kainos Baltijos šalyse, Lenkijoje ir ES 2003 ir 2004 metų lapkričio mėnesiais
Milk purchase prices in the Baltic States, Poland and EU in November 2003 & 2004

Šalis / Country	2003-11 Lt/t	2004-11 Lt/t	2004-11 ⁶	
			Lt/t	%, palyginti su Lietuva compared to Lithuania
Lietuva ¹ / Lithuania ¹	489	529	529	100
Latvija ² / Latvia ²	518	705	693	131
Estija / Estonia	682 ²	847 ³	753	142
Lenkija ² / Poland ²	564	719 ⁵	706 ⁵	133 ⁵
ES-15 ⁴ / EU-15 ⁴	1104	1059	857	162

¹ 3,4% riebumo / milk fat, 3,0% baltymų / protein.

² 3,5% riebumo / milk fat, 3,0% baltymų / protein.

³ 3,8% riebumo / milk fat, 3,2% baltymų / protein.

⁴ 4,2% riebumo / milk fat, 3,35% baltymų / protein.

⁵ 2004 metų spalio mėnesio duomenys / Data of October 2004.

⁶ Perskaičiuota į / recalculated to 3,4% riebumo / milk fat, 3,0% baltymų / protein.

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos duomenys; ŽŪMPRIS; LTO – Nederland duomenys.

Reikia pastebėti, kad Lietuvoje ir Latvijoje pieno supirkimo kainos yra mažiausios. Jos ir turi sparčiausiai augti, nes pagal rinkos dėsnius dideli skirtumai bendrojoje rinkoje nėra galimi, nebent skirtųsi produkto kokybė ar išsigijimo sąlygos. Lietuviško pieno kokybė yra gera. Smulkūs gamintojai sudaro sąlygas pieno supirkėjams mokėti mažesnes pieno supirkimo kainas. Jeigu pieno ūkių stambėjimas nebus spartus, o smulkieji gamintojai nesikooperuos, Lietuvoje pieno supirkimo kainos gali išlikti vienos žemiausių tarp kaimyninių valstybių. Tačiau jos dar turėtų didėti, kadangi skirtumas tarp pieno supirkimo kainų Lietuvoje ir kaimyninėse valstybėse yra labai didelis. Be to, žiemos laikotarpiu supirkimo kainos paprastai didėja dėl pieno gamybos sezoniškumo.

Pieno perdirbimo pramonė per 2004 metų sausio–lapkričio mėnesius, palyginti su tuo pačiu 2003-ųjų laikotarpiu, dėl didesnio supirkto pieno kiekio žymiai padidino eksportuojamų gaminių – ledų, pieno konservų ir sūrių – gamybą, atitinkamai 45 ir 33 ir 11 proc., bet labiausiai sumažino sviesto ir kitų pieno riebalų gamybą – 13 proc.

Pieno produktų įmonių kainos 2004 metų lapkričio mėnesį, palyginti su 2003-ųjų gruodžiu, vidutiniškai padidėjo 2,7 proc. Eksportuotų produktų kainos padidėjo 11 proc., o pieno produktų kainos vidaus rinkoje, šoktelėjusios įstojimo į ES metu (2004 m. gegužės–birželio mėnesiais), vėliau dėl konkurencijos sumažėjo ir lapkričio mėnesį buvo 1,5 proc. mažesnės nei 2003 metų gruodį.

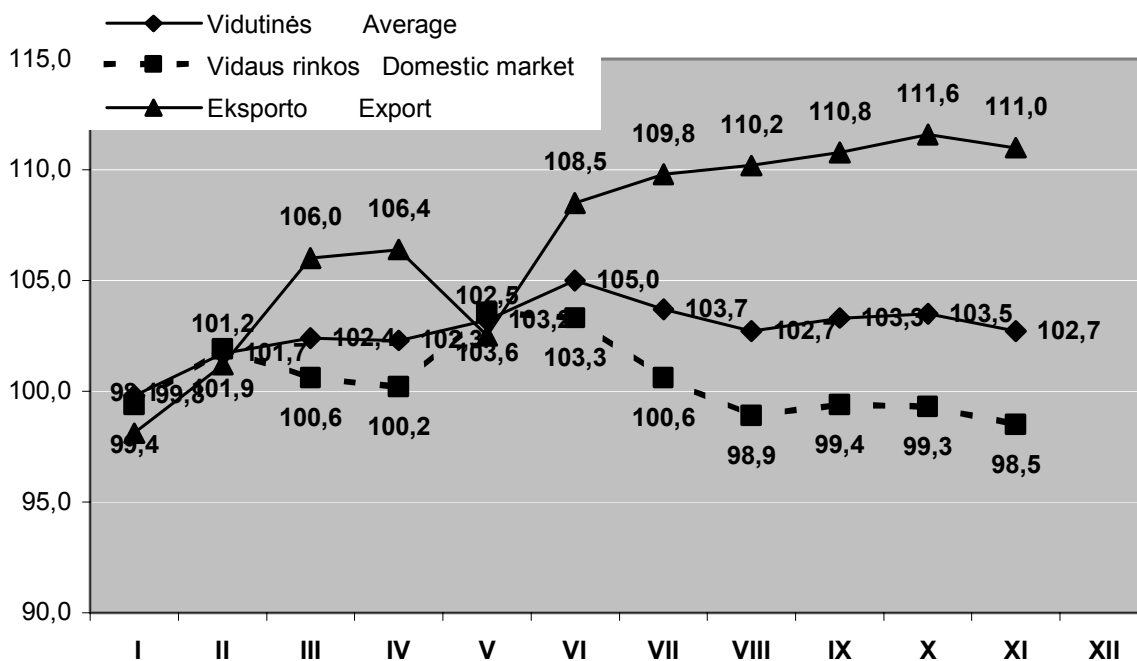
3 lentelė / Table 3

Pagrindinių pieno produktų gamyba 2003 ir 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais, tūkst. t
Production of main dairy products in January–November 2003 & 2004, in thousand t

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	2003*	2004*	2004, palyginti su / compared to 2003, %
Geriamasis pienas / <i>Drinking milk</i>	67,9	66,8	98
Rūgpienis, kefyras / <i>Curdled milk, kefir</i>	27,9	25,6	92
Jogurtas / <i>Yoghurt</i>	14,3	14,2	99
Grietinė / <i>Sour cream</i>	19,5	24,6	126
Varškė / <i>Curd</i>	10,3	11,1	108
Sviestas ir kiti pieno riebalai bei aliejai; pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk; dairy spreads</i>	16,2	14,1	87
Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	47,4	52,8	111
Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	13,9	20,2	145
Pieno konservai / <i>Canned milk</i>	6,6	8,8	133

* Pagrindinių pramonės įmonių duomenys / *Data of major milk enterprises.*

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003 m. sausio–rugpjūčio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003; Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. sausio–rugpjūčio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

1 pav. Pieno pramonės parduotos produkcijos kainų pokyčiai 2004 metais (2003-12 = 100 proc.)
Figure 1. Changes in prices of products sold by the dairy industry in 2004 (December 2003=100%)

Šaltinis: Gamintojų kainų indeksai. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Eksportuotų produktų kainų didėjimas veikė ir atskirų produktų įmonių vidutines kainas: daugiausia padidėjo eksportuojamų pieno produktų – lieso pieno miltelių, sūrių, sviesto – vidutinės kainos (4 lentelė). ES bendrosios rinkos atsivėrimas ir pieno perdirbimo įmonių laipsniškas išitvirtinimas toje rinkoje suteikė galimybę padidinti pieno produktų eksporto kainas, nepaisant to, kad dėl kritusio dolerio kurso sumažėjo į JAV eksportuojamų produktų kainas.

Galimybė eksportuoti kai kuriuos gaminius aukštesne kaina švelnina pieno perdirbėjų tarpusavio konkurenciją vidaus rinkoje. Perdirbėjai, argumentuodami tuo, kad žemomis kainomis jiems nebeapsimoka parduoti produkcijos vidaus rinkoje, 2004 metų pabaigoje padidino

kai kurių produktų kainas (sviesto, fermentinio sūrio). Jeigu situacija eksporto rinkose nesikeis arba pagerės, minėtų produktų kainos gali dar šiek tiek pakilti. Taigi bendrojoje rinkoje kainos išsilygina: palankios eksporto sąlygos padidina sviesto ir fermentinių sūrių kainas, o dėl pigesnės importinės produkcijos konkurencijos po įstojimo į ES sumažėja geriamojo pieno (pvz., Lietuvoje – nuo 1220 Lt/t gegužės mėnesį iki 980 Lt/t spalį ir 1040 Lt/t lapkritį), jogurto kainos.

Pieno produktų įmonių kainų skirtumas tarp ES šalių išlieka, ir Lietuvos pagrindinių eksportuojamų gaminių kainos yra dar gana konkurencingos, nors lenkia Rusijos kainas (5 lentelė).

**Pieno produktų įmonių kainos 2003 metų gruodžio
ir 2004 metų spalio bei lapkričio mėnesiais, Lt/t**
Producer prices of dairy products in December 2003 and October & November 2004, Lt/t

Produkto pavadinimas Products	2003-12	2004-10	2004-11	2004-11, palyginti su compared to 2003-12, %	2004-11, palyginti su compared to 2004-10, %
Natūralus pienas, ne mažesnio kaip 3,5 proc. riebumo, 1 l pakuotėje <i>Natural milk, ≥ 3,5% milk fat, 1 l pack</i>	1380	1380	1370	99	99
Pasterizuotas 2,5 proc. riebumo pienas, 1 l pakuotėje / <i>Pasteurised milk, 2,5% milk fat, 1 l pack</i>	1040	980	1040	100	106
Grietinė, 30 proc. riebumo <i>Sour cream, 30 % milk fat</i>	4250*	3820	3760	–	98
Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	4930	6445	6521	132	101
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82 % milk fat</i>	6700	8830	8530	127	97
Tepūs riebalų mišiniai, 62–80 proc. rie- bumo / <i>Dairy spreads, 62–80 % milk fat</i>	6950	7820	7810	112	100
Sūriai: / Cheese:					
goudos / <i>Gouda</i>	8020	9370	9550	119	102
„Tilsit“ / <i>Tilsit</i>	7760	9170	9470	122	103

* 25% riebumo / *milk fat.*

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

**Kai kurių pieno produktų įmonių kainos Lietuvoje, Estijoje, Rusijoje, Lenkijoje
ir Vokietijoje 2004 metų lapkričio mėnesį, Lt/t**
*Producer prices of selected dairy products in Lithuania, Estonia, Russia, Poland and Germany
in November 2004, Lt/t*

Pieno produktai Dairy products	Lietuva Lithuania	Estija* Estonia	Rusija* Russia	Lenkija* Poland	Vokietija* Germany
Pienas, 2–2,5 proc. riebumo <i>Milk, 2–2,5% milk fat</i>	1040	1230	883	998	–
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82% milk fat</i>	8530	9400	7420	8963	10220
Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	6521	6640	5360	6760	7423
Goudos sūris <i>Cheese Gouda</i>	9550	9770**	7880***	9950	9890

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos Lietuvos banko valiutų kursą / *Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.*** Edamo sūris / *Cheese Edam.**** Fermentinis sūris / *Fermented cheese.*

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Eksportuojamų gaminių aukštesnės kainos kitose ES šalyse leidžia prognozuoti, kad jos dar gali pakilti ir Lietuvoje. Tačiau kainų kilimas neturėtų būti ženklus, kadangi kainų skirtumas nėra labai didelis. Pastebimas tik didesnis sviesto kainų skirtumas. Papildomas produktų brangimo veiksnys – 2005 metų pradžioje padidėjusios energetinių išteklių ir didėsiančios žaliavos bei darbo jėgos kainos. Šviežių pieno produktų nedidelį kainų kilimą artimiausiu metu gali lemti sezoniškumas.

Nors Lietuvos ūkio subjektams prieinamos visos kitos pieno rinkos reguliavimo priemonės, jie daugiausia naudojami eksporto subsidijomis. Iki 2004 m. gruodžio 31 d. už sūrio eksportą pieno perdirbimo įmonėms išmokėta 1414 tūkst. Lt eksporto kompensacijų. Dvi Lietuvos pieno perdirbimo įmonės – AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Žemaitijos pienas“ – taip pat nau-

dojasi ilgai nokinamų sūrių privačiu saugojimu (po 350 t sūrio).

Mažmeninės pieno produktų kainos per sausio–lapkričio mėnesius, kaip ir įmonių kainos vidaus rinkoje, sumažėjo. 2004 metų lapkričio mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, pieno produktų mažmeninės kainos taip pat sumažėjo, išskyrus pagrindinius eksportuojamus produktus, įskaitant sviestą (6 lentelė). Šiuo metu jau aiškiai matyti, kad pieno produktų kainų pakėlimas 2004 metų gegužės mėnesį, įstojus į ES, buvo tikrai konjunktūrinis. Esant tokioms mažmeninių pieno produktų kainų tendencijoms, Lietuvos pieno produktų mažmeninės kainos artėja prie Estijos kainų, kadangi pastarojoje šalyje mažmeninės pieno produktų kainos kyla. Latvija lieka pigiausių pieno produktų šalis tarp Baltijos valstybių.

6 lentelė / Table 6

**Kai kurių pieno produktų mažmeninės kainos Baltijos valstybėse
2003 ir 2004 metų lapkričio mėnesį, Lt**
*Retail prices of selected dairy products in the Baltic States
in November 2003 & 2004, in Litas*

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	Lietuva / Lithuania			Latvija / Latvia		Estija / Estonia	
	2003-11	2004-11	2004-11, palyginti su 2003-11, %	2004-11	2004-11, palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	2004-11	2004-11, palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l <i>Milk, 2,5% milk fat, l</i>	1,62	1,52	94	1,55	102	1,62	107
Sviestas, kg <i>Butter, kg</i>	11,50	12,71	111	10,70	84	13,22	104
Grietinė, 20–25 proc. riebumo, kg / <i>Sour cream 20–25% milk fat, kg</i>	6,15	5,63	92	5,42	96	4,42	79
Varškė, 9 proc. riebumo, kg <i>Curd, 9% milk fat, kg</i>	9,70	9,63	99	7,49	78	9,08	94

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003; Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Baltijos valstybių pieno produktų mažmeninių ir didmeninių kainų palyginimas rodo, kad Lietuvos mažmeninės prekybos grandyje – didžiausi prekybos antkainiai. Tą nulemia gana aukšta prekybos maisto produktais koncentracija ir kartu su tuo įgyjamas derybinis pajėgumas santykiuose su pieno produktų gamintojais.

Artimiausioje ateityje mažmeninių pieno produktų kainų kitimas neturėtų labai atitrūkti nuo įmonių kainų vidaus rinkoje kitimo tendencijų, kadangi importas didelės reikšmės Lietuvos rinkoje greitai neįgaus. Kol kas importuojamų produktų kainos didesnę įtaką daro tik kai kuriems pieno produktams – jogurtui, pieno desertams.

Užsienio prekyba. Lietuvai įstojus į ES, užsienio prekyba su ES šalimis tapo Sąjungos vidaus rinkos dalimi, ir statistiniai duomenys apie ją kaupiami atskiroje Intrastato sistemoje, kuri mums dar neprieinama. Kol kas prieinami tik detalūs Ekstrastato sistemos duomenys, kurie atspindi prekybą su trečiosiomis šalimis.

2004 metų sausio–spalio mėnesiais Lietuvos pieno pramonė iš pieno produktų grynojo eksporto į trečiąsias šalis gavo 200 mln. Lt pajamų. Palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, eksportas į trečiąsias šalis sumažėjo 29 proc. Tokį sumažėjimą lėmė galimybė pelningiau parduoti pieno produktus atsivėrusioje ES rinkoje, į kurią patekti nebeliko kliūčių. Pieno produktų užsienio prekybos srautų pasikeitimą iš dalies atspindi ŽŪMPRIS paskelbti duomenys apie Lietuvoje pagamintų pieno produktų pardavimą 2004 metų rugsėjo–lapkričio mėnesiais (7 lentelė). Nors jie ne visiškai sutampa su Ekstrastato duomenimis (tikriausiai dėl skirtingos duomenų rinkimo bazės), tačiau rodo bendras pieno produktų išvežimo į skirtingas rinkas tendencijas.

Didžioji dalis išvežamų produktų tenka ES rinkai, tik kai kurių produktų – išrūgų miltelių (91 proc.), sūrių (31 proc.) – nemaža dalis eksportuojama į trečiąsias šalis. 2003 metais tik apie 40 proc. išvežamų pieno produktų buvo parduodama ES šalyse ir šalyse, kurios šiuo metu įeina į ES sudėtį. Įėjimas į bendrąją ES rinką suteikė Lietuvos pieno produktų gamintojams galimybę nevaržomai parduoti savo produkciją šioje rinkoje – tuo jie sėkmingai pasinaudojo.

Pagrindiniai į trečiąsias šalis eksportuojami produktai yra sūriai. Jie eksporto į trečiąsias šalis struktūroje sudaro net 84 proc. viso pieno produktų eksporto ir lemia eksporto į trečiąsias šalis tendencijas. Per dešimt 2004 metų mėnesių sūrių eksportas sumažėjo 23 proc. (8 lentelė).

Per dešimt 2004 metų mėnesių, palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, sumažėjo ir didelės dalies kitų pieno produktų eksportas į trečiąsias šalis, išskyrus išrūgų ir jų produktų eksportą, kuris išaugo 38 proc. Kai kurių pieno produktų, tokių kaip nekoncentruotas pienas ar jogurtas, eksporto padidėjimas bendroms eksporto apimtims turėjo labai nedidelės įtakos, nes eksportuoti labai nedideli kiekiai.

91 proc. 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais į trečiąsias šalis eksportuotos produkcijos sudarė eksportas į JAV ir Rusiją. Į Rusiją išvežta 62 proc. visos eksportuotos produkcijos, į JAV – 29 proc. Per dešimt mėnesių, palyginti su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu, eksportas į JAV sumažėjo 61 proc., o į Rusiją padidėjo 33 proc.

Prekyba lietuviškais pieno produktais su kitomis šalimis
2004 metų rugsėjo–lapkričio mėnesiais
Foreign trade of Lithuanian dairy products in September–November 2004

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	Iš viso / <i>Total</i>		Su ES šalimis <i>In EU countries</i>		Su trečiosiomis šalimis <i>In third countries</i>	
	kiekis, t <i>quantity, t</i>	visų parda- vimų dalis, proc. <i>share in total sales, %</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	užsienio prekybos dalis, proc. <i>share in for- eign trade, %</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	užsienio prekybos dalis, proc. <i>share in for- eign trade, %</i>
Geriamasis pienas <i>Drinking milk</i>	188	1	188	100	–	–
Grietinė (įskaitant grietinę) / <i>Dairy cream (incl. sour cream)</i>	4318	47	4281	99	37	1
Rauginti pieno pro- duktai / <i>Acidified dairy products</i>	445	5	402	90	43	10
Nugriebto pieno milte- liai / <i>Skimmed milk powder</i>	3932	88	3932	100	–	–
Sviestas / <i>Butter</i>	1018	67	1018	100	–	–
Tepūs riebalų mišiniai <i>Blended dairy spreads</i>	82	5	82	100	–	–
Švieži sūriai, varškė <i>Fresh cheese, curd</i>	218	6	200	92	18	8
Nokinti, tarkuoti sū- riai, sūrių milteliai <i>Ripened, grated or powdered cheese</i>	14925	85	10250	69	4675	31
Lydyti sūriai <i>Processed cheese</i>	114	22	114	100	–	–
Kazeinas ir kazeinatai <i>Casein & caseinates</i>	300	100	300	100	–	–
Išrūgų milteliai <i>Whey powder</i>	3007	76	284	9	2723	91

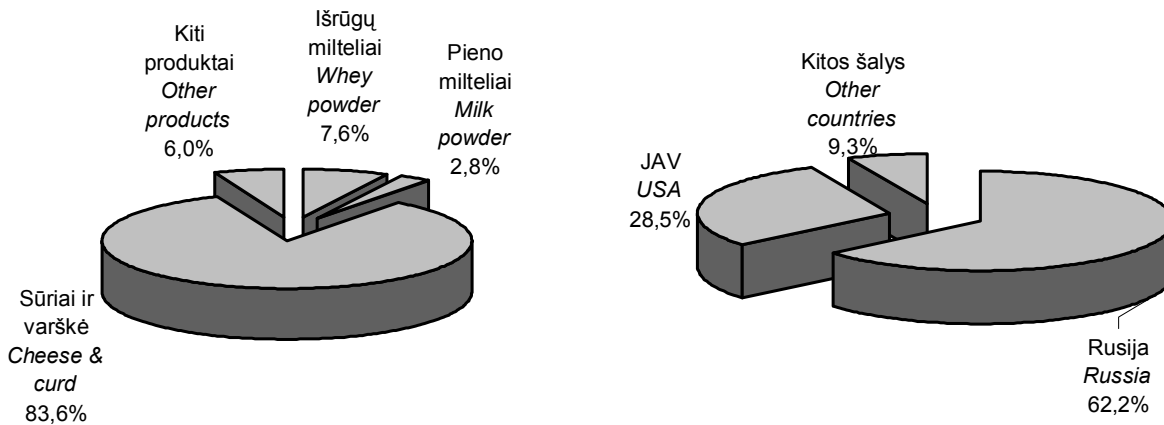
Šaltinis: ŽŪMPRIS.

**Pieno produktų grynas eksportas į trečiąsias šalis 2003
ir 2004 metų sausio–spalio mėnesiais, tūkst. Lt**

Net exports of dairy products to third countries in January–October 2003 & 2004, in thou Lit

KN kodas CN code	Pieno produktai / Dairy products	2003	2004	2004, paly- ginti su compared to 2003, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	88,9	300,5	338
0402	Koncentruoti pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	38711,4	6380,6	16
	iš jų: / of which:			
040210	lieso pieno milteliai <i>skimmed milk powder</i>	18689,9	3940,2	21
040221	nenugriebto pieno milteliai <i>whole milk powder</i>	11071,6	1747,1	16
040291	kondensuotas pienas be cukraus <i>milk, condensed without sugar</i>	318,1	586,9	185
040299	kondensuotas pienas su cukrumi <i>milk, condensed with sugar</i>	8631,8	106,3	1
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	1328,8	2067,0	156
	iš jų: / of which:			
040310	jogurtas / <i>yoghurt</i>	160,7	349,2	217
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	10978,5	15167,6	138
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	3212,1	3294,3	103
0406	Sūriai ir varškė / <i>Cheese & curd</i>	216406,6	167455,5	77
2105	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	5778,3	2247,2	39
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	1765,6	16,2	1
170211-9	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	4288,1	3297,5	77
	Iš viso / Total	282558,3	200226,4	71

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

2 pav. Pieno produktų eksporto į trečiąsias šalis struktūra 2004 metų sausio–spalio mėnesiais
Figure 2. Structures of dairy products exports to third countries in January–October 2004

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

Eksportą į JAV mažina krintantis JAV dolerio kursas, kuris atitinkamai mažina ir parduodamos produkcijos kainas. Be to, pagrindinių į JAV išvežamų produktų – sūrių – eksporto ES neremia eksporto subsidijomis. Rusijoje šiek tiek didėja sūrių kainos, už eksportuotą produkciją mokamos eksporto subsidijos. Per dešimt 2004 metų mėnesių, palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, padidėjo beveik visų eksportuojamų produktų kainos, išskyrus minėtą sūrių kainų sumažėjimą dėl sumažėjusių sūrio kainų JAV.

2004 metų eksporto kitimo tendencijos turėtų nesikeisti ir ateityje. Gali šiek tiek sulėtėti eksporto į Rusiją augimo tempai, kadangi Rusija nusprendė uždrausti įvežti maisto produktus iš užsienio įmonių, kurių nepatikrino ir nedavė leidimo Rusijos veterinarinės tarnybos specialistai. Kol kas tokius leidimus turi 10 Lietuvos pieno perdirbimo įmonių. Kelios savo produk-

ciją eksportuojančios įmonės tokių leidimų negavo, ir nežinia, ar gaus.

Iš trečiųjų šalių į Lietuvą importuojami labai maži pieno produktų kiekiai, kurie nedaro jokios įtakos Lietuvos pieno rinkai. 2003 metų sausio–lapkričio mėnesiais buvo importuota pieno produktų už 1666 tūkst. Lt, o 2004 metais per tą patį laikotarpį – tik už 3,8 tūkst. Lt.

Teisinė aplinka. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. lapkričio 8 d. nutarimu Nr. 1391 nustatė, kad 2005 metais už pieną bus skiriamos 30 proc. ES tiesioginių išmokų dydžio tiesioginės išmokos (taikoma vienkartinė tiesioginių išmokų už žemės ūkio naudmenų hektarą schema) ir iki 60 proc. ES lygio – papildoma išmoka už kvotinio pieno toną. Kadangi 2005 metų valstybės biudžete lėšos papildomoms nacionalinėms tiesioginėms išmokoms už kvotinio pieno toną nenumatytos, jos gali būti skirtos tikslinant valstybės biudžetą.

**Vidutinės į trečiąsias šalis eksportuotų pieno produktų kainos 2003
ir 2004 metų sausio–spalio mėnesiais, Lt/t**
*Average prices of dairy products exported to third countries
in January–October 2003 & 2004, in Lt/t*

KN ko- das <i>CN code</i>	Pieno produktai / <i>Dairy products</i>	2003	2004	2004, palyginti su <i>compared to</i> 2003, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, not concentrated</i>	1170	1130	97
0402	Koncentruoti pienas ir grietinėlė <i>Milk and cream, concentrated</i>	3610	4850	134
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	3940	4940	125
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	4610	6960	151
040291	Kondensuotas pienas be cukraus <i>Milk, condensed without sugar</i>	2110	2640	125
040299	Kondensuotas pienas su cukrumi <i>Milk, condensed with sugar</i>	2510	2340	93
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė <i>Fermented or acidified milk and cream</i>	2710	2710	100
040310	Jogurtas / <i>Yoghurt</i>	1700	2290	135
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	1720	1740	101
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	5410	7270	134
0406	Sūriai ir varškė / <i>Cheese & curd</i>	8810	8140	92
040610	Varškės sūris ir varškė / <i>Cottage cheese & curd</i>	6940	6570	95
040690	Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	8850	8220	93
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	5010	5730	114
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	11070	13360	121
170211-9	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	1620	1610	99

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Muitinės departamento Ekstrastato duomenys).

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 3D-539 nuo 2004 m. lapkričio 1 d. įsigaliojo Pieno gamybos kvotų sistemos administravimo taisyklės, kurios pakeitė iki tol galiojusias Pieno gamybos kvotų sistemos įdiegimo ir administravimo taisykles. Naujosiose taisyklėse neliko straipsnių ir nuostatų, galiojusių pieno gamybos kvotų įdiegimo laikotarpiu, taip pat patikslintos kai kurios reikalavimų pieno gamintojams ir supirkėjams, nacionalinės kvotos rezervo naudojimo, vieno gamintojo kvotų perdavimo kitam nuostatos bei su kvotos viršijimo administravimu susiję terminai. Nustatyta, kad jeigu nepakanka nacionalinės kvotos rezervo gamintojų paraiškoms skirti papildomą arba naują kvotą, papildomos ir naujos kvotos dydis apskaičiuojamas proporcingai sumažinus gamintojų prašomus dydžius, atsižvelgiant į prioritetinius balus:

1. gamintojams, investavusiems į ūkio kūrimą ir modernizavimą bei galintiems įrodyti, kad jie dalyvavo, dalyvauja ar numato dalyvauti valstybės remiamose pieno ūkių investicijų paramos programose (Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa (SAPARD), specializuotų pieno ūkių kūrimas, Kaimo plėtros programa, Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumentas) – 50 balų;
2. gamintojams, priskiriamiems jaunujų ūkininkų (iki 40 m. amžiaus) kategorijai – 15 balų;
3. gamintojams, ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse – 10 balų;
4. gamintojams, gaminantiems ar numatantiems gaminti ekologišką pieno produkciją (ekologinis arba pereinamojo laikotarpio ūkis) – 10 balų;
5. gamintojams – pieno gamybos, supirkimo ar paslaugų, susijusių su pieno sektoriumi, kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) nariams (narystė ne trumpesnė kaip 1-eri metai) – 10 balų;
6. gamintojams – gamintojų organizacijų nariams – 5 balai.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. spalio 13 d. įsakymu Nr. 3D-561 papildytas žemės ūkio ministro 2003 m. rugpjūčio 4 d. įsakymas Nr. 3D-321, kuriuo VĮ „Gyvulių produktyvumo kontrolė“ pavedama įkurti pieno kiekio matuoklių techninės priežiūros ir kalibravimo laboratoriją.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2004 m. lapkričio 11 d. įsakymu Nr. 3D-611 patvirtintos pieno mėginių tyrimo kainos. Mėnėtos kainos pagal žemės ūkio ministro 2004 m. lapkričio 19 d. įsakymą Nr. 3D-624 įsigaliojo nuo 2005 m. sausio 1 d. 2004 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. 3D-671 žemės ūkio ministrė patvirtino privalomųjų tyrimų kainas bei atsiskaitymo už tyrimus tvarką.

Per mėnesį už privalomuosius pieno tyrimus pieno gamintojas turės sumokėti 1 Lt (10 proc. pieno tyrimo kainos), pieno perdirbėjas – 3,87 Lt (39 proc.), o Žemės ūkio ministerija iš Kaimo rėmimo programos – 5,11 Lt (51 proc.).

Privalomųjų pieno tyrimų kainos, Lt (be PVM)
Prices of necessary milk analyses, in Litas (VAT excl.)

Mokėtojai <i>Payers</i>	Riebalų, baltymų, somatinių ląstelių tyrimas* <i>Testing on fat, protein and somatic cells*</i>	Bendro bakterinio užterštumo tyrimas* <i>Testing on total bacteria count*</i>	Inhibitorinių medžiagų tyrimas (LPT testas)* <i>Testing on inhibitory substances (LPT)</i>	Užšalimo temperatūros tyrimas** <i>Testing on milk freezing point**</i>
ŽŪM (iš Kaimo rėmimo programos lėšų) <i>Ministry of Agriculture (Rural Support Programme funds)</i>	0,40	1,25	0,60	0,61
Pieno perdirbimo įmonės <i>Milk processing enterprises</i>	0,30	0,74	0,59	0,61
Pieno pardavėjai <i>Milk suppliers</i>	0,50	0	0	0
Iš viso / Total	1,20	1,99	1,19	1,22

* 2 kartus per mėnesį / 2 times per month.

** 1 kartą per mėnesį / Once every month.

MĖSA / MEAT

Gyvulių ir paukščių supirkimo apimčių padidėjimas 7,6 proc. 2004 metų gegužės–lapkričio mėnesiais, palyginti su tuo pačiu 2003 metų laikotarpiu, leidžia manyti, kad gyvulių augintojai ir mėsos pramonė sugebės konkuruoti ES rinkoje.

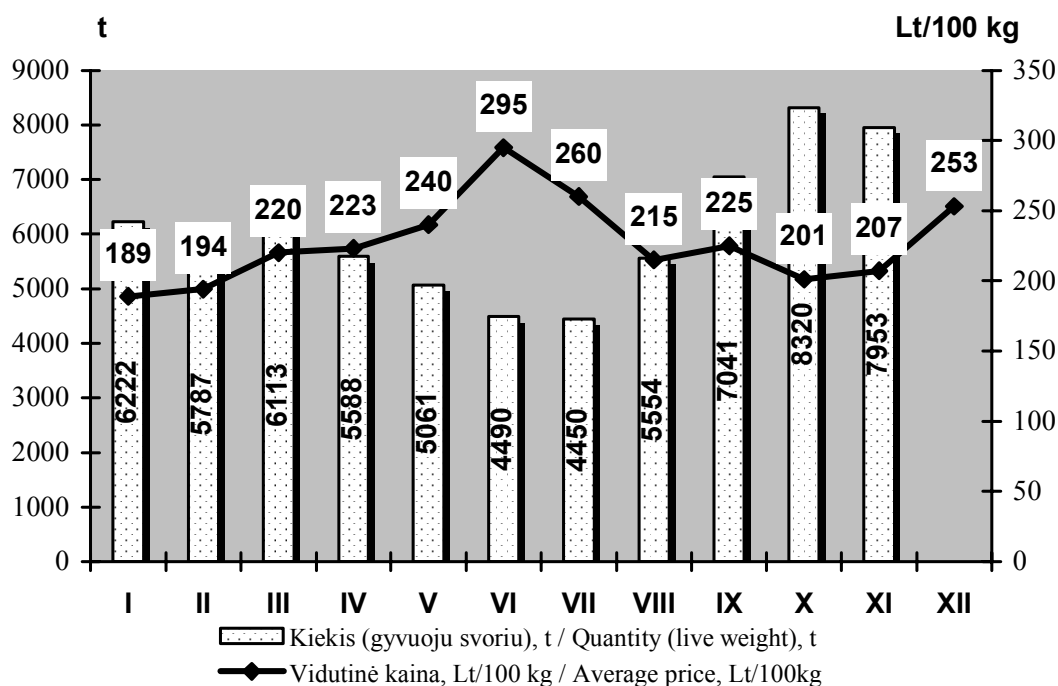
Per 2004 metų sausio–lapkričio mėnesius supirkta ir paskersta 10,4 proc. daugiau gyvulių ir paukščių negu per tą patį 2003 metų laikotarpį.

JAUTIENA

Vidaus rinka. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, Lietuvoje 2004 m. gruodžio 1 d. 209 tūkst. ūkių augino 969,6 tūkst. galvijų, iš jų 472 tūkst. karvių.

Per 2004 metų sausio–lapkričio mėnesius paskersta 270 tūkst. galvijų, iš jų skerdyklose ir mėsos perdirbimo įmonėse – 155 tūkst. galvijų ir gauta 32,8 tūkst. t skerdienos. Galvijų supirkta 5,7 proc. daugiau negu per tą patį 2003 metų laikotarpį. 1–2 metų buliai sudarė 43 proc. visų supirktų galvijų (gyvuoju svoriu), karvės ir telyčios – atitinkamai 32 ir 17 proc. Palyginti su 2003 metų sausio–lapkričio mėnesių laikotarpiu, šiemet mažiau supirkta veršelių (7 proc.) ir bulių (2 proc.), bet net 26 proc. daugiau karvių.

Galvijų supirkimo kainos mažesnės nei vasarą, tačiau, palyginti su 2003 metų pabaiga, buvo trečdaliu didesnės. Nuo supirkimo kainų priklausė ir supirktas kiekis (1 pav.).

1 pav. Galvijų supirkimas 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais

Figure 1. Purchase of cattle in January–November 2004

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004; ŽŪMPRIS.

Atskirų galvijų grupių supirkimo kainų kintimo tendencijos buvo beveik vienodos. 1–2 metų bulių, karvių ir telyčių supirkimo kainos 2004 metais buvo didžiausios birželio mėnesio

trečiąją dekadą, o mažiausios – sausio ir vasario mėnesiais. Panašios supirkimo kainų tendencijos 2004 metais buvo ir daugumoje Europos šalių.

1 lentelė / Table 1

Galvijų šaldytų skerdenų vidutinės kainos kai kuriose ES valstybėse 2004 m. liepos 26–31 d. (I), rugsėjo 6–12 d. (II) ir gruodžio 6–12 d. (III), Lt/100 kg
Average prices of cattle frozen carcasses in selected EU countries in July 26–31 (I), September 6–12 (II) and December 6–12 (III), 2004, Lt/100 kg

Šalis Country	Jauni buliukai Young bulls			Karvės / Cows			Telyčios / Heifers		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Lietuva Lithuania	523,0	514,5	638,3	408,5	390,5	415,0	487,2	444,7	504,4
Latvija Latvia	527,2	488,2	504,5	436,6	409,2	368,2	519,0	428,8	430,2
Estija Estonia	576,7	569,0	586,5	399,3	459,9	397,3	574,7	561,4	549,4
Lenkija Poland	639,0	681,2	686,5	511,2	575,9	544,1	564,4	591,5	588,7

Šalis Country	Jauni buliukai Young bulls			Karvės / Cows			Telyčios / Heifers		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Nyderlandai Netherlands	832,9	837,3	843,2	711,7	715,8	665,0	–	–	–
Danija Denmark	864,0	882,2	833,8	565,0	586,3	519,3	862,7	875,6	823,5
Vokietija Germany	891,3	941,2	929,8	689,2	704,4	607,0	808,2	828,0	761,9
Italija Italy	1085,6	1132	1107,8	506,5	608,7	543,9	1208,1	1228,5	1222,9
Graikija Greece	1247,7	1255	1252,1	499,6	498,2	521,2	1219,8	1201,6	1223,6
ES vidutinė kaina EU average price	936,9	961,6	963,6	696,5	715,8	664,1	958,5	951,9	928,2

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Ir toliau išlieka nemaži galvijų supirkimo kainų skirtumai tarp ES šalių senbuvių (Vokietija, Danija, Nyderlandai) ir naujųjų narių (Lenkija, Lietuva, Latvija, Estija). Daugiausia jie priklauso nuo skerdenų kokybės. Baltijos šalyse kainos pačios mažiausios (1 lentelė). Vis didesnę įtaką galvijų supirkimo kainoms Lietuvoje turi jų kitimo tendencijos Lenkijoje.

Mėsos perdirbimo pramonės įmonių realizacinė jautienos kaina per 2004 metų sausio–

liepos mėnesių laikotarpį išaugo net 66 proc. (2 lentelė), tačiau per rugpjūčio–spalio mėnesius sumažėjo ketvirtadaliu.

Mažmeninė jautienos kaina per 2004 metų sausio–liepos mėnesių laikotarpį išaugo 64 proc., o per rugpjūčio–lapkričio mėnesius sumažėjo 15 proc. (3 lentelė). Estijoje ir Latvijoje tokių staigių jautienos kainų pokyčių prekyboje nebuvo.

2 lentelė / Table 2

**Lietuvos gamintojų parduotos jautienos vidutinės kainos
2004 metų sausio–spalio mėnesiais, Lt/kg**
Average producer prices of beef in Lithuania in January–October 2004, Lt/kg

Metai Year	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
2003	5,63	5,69	5,05	5,86	5,92	5,09	4,59	4,57	4,29	4,40
2004	4,42	4,43	5,37	5,47	5,52	6,14	7,33	6,62	5,47	5,46

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

3 lentelė / Table 3

I kategorijos jautienos su kaulu mažmeninė kaina, eurai/kg

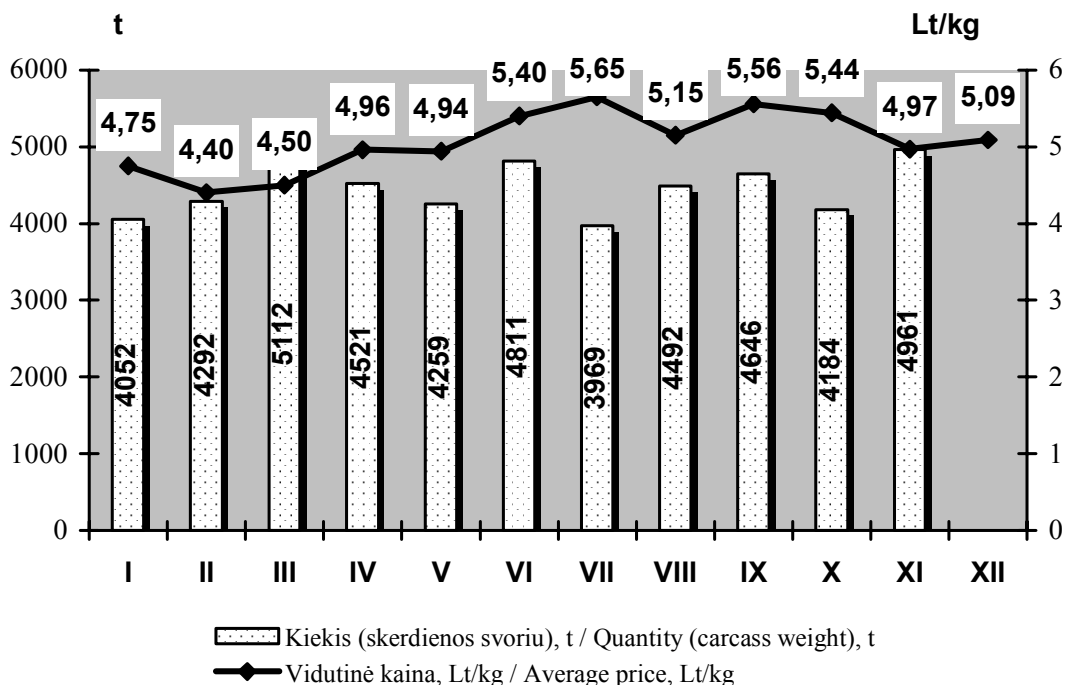
Retail price of beef with bone (I category) in the Baltic States, euro/kg

Data Date	Lietuva Lithuania	Latvija Latvia	Estija Estonia
2002-11	2,36	2,66	2,50
2003-11	1,73	2,29	2,64
2004-01	1,78	2,22	2,67
2004-04	2,20	2,45	2,58
2004-07	2,92	2,51	2,52
2004-08	2,73	2,48	2,52
2004-09	2,55	2,48	2,55
2004-10	2,49	2,46	2,54
2004-11	2,46	2,43	2,54

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2002, 2003, 2004.

Prognozės. Bendroji ES rinka pastaruoju metu daro didžiausią įtaką supirkimo kainų tendencijoms Lietuvoje. Vokietijoje 2004 metų II-ąjį pusmetį buvo pačios didžiausios galvijų supirkimo kainos per paskutinius trejus metus. Didžiausios bulių supirkimo kainos buvo spalio–gruodžio mėnesiais (R3 kategorija – iki 950 Lt/100 kg), o karvių – birželio–spalio mėnesiais (O3 kategorija – iki 725 Lt/100 kg). 2005 metų I-ąją savaitę bulių kainos toliau didėjo (977 Lt), o karvių (649 Lt) buvo apie 15 proc. didesnės nei 2002 ir 2003 metų pradžioje. Tokios supirkimo kainos leidžia daryti prielaidas, kad Lietuvoje I-ąjį ketvirtį karvių supirkimo kainos neturėtų būti mažesnės nei buvo gruodžio mėnesį, o bulių turėtų net šiek tiek didėti.

KIAULIENA

2 pav. Kiaulių supirkimas 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais

Figure 2. Purchase of pigs in January–November 2004

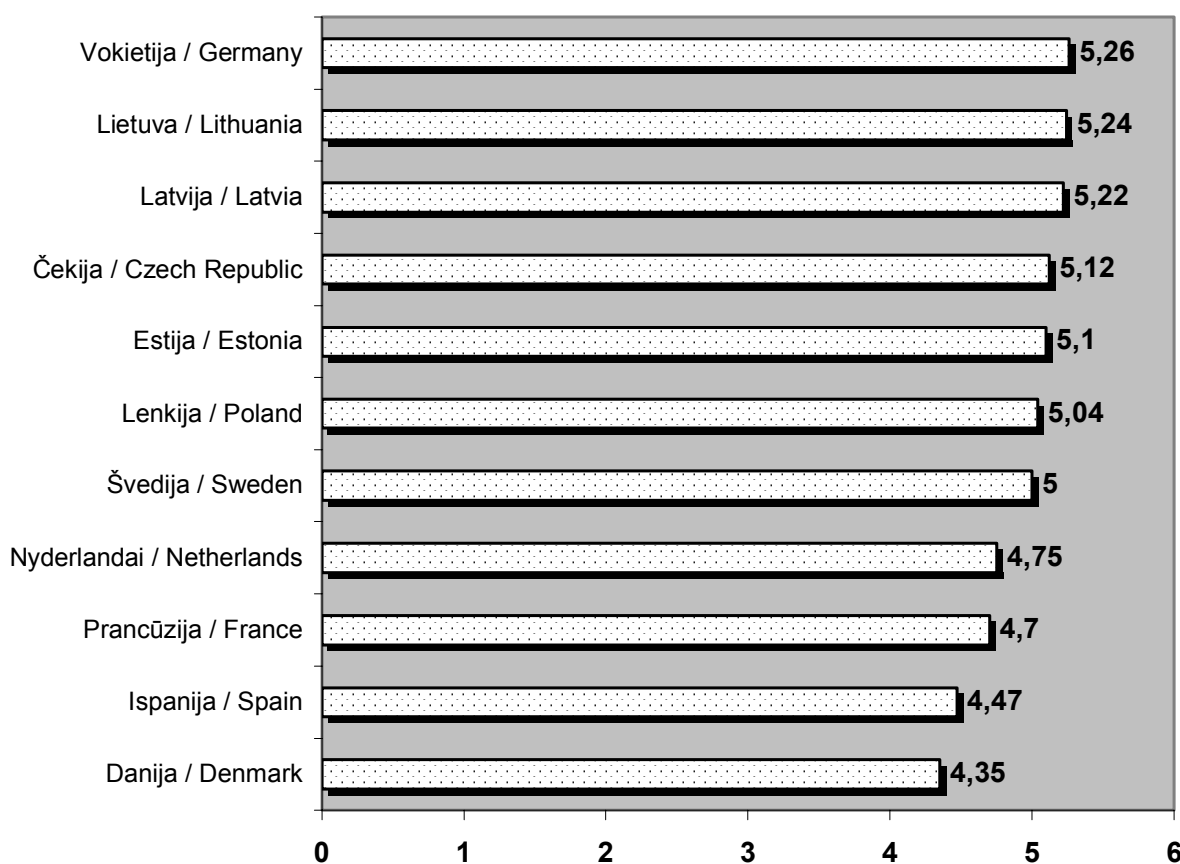
Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. liepos mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004; ŽŪMPRIS.

Vidaus rinka. Per 2004 metų sausio–lapkričio mėnesius supirkta 673 tūkst. kiaulių. Gauta 49,3 tūkst. t skerdenos. Palyginti su 2003 metų atitinkamu laikotarpiu, supirkta 4,3 proc. mažiau.

Kiaulių supirkimo kainos 2004 metų sausio–gruodžio mėnesiais išaugo 7 proc. (2 pav.). Mažiausios jos buvo vasario mėnesį, o didžiausios – birželio pabaigoje ir liepos pradžioje. Nuo gegužės mėnesio, įstojus į ES, kiaulių supirkimo kainos buvo didesnės už metinį vidurkį (5,04) ir keitėsi priklausomai nuo kainų pokyčių kaimyninėse ES šalyse.

ES šalių kiaulių supirkimo kainos taip pat didėjo. Per 2004 metus kiaulių supirkimo kainos išaugo: Lenkijoje – 43,4 proc., Nyderlanduose – 37,8 proc., Vokietijoje – 36,5 proc., Danijoje – 23,5 proc. Didžiausios jos buvo gruodžio mėnesį Vokietijoje, Lietuvoje ir Latvijoje (3 pav.).

Mėsos perdirbėjai per dešimt 2004 metų mėnesių padidino kiaulienos kainas apie 16 proc. (4 lentelė). Gaminių iš kiaulienos (pvz., virtos „Panerio“ dešros ir pieniškų dešrelių) gamintojų kainos balandžio ir spalio mėnesiais skyrėsi nedaug.

3 pav. Kiaulių skerdenų supirkimo kainos kai kuriose ES šalyse 2004 metų gruodžio 6–12 d., Lt/kg
Figure 3. Purchase prices of pig carcasses in selected EU countries in December 6–12, 2004, Lt/kg

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

**Lietuvos gamintojų parduotos kiaulienos ir jos produktų vidutinės kainos
2004 metų sausio–spalio mėnesiais, Lt/kg**
*Average producer prices of pork and pork products in Lithuania
in January–October 2004, Lt/kg*

Gaminio pavadinimas Product	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Kiauliena / Pork	5,59	5,28	5,20	5,72	5,80	6,10	6,83	6,48	6,43	6,47
Virta „Panerio“ dešra Boiled sausage „Panerio“	9,81	9,91	8,92	8,91	8,31	8,31	9,14	9,35	9,37	8,95
Pieniškios dešrelės Small boiled sausages	8,72	8,77	8,63	8,51	8,46	8,73	8,66	8,94	8,90	8,92

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Kiaulienos mažmeninė kaina per sausio–lapkričio mėnesių laikotarpį išaugo 7 proc. (tiek pat padidėjo kiaulių supirkimo kainos). Minėto laikotarpio kainų dinamika Baltijos šalyse pateikta 5 lentelėje.

5 lentelė / Table 5

I kategorijos kiaulienos su kaulu mažmeninė kaina Baltijos šalyse, eurai/kg
*Retail price of pork with bone (I category)
in the Baltic States, euro/kg*

Data Date	Lietuva Lithuania	Latvija Latvia	Estija Estonia
2002-11	2,65	2,78	3,30
2003-11	2,56	2,59	3,20
2004-01	2,43	2,53	3,15
2004-04	2,43	2,57	3,21
2004-07	2,83	2,60	3,13
2004-08	2,68	2,60	3,13
2004-09	2,67	2,57	2,98
2004-10	2,68	2,55	3,03
2004-11	2,61	2,54	3,01

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2002, 2003, 2004.

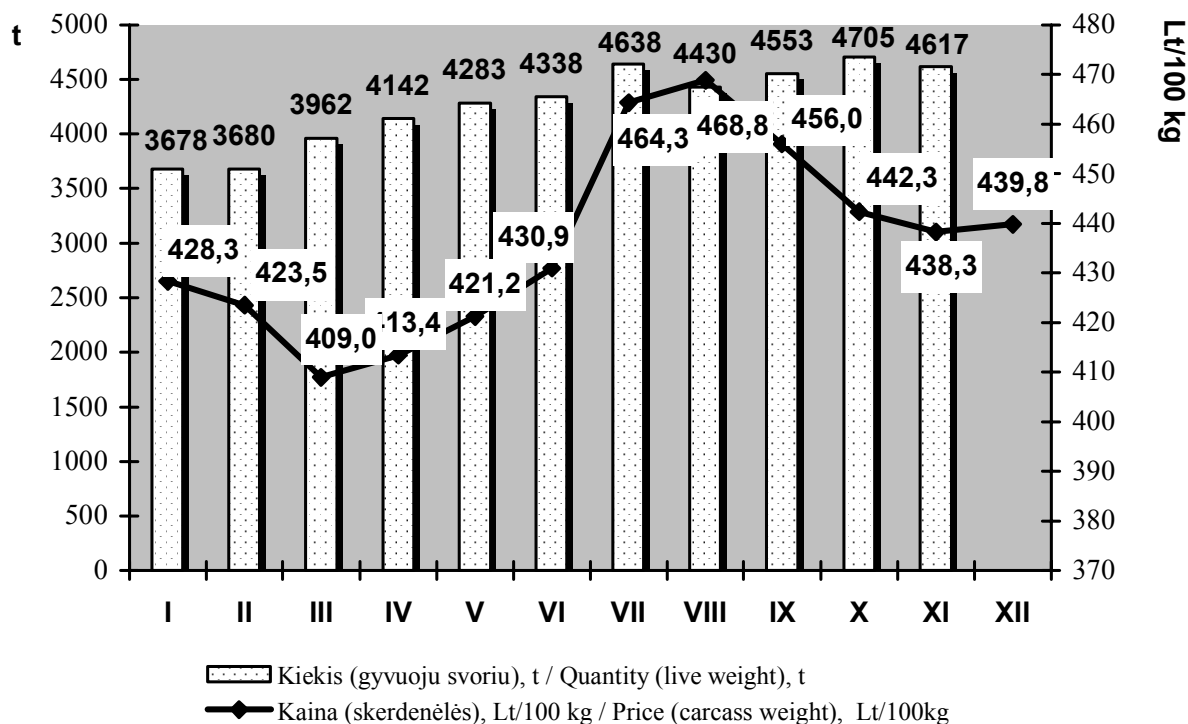
Lietuvoje spalio–lapkričio mėnesiais mažmeninė kiaulienos kaina buvo 13 proc. mažesnė nei Estijoje, bet 3 proc. didesnė nei Latvijoje.

Prognozės. Hanoverio biržos duomenimis, kiaulių supirkimo kainos sausio–vasario mėnesiais dėl vartojimo sezoniškumo turėtų sumažėti apie 10 proc., tačiau jos bus 15 proc. didesnės už 2004 metų sausio–vasario mėnesio kainas. Nuo kovo mėnesio kainos turėtų pradėti nežymiai didėti.

PAUKŠTIENA

Vidaus rinka. 2004 metų sausio–lapkričio mėnesiais paskersta 22,2 mln. paukščių, iš jų 20,6 mln. viščiukų broilerių, pagaminta 35,2 tūkst. t paukštienos. Palyginti su 2003 metų atitinkamu laikotarpiu, paukščių paskersta net 52 proc. daugiau.

Paukštienos gamintojų kainos 2004 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2004 metų pradžia, padidėjo 7 proc., o birželio–spalio mėnesiais jos buvo didesnės už metinę vidutinę kainą (437 Lt/100 kg) net 9 proc. Paukštienos kainų sumažėjimą spalio–gruodžio mėnesiais lėmė situacija jautienos ir kiaulienos rinkose.

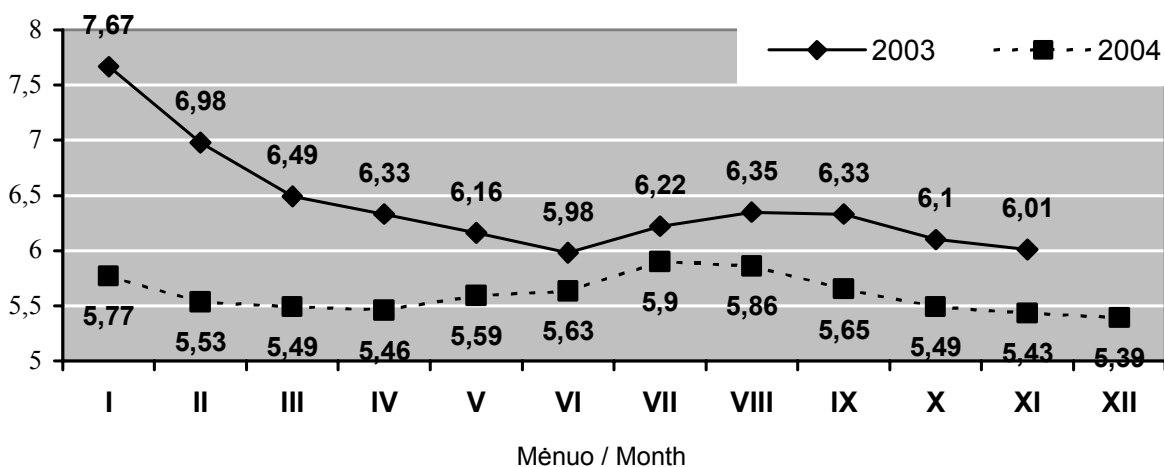

4 pav. Paukštienos gamyba ir vidutinės kainos 2004 metų sausio–gruodžio mėnesiais
 Figure 4. Production and average prices of poultry in January–December 2004

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. liepos mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004; ŽŪMPRIS.

2004 metų gruodžio mėnesio pradžioje paukštienos vidutinė kaina ES rinkoje buvo 508,9 Lt/100 kg (65 proc. – skerdenėlės). Ši kaina buvo 14,5 proc. didesnė už kainą Lietuvoje (444,0 Lt/100 kg). Aukščiausia paukštie-

nos kaina tuo metu buvo Kipre (693,7 Lt/100 kg), Suomijoje (682,1) ir Švedijoje (660,8), o mažiausia – Lenkijoje (397,6), Estijoje (419,3) ir Latvijoje (443,4).

5 pav. Paukštienos mažmeninės kainos Lietuvoje 2003 ir 2004 metais, Lt/kg
 Figure 5. Poultry retail prices in Lithuania in 2003 & 2004, Lt/kg

Paukštienos mažmeninės kainos tik liepos mėnesį viršijo 2003 metų atitinkamo laikotarpio kainų lygį. Jos 2004 metų lapkričio mėnesį, palyginti su metų pradžia, padidėjo 4,2 proc. Paukštienos mažmeninė kaina tarp Baltijos valstybių Lietuvoje 2004 metų lapkričio mėnesį buvo mažiausia – 6,01 Lt/kg, o Latvijoje – 6,70 Lt/kg, Estijoje – 8,11 Lt/kg. Mažiausios paukštienos mažmeninės kainos Lietuvoje tarp Baltijos valstybių buvo per visus 2004 metus, didžiausios – Estijoje.

Remiantis Vokietijos ir Lenkijos kainų tendencijomis, galima daryti išvadą, kad paukštienos kainos šių metų pradžioje turėtų išlikti gruodžio mėnesio lygio.

Mėsos užsienio rinka. Per 2004 metų sausio–spalio mėnesius į Lietuvą iš trečiųjų šalių buvo įvežta tik 3,5 t mėsos ir 321 t mėsos gaminių. Į trečiąsias šalis per tą patį laikotarpį eksportuota 2,1 tūkst. t mėsos ir 5,3 tūkst. t mėsos gaminių.

Lietuvai tapus ES nare, pasikeitė duomenų apie užsienio prekybą kaupimo sistema. Kadangi Intrastato duomenys apie prekybą tarp ES šalių dar nėra skelbiami, nėra galimybių daryti išvadas apie 2004 metų eksporto ir importo srautus.

Teisinė aplinka. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. spalio 21 d. įsakymu Nr. 3D-568 pakeitė gyvulių registravimo ir identifikavimo taisyklių 10.1 ir 60 punktus, kuriuose reglamentuotas formos GŽ-2 pildymas bei kiaulių ženklavimo įsagų įsigijimas.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. lapkričio 5 d. įsakymu Nr. 3D-605 patvirtino Kiaulių ir galvijų skerdenų paruošimo klasifikuoti taisykles. Šių taisyklių turi laikytis visos skerdenas klasifikuojančios skerdyklos.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. gruodžio 7 d. įsakymu Nr. 3D-647 pakeitė 2001 m. birželio 25 d. įsakymą Nr. 217 „Dėl skerdenų klasifikavimo sistemos įdiegimo“ ir išdėstė naują redakciją, kuri įsigaliojo nuo 2005 m. sausio 1 d. Naujosios redakcijos 1.7 punkte numatyta, kad gyvulių skerdenų klasifikavimo išlaidos dengiamos iš Kaimo rėmimo programos lėšų, jei skerdykla, įtraukta į patvirtintą skerdyklų sąrašą, ir gyvulius perkanti mėsos perdirbimo įmonė yra įdiegusios kompiuterinę skerdenų klasifikavimo duomenų tvarkymo sistemą ir augintojams už gyvulius sumoka pagal skerdenų klasifikavimo rezultatus.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministras 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 3D-697 pakeitė 2001 m. birželio 25 d. įsakymą Nr. 217 „Dėl skerdenų klasifikavimo sistemos įdiegimo“ ir nustatė, kad gyvulių skerdenų klasifikavimo išlaidos bus dengiamos iš Kaimo rėmimo programos lėšų nuo 2005 m. kovo 1 d.

JAUTIENOS IR VERŠIENOS GAMYBOS PROGNOZĖS
PROSPECTS FOR BEEF AND VEAL PRODUCTION

Salomėja Andrikienė, Irena Kriščiukaitienė, Antanina Tamošaitienė

Darni žemės ir maisto ūkio plėtra – svarbiausias žemės ūkio politikos tikslas. Jo įgyvendinimui reikia į vidaus ir užsienio rinkas orientuoto, konkurencingo, gamintojams pajamas užtikrinančio, vartotojams – geros kokybės žemės ir maisto ūkio produktus, ūkio. Siekdama tokios žemės ir maisto ūkio plėtros, valstybė vykdo racionalią agrarinę politiką, efektyviai panaudodama valstybinio reguliavimo priemones.

Politiniai ir ekonominiai pokyčiai, kurie įvyko mūsų šalyje pereinant prie rinkos santykių, turėjo įtakos žmonių gyvenimo sąlygoms, pareikalavo didelių permainų žemės ir maisto ūkio sektoriuose. Tai lėmė vartojimo struktūrą ir lygį. Lietuvai įstojus į ES, žemės ir maisto ūkio plėtros mastams ir perspektyvai įtakos turės sutartyje su ES suderėtos gamybos kvotos bei paramos lygis, ES BŽŪP stabilumas ir jos įtaka atskiroms šalims, sugebėjimas racionaliai panaudoti valstybinių fondų paramą ir tinkamai pasirengti darbui naujoje ekonominėje erdvėje.

Augančioje rinkoje bendrus šalies ekonomikos vystymosi tempus turi atitikti žemės ūkio, atskirų ūkių (įmonių) ir šakų augimo tempai. Tam sudaromos žemės ūkio šakų veiklos vystymosi prognozės.

Galvijų auginimo, jautienos ir veršienos gamybos prognozės – gamybos ir realizavimo apimčių numatymas, kad būtų racionaliai naudojami materialiniai ir darbo išteklių, tenkinami Lietuvos gyventojų maisto ir ne maisto (ža-

liavos) poreikiai, į užsienio rinkas išvežami konkurencingi produktai, įvežami tik tie, kurių gamyba vietoje neapsimoka. Šie siekiai reikalauja suderinti žemės ūkio produktų pasiūlą ir paklausą rinkoje, nuosekliai artėjant prie ES BŽŪP ir kaimo raidos strategijos reikalavimų, įvertinti galimus pokyčius ir juos lemiančius veiksnius.

Lietuvoje žemės ūkio ir maisto produktų subalansuotos pasiūlos ir paklausos prognozės nebuvo atliekamos. ES šalių atskirų žemės ūkio sektorių plėtra prognozuojama pagal vienodą metodiką. Todėl ir Lietuvos galvijų sektoriaus prognozės rengiamos pritaikant šią metodiką mūsų šalies žemės ūkio sąlygoms.

Darbo tikslas – prognozuoti jautienos gamybos plėtros tendencijas, parengti subalansuotas gamybos, vartojimo, eksporto bei kainų prognozes iki 2008 metų.

Prognozavimo metodika. Trumpalaikėms ir ilgalaikėms prognozėms apskaičiuoti, ūkinių procesų ryšiams pavaizduoti, priežasties ir pasekmės sąveikai aprašyti geriausiai tinka regresijos lygtys. Tiksliau ekonominių procesų raidą galima nustatyti, žinant jų formavimosi pagrindines priežastis ir apskaičiuojant galutinio rodiklio priklausomybę nuo jį formuojančių veiksnių. Todėl galvijų auginimo, jautienos ir veršienos gamybos prognozės atliktos naudojant porinės ir daugianarės regresijos lygtis ir trendo funkcijas. Darbe naudoti Statistikos departamento prie LRV, Žemės ūkio, Finansų ir

Ūkio ministerijų duomenys bei remtasi ES šalyse taikoma žemės ir maisto ūkio atskirų šakų plėtros prognozavimo metodika [8; 12].

Prognozavimo modeliui sudaryti naudoti rodikliai:

- Daroma prielaida, kad *jautienos ir veršienos kaina* didės ir po ketverių metų pasieks 85 proc. prognozuojamos Vokietijoje jautienos ir veršienos kainos.
- *Išteklių*, naudojamų jautienos ir veršienos gamybai, *kainų indeksas* apskaičiuojamas naudojant regresijos lygtis, atsižvelgiant į išlaidų pašarams pokyčius ir į esamą bei būsimą šalies bendrojo vidaus produkto (BVP) defliatorių.
- *Žindenių skaičius* metų pabaigoje nustatomas, atsižvelgiant į jų skaičių metų pradžioje, į jautienos kainos, išmokų už bulius ir žindenes bei išteklių kainų indekso santykį, į karvių žindenių kvotą ir į melžiamų karvių skaičių, kuris imamas iš pieno gamybos modelio.
- *Skerdimai*. Statistikos departamento prie LRV ir Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, 2003 metais paskersta apie 13 proc. karvių ir apie 37 proc. veršelių. Ekspertų nuomone, siekiant didesnio primilžio, reikės greičiau atnaujinti bandą (karvių bus skerdžiama daugiau), todėl modelyje karvių skerdimo procentas kinta nuo 14 proc. 2004 metais iki 18 proc. 2008-aisiais. Kadangi už skerdžiamus bulius ir suaugusius galvijus bus mokamos išmokos, ateityje veršelių bus skerdžiama mažiau, todėl modelyje veršelių skerdimo procentas kinta nuo 35 proc. 2004 metais iki 23 proc. 2008-aisiais. Statistikos de-

partamento prie LRV duomenimis, skerdimo nuostoliai sudaro 2,2 proc.

- *Vidutinis paskersto galvijo svoris* apskaičiuojamas, atsižvelgiant į atitinkamos rūšies skerdžiamų galvijų procentą, praėjusio laikotarpio suaugusių galvijų, skerdžiamų karvių, veršelių vidutinį svorį bei gamintojo kainos ir išteklių kainos indeksą.
- *Jautienos ir veršienos produkcijos gamybos apimtys* apskaičiuojamos, atsižvelgiant į skerdžiamų galvijų skaičių, nuostolius ir vidutinį galvijo svorį.
- *Jautienos ir veršienos vartojimas* apskaičiuojamas, atsižvelgiant į visų labiausiai vartojamų mėsos rūšių kainą ir į BVP, tenkantį vienam gyventojui.

Gauti rezultatai. Lietuva turi geras sąlygas mėsiniams galvijams auginti: palankios gamtinės sąlygos, dideli pievų ir ganyklų plotai, galvijų auginimo patirtis bei tradicijos, kvalifikuoti darbuotojai. Tačiau dauguma galvijus auginančių ūkių yra smulkūs – apie 57 proc. galvijų išauginama ūkiuose, kur laikoma mažiau nei 10 galvijų ir tik apie 19 proc. – stambesniuose nei 50 galvijų ūkiuose. Vidutiniškai viename ūkyje laikomi beveik 5 galvijai, o ES šalyse – 52. Didžiąją dalį galvijienos sudaro pieninės bandos galvijų mėsa. Mėsinių veislių ir mišrūnų galvijų dalis bandos struktūroje sudaro apie 6 proc., o Vakarų Europos šalyse – iki 25 proc. Kadangi Lietuvoje vyrauja Lietuvos juodmargių ir Lietuvos žaliųjų pieninių galvijų veislės, jų vidutinis svoris ir raumeningumas daug mažesni už Vakarų Europoje skerdžiamų galvijų svorį. Mūsų šalyje auginamų galvijų prastesnė mėsos kokybė turi neigiamos įtakos eksportui ir šios produkcijos kainoms.

Iki 2002 metų jautienos ir veršienos gamyba mažėjo, tačiau pradėjus skatinti galvijų auginimą, nuo 2003 metų gamyba ir eksportas po tru-

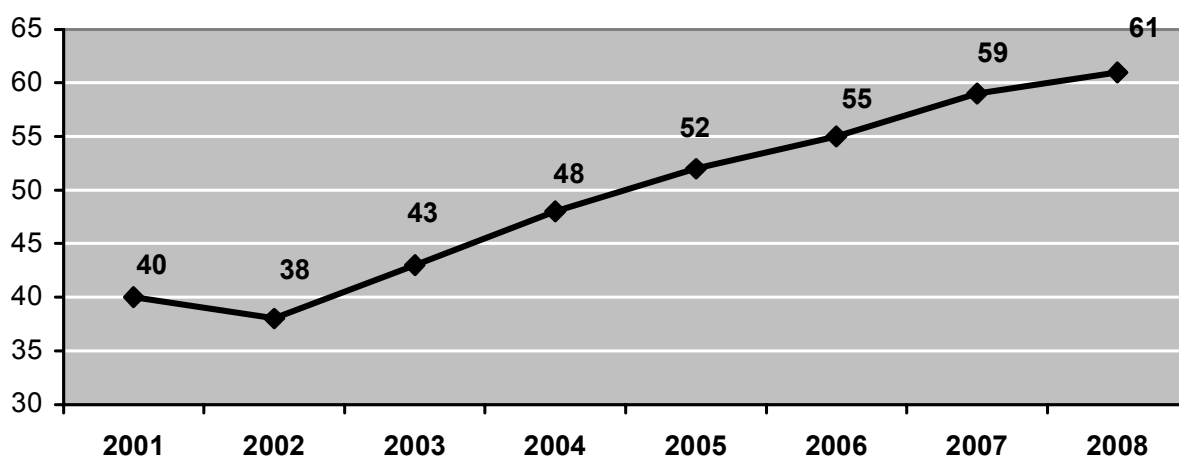
putį didėja. Lietuvai tapus ES nare, galvijų auginimojais gauna tiesioginę paramą už auginamus bulius, karves žindenes bei telyčias ir išmokas už skerdziamus galvijus. Be to, žemdirbiams mokamos tiesioginės išmokos už žalienas, o ūkininkaujantys mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse gauna kompensacinę paramą už žemės ūkio naudmenų hektarą. Ši parama labai svarbi šio regiono žemdirbiams, kurie rinkai pateikia apie trečdalį visos prekinės galvijininkystės produkcijos, nes jiems sudaromos lygiavertės sąlygos kartu su ūkininkaujančiais palankiose ūkininkauti vietovėse auginti galvijus ir konkuruoti rinkose. Lietuvoje siekiama pagerinti rinkai gaminamos mėsos kokybę, remiant mėsinių veislių galvijų auginimą (mokamos tiesioginės išmokos už karves žindenes ir telyčias). Mėsinių veislių galvijų auginimo skatinimas ir plėtra turėtų sudaryti palankesnes sąlygas jautienos eksportui didinti. Mėsinių galvijų auginimo plėtros galimybes rodo ir tai, kad Lietuva yra išsiderėjusi 47 tūkst. karvių žindenių kvotą.

Prognozuojant jautienos ir veršienos gamybą iki 2008 metų, buvo siekiama:

- tenkinti gyventojų poreikius;

- gerinti rinkai tiekiamos mėsos kokybę – auginti daugiau mėsinių veislių galvijų;
- plėtoti galvijų auginimo verslą, kuris padėtų spręsti regionines kaimo žmonių užimtumo bei pajamų problemas;
- maksimaliai panaudoti ES ir šalies finansinę paramą gyvulininkystės sektoriui.

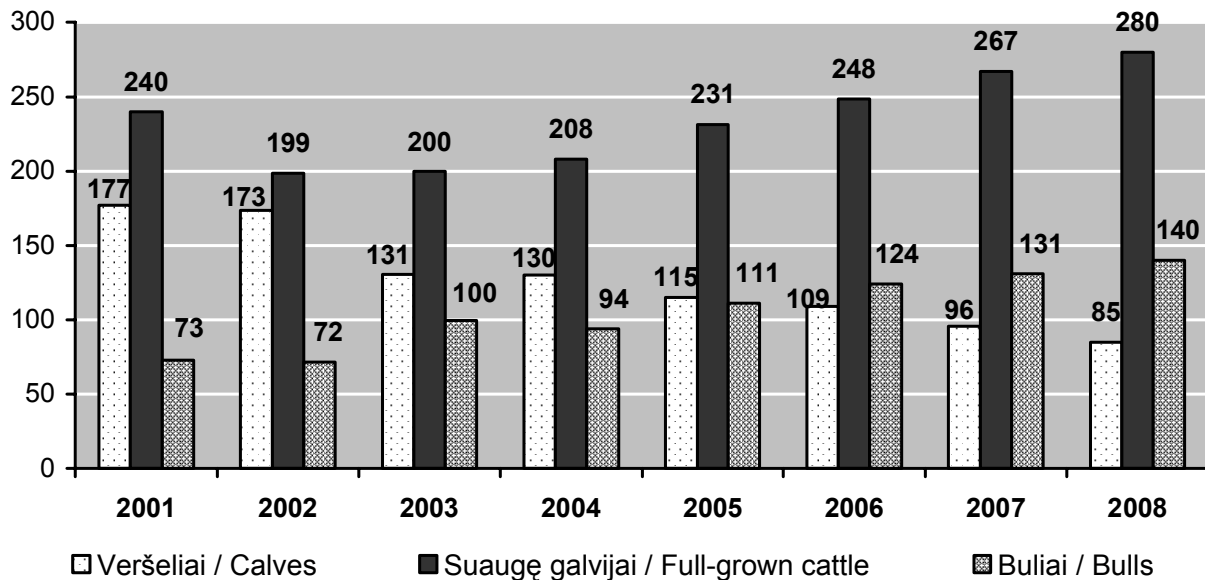
2004 metų I-ąjį pusmetį padidėjusi jautienos bei veršienos paklausa turėjo įtakos ir jos gamybos teigiamiems pokyčiams. Nors skerdziamų galvijų skaičius išaugo nedaug (4 proc.), tačiau dėl padidėjusio jų svorio (10 proc.) 2004 metais pagaminta 14 proc. daugiau jautienos ir veršienos negu 2003-iaisiais. Remiantis 1996–2003 metų jautienos gamybos, vartojimo apimčių bei kainų pokyčių analize ir ES bei kitų pasaulio šalių prognozuojamomis jautienos importo apimtims, daroma prielaida, kad šalies jautienos ir veršienos vidutiniai metiniai gamybos tempai bus didesni nei 5 proc. 2008 metais numatoma pagaminti 61 tūkst. t jautienos ir veršienos, arba 27 proc. daugiau negu 2004 metais (1 pav.).

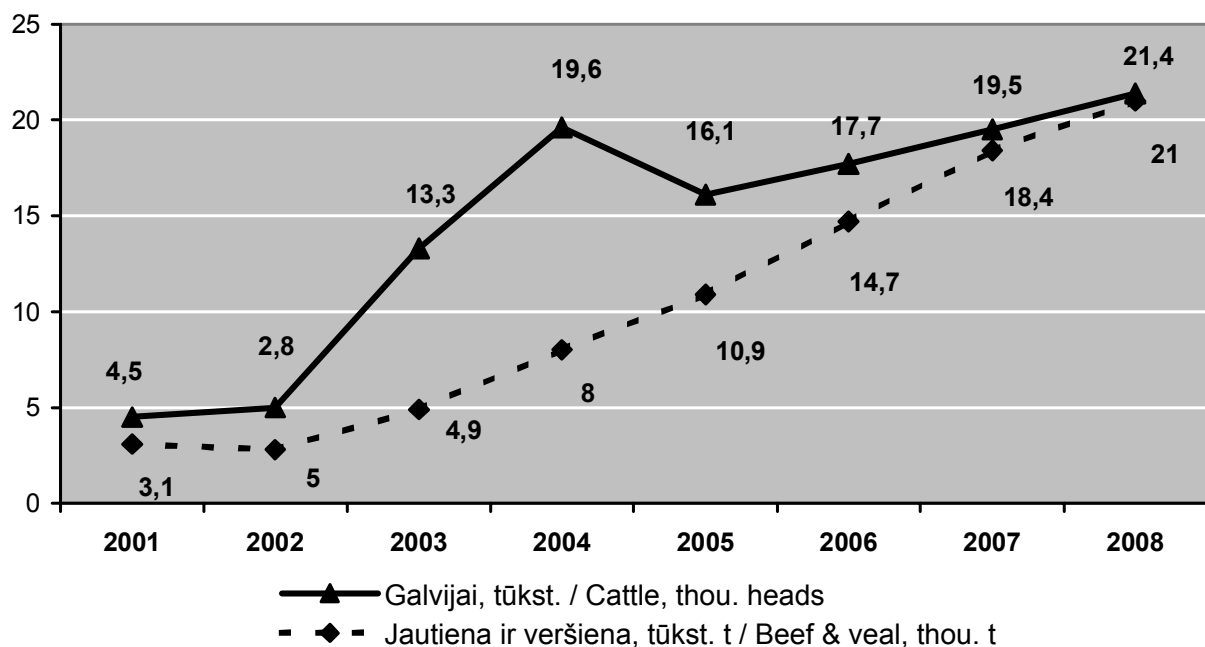
1 pav. Jautienos ir veršienos gamyba 2001–2008 metais, tūkst. t
Figure 1. Production of beef and veal in 2001–2008, thou. t

Nemažos tiesioginės išmokos už skerdziamus bulius (2004 m. – 599 Lt už bulių) žemdirbius turėtų paskatinti auginti jų daugiau. Tai turės įtakos skerdziamų galvijų struktūros po-

kyčiams. Didės skerdziamų bulių skaičius (2 pav.). Prognozuojama, kad 2008 metais jų bus paskersta apie 140 tūkst. Tai sudarys 93 proc. išsiderėtos kvotos.

2 pav. Skerdziami galvijai pagal rūšis 2001–2008 metais, tūkst.
Figure 2. Cattle for slaughter by kinds in 2001–2008, thou. heads

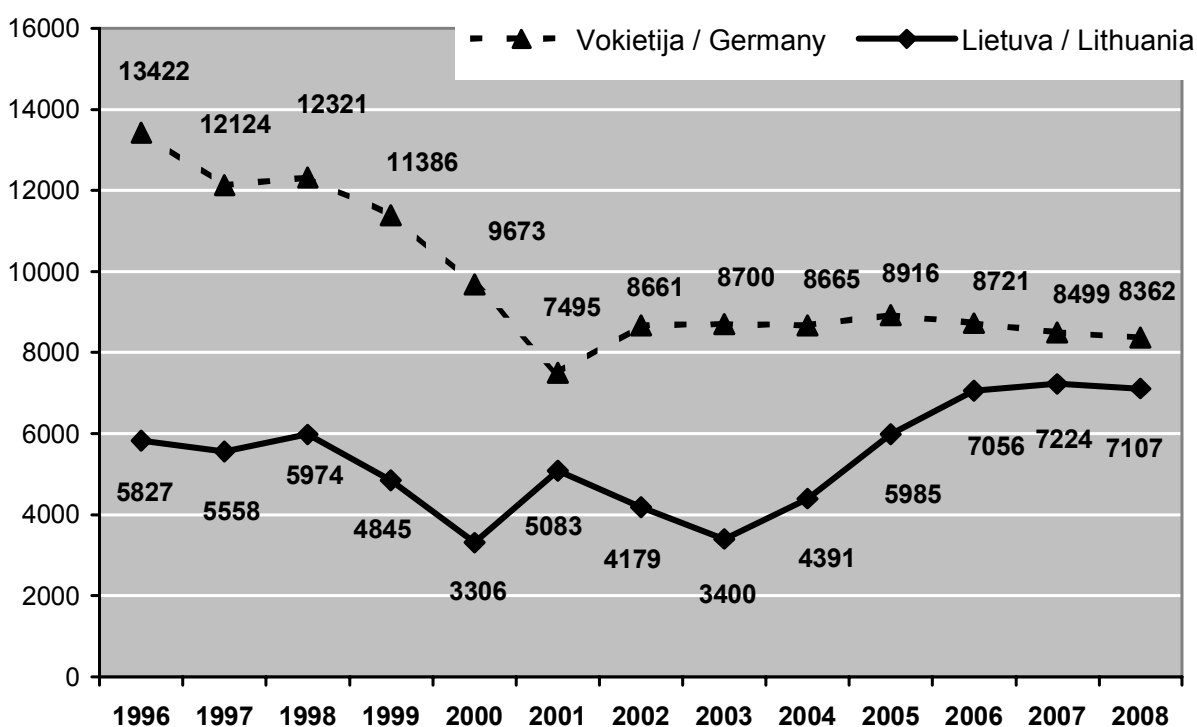
3 pav. Gyvų galvijų, jautienos ir veršienos eksportas 2001–2008 metais
Figure 3. Exports of live cattle, beef & veal in 2001–2008

Galvijų bandose dėl paramos mėšinių veislių galvijų augintojams ir didesnių kainų turėtų didėti mėšinių veislių galvijų dalis. Prognozuojama, kad karvių žindenių skaičius per 2004–2008 metus išaugs daugiau nei 6 kartus. Šie pokyčiai turės įtakos skerdziamų galvijų vidutiniam svoriui (kuris per 2004–2008 m. turėtų padidėti beveik 17 proc.) ir mėsos kokybei bei eksportui. Įvertinus galvijų auginimo galimus pokyčius, ES ir Rusijos rinkas bei jų prognozuojamas importo apimtis, daugiau bus eksportuojama jautienos ir veršienos – vidutiniai metiniai tempai sieks 20 proc., o gyvų galvijų – 10 proc. (3 pav.).

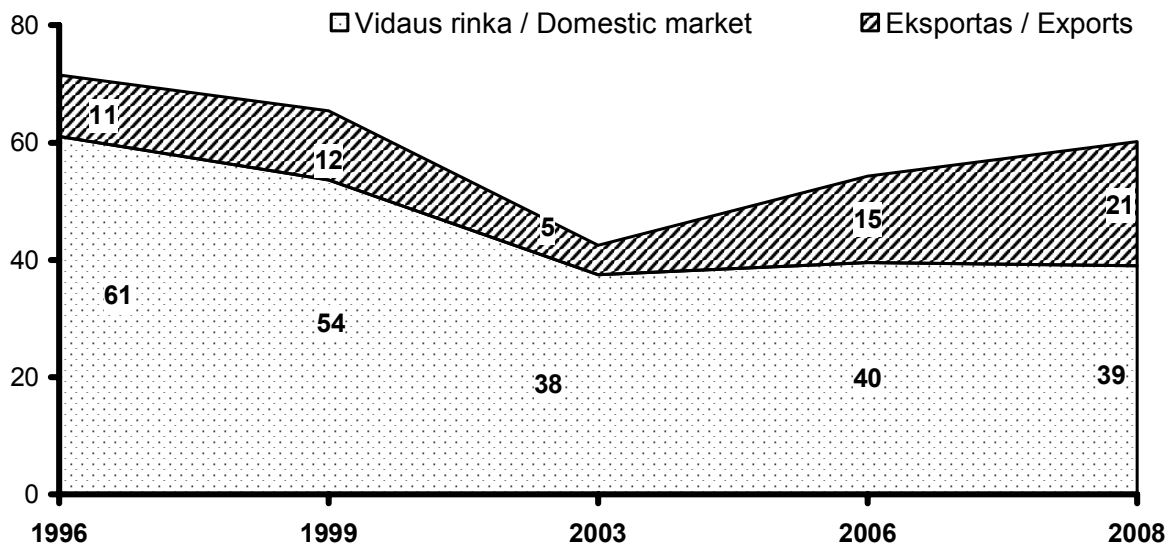
Siekiant daugiau eksportuoti, būtina gerinti produkto kokybę bei didinti konkurencingumą, t. y. sugebėti gaminti pigiau negu vidutinė rinkos kaina. 2004 metais galvijų supirkimo kai-

nos šalyje buvo mažos ir sudarė 60–70 proc. ES šalių vidutinės kainos. Prognozuojant jautienos kainas Lietuvoje, buvo atsižvelgta į atitinkamas kainas Vokietijoje bei kitose ES šalyse. Lietuvoje jautienos kainos turėtų didėti ir iki 2008 metų pasiekti 7100 Lt/t kainą, arba 62 proc. didesnę nei 2004 metais. Tai sudarytų 85 proc. vidutinės jautienos kainos Vokietijoje. Numatant tokius kainų pokyčius, jautienos ir veršienos kainų vidutinis metinis augimo tempas turėtų būti apie 12–13 proc. (4 pav.).

Lietuvos galvijų ūkis bus labiau orientuojamas į eksportą. Įvertinus gamybos apimtis ir vidaus poreikius, Lietuva 2008 metais galėtų eksportuoti apie 34 proc. visos pagamintos jautienos ir veršienos produkcijos, o tai būtų 18 procentinių punktų daugiau negu 2004 metais.

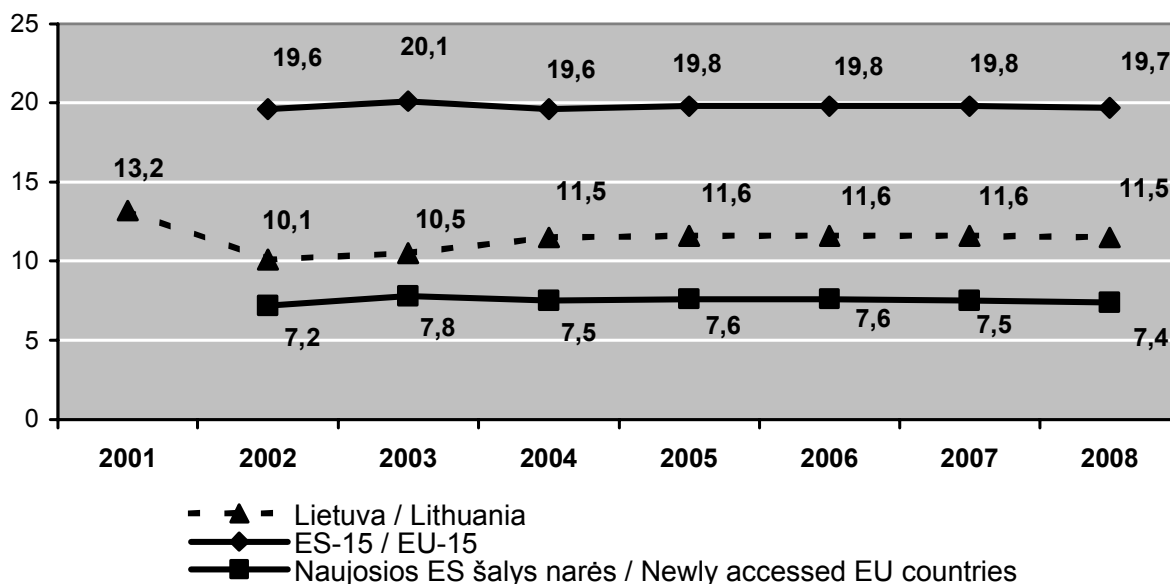
4 pav. Jautienos ir veršienos supirkimo kainos Lietuvoje ir Vokietijoje 1996–2008 metais, Lt/t
Figure 4. Purchase prices of beef & veal in Lithuania and Germany in 1996–2008, Lt/t

5 pav. Jautienos ir veršienos vartojimas vidaus rinkoje ir užsienio prekyba 1996–2008 metais, tūkst. t
 Figure 5. Beef & veal in domestic and foreign markets in 1996–2008, thou. t

Jautienos ir veršienos vartojimas vidaus rinkoje turėtų mažai kisti. Šalies gyventojų jautienos bei veršienos vartojimui turi įtakos susiklosčiusios tradicijos ir kainos. Lietuvos gyventojų suvartojamos mėsos struktūroje jautienai tenka tik 17 proc. Įvertinus gyventojų pajamų galimus pokyčius bei kintančias mitybos tradi-

cijas (suvartojama daugiau paukštienos), prognozuojama, kad analizuojamuoju laikotarpiu vienas šalies gyventojas jautienos ir veršienos suvartos vidutiniškai 11,6 kg, t. y. 41 proc. mažiau negu vienas ES-15 šalių gyventojas, bet 54 proc. daugiau negu ES naujų šalių narių gyventojas (6 pav.).

6 pav. Jautienos ir veršienos suvartojimas vienam gyventojui Lietuvoje ir kitose ES šalyse 2001–2008 metais, kg

Figure 6. Consumption of beef & veal per capita in Lithuania and other EU countries in 2001–2008, kg

Lietuvai tapus ES nare, bendras šalies ekonomikos augimas, palankios sąlygos prekybai ir rinkų plėtra turės teigiamos įtakos galvijienos gamybos mastams, o didėjančios kainos ir finansinė parama pieninių ir mėsinių veislių galvijų augintojams sudarys palankias sąlygas gaminti konkurencingą produkciją.

Literatūra

1. Lietuvos integravimosi į Europos Sąjungą pasekmės žemės ūkiui. V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2003.
2. Lietuvos makroekonomikos apžvalga Nr. 4 (16); 2004 m. sausis. – www.vb.lt
3. Lietuvos ūkio plėtros prognozė 2004–2007 metams. – www.finmin.lt/selecpage.do
4. Martišius S. Elementarūs prognozavimo metodai ir modeliai. – V.: Mintis, 1974, p. 4.
5. Starkevičiūtė M., Steven R. Tabor. Ilgalaikis ekonomikos augimas: šaltiniai ir perspektyvos // Mokslo darbai. Ekonomika. 2000. – V.: Vilniaus universiteto leidykla. – P. 46–61.
6. Vilkas E. Lietuvos ekonomikos ilgalaikės plėtros strategija // Mokslo darbai. Ekonomika. 1999. – V.: Vilniaus universiteto leidykla. – P. 86–105.
7. AG-MEMOD: The Swedish Country Model. Documentation and Estimation Results. Version 0.1. Preliminary Draft. Swedish Institute for Food and Agricultural Economics.
8. Ansoff H. J. Corporate Strategy. McGraw-Hill Book Comp., New York, 1965.
9. Baldwin R., Francois J. F. and Portes R. (1997). The costs and benefits of eastern enlargement: the impact on the EU and central Europe. *Economic Policy*, 24: 125–176.
10. Commission of the European Communities (2002). Enlargement and Agriculture: Successfully integrating the new Member States into the CAP. Issues

paper and annex. Brussels: European Commission: 23, 54.

11. Hanrahan K. The EU GOLD Model 2.1 – An Introductory Manual. 2001.
12. Prospects for agricultural markets 2004–2011. Update for EU-25, July 2004.
13. Vieh und Fleisch. Deutschland. Europäische Union. Weltmarkt. Marktbi-lanz, 2003.
14. <http://www.ris.lt/id=1613>

Summary

The paper deals with prognoses for production, consumption, exports and prices of beef and veal in Lithuania estimated according to the single EU methodology until the year 2008.

After Lithuania's accession to the EU, the support for cattle growers will increase, and the market for beef and veal will expand. These processes will have influence on a scope of production of beef and veal. During the 2004–2008 period production of beef and veal should increase on average about 6 per cent each year. The number of bulls in the structure of cattle for slaughter should increase accounting for 93 per cent of the negotiated quota in 2008. Due to the support and higher prices, the share of beef cattle will grow. The quality of beef should improve and an average weight of cattle for slaughter during the 2004–2008 period should increase almost by 17 per cent. The Lithuanian cattle husbandry will be more oriented to exports. The estimation of production volume and domestic needs shows that the exports of beef and veal will make up 34 per cent in total beef and veal production in 2008 and it will be by 18 percentage points more than in 2004. The average prices of beef and veal should increase with an annual growth about 12 per cent. Taking into account expected changes in population income and changeable nutrition traditions, it is prognosticated that during the analysed period per capita consumption of beef and veal will reach 11,6 kg on average.

ŪKININKŲ ŪKIŲ 2003 METŲ VEIKLOS REZULTATŲ TYRIMAS BUSINESS SURVEY IN THE FAMILY FARMS, YEAR 2003

Arvydas Kuodys

Jau keturiasdešimtį metų ES veikia tinklas žemės ūkio produkcijos gamintojų veiklos apskaitos duomenims kaupti (ŪADT). Į jį kasmet siunčiami ES šalių narių respondentinių ūkių, atspindinčių tos šalies prekinį ūkių visumą, duomenys. Šis tinklas leidžia atlikti ūkių ekonominės ir finansinės būklės monitoringą. Lietuvoje taip pat veikia ŪADT. Jo 2004 metų duomenys jau bus įtraukti į ES ŪADT duomenų bazę.

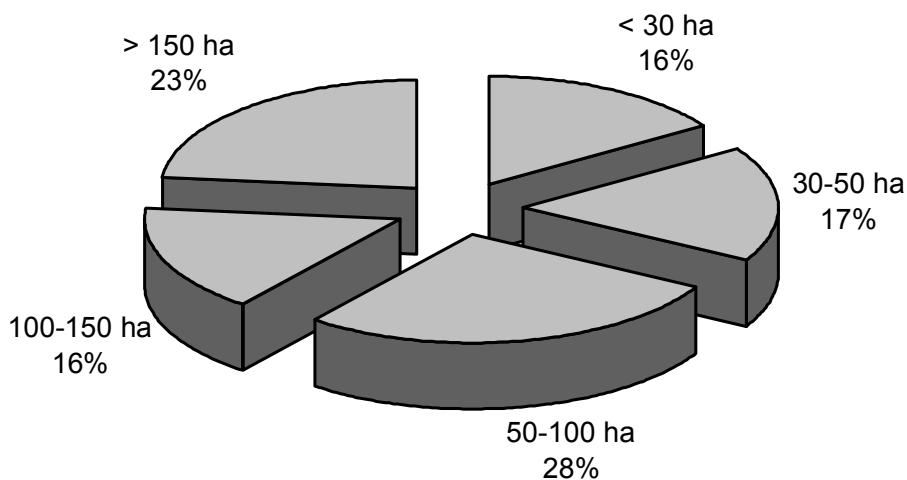
Straipsnio tikslas – apibendrinti Lietuvos prekinį ūkininkų ūkių 2003 metų veiklos tyrimą ir jo rezultatus, kurie pateikti leidinyje „Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2003“.

Apdorojus 2003 metais Statistikos departamento atlikto žemės ūkio surašymo duomenis, buvo nustatyta visų prekinę žemės ūkio produkciją gaminančių ūkininkų ūkių struktūra. Jos palyginimas su respondentinių ūkių struktūra leido nustatyti, kokiais šalies ūkių daliais atstovauja vienos ar kitos ekonominio dydžio klasės

respondentinis ūkis, ir įvertinus tai – pateikti svertinius tyrimo rezultatus. Ankstesniais metais ŪADT tyrimo duomenys atspindėdavo tik respondentinių ūkių, o 2003 metais – ūkių visumos, pradedant 2 EDV, ekonominę būklę.

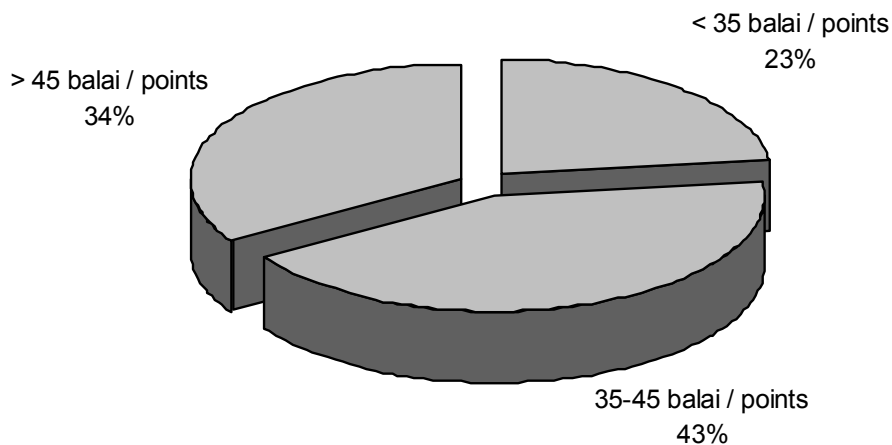
2003 metų ūkių veiklos apskaitos rezultatų tyrimas apėmė 1307 ūkininkų ūkius. Respondentų skaičius per metus padidėjo 5,5 proc. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausiai jų buvo Šiaulių, o mažiausiai – Alytaus apskrityse. Nors respondentinių ūkių skaičius šiose apskrityse skiriasi beveik keturis kartus, tačiau pagal vieno respondentinio ūkio atstovaujamo apskrities prekinį ūkių skaičių skirtumas tesudaro apie 45 proc.

2003 metų respondentinių ūkių išsidėstymas ūkių dydžio pagal bendrąjį plotą grupėse yra gana tolygus, išskyrus 50–100 ha ploto grupę, kurioje yra daugiausiai (28 proc.) ūkių. Grupių iki 30 ha, 30–50 ha ir 100–150 ha ūkių skaičius beveik nesiskiria.

1 pav. Prekinį ūkių struktūra pagal bendrąjį žemės plotą, proc.

Figure 1. Structure of family farms according to farm size, %

2 pav. Prekinių ūkių struktūra pagal ŽŪN našumą, proc.
Figure 2. Structure of family farms according to land quality, %

Respondentinių ūkių struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį (43 proc.) sudaro ūkiai, kurių žemės ūkio naudmenų (ŽŪN) našumas yra 35–45 balai.

Nepalankiose ūkininkauti vietovėse išsikūrusių ir 2003 metų tyrime dalyvavusių ūkių skaičius padidėjo, palyginti su 2002-aisiais, nuo 37 iki 42 proc.

2003 metų respondentinių ūkininkų ūkių struktūra pagal ūkininkavimo tipus išliko panaši į praėjusių metų ūkių struktūrą. Joje dominuojančią padėtį užima keturių ūkininkavimo tipų ūkiai: javų, rapsų, ankštinių augalų (33,7 proc.), augalininkystės (20,8 proc.), pienininkystės (15,9 proc.) ir mišrūs augalininkystės – žolėdžių gyvulių (15,3 proc.). Likusių keturių ūkininkavimo tipų ūkiai struktūroje sudaro 14,3 proc., o pusė iš jų tenka mišrios gamybos ūkiams, vyraujant augalininkystei.

Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra pagal ūkio ekonominį dydį, palyginti su 2002 metų tyrimu, pasikeitė irgi nedaug, išskyrus tai, jog beveik 27 proc. padidėjo 16–40 EDV ūkių skaičius. Tai yra teigiamas poslinkis, nes didesnio ekonominio dydžio ūkių grupėse

bendrojo standartinio gamybinio pelno reikšmės labai varijuoja ir todėl tyrimas turi apimti didesnę respondentų skaičių. Kitų metų tyrime turėtų didėti dar didesnio ekonominio dydžio ūkių skaičius.

Javų ir augalininkystės specializacijos ūkių žemės našumas yra aukščiausias (maždaug 42 balai). Jie, kaip įprasta, yra stambiausi pagal bendrąjį plotą, kuris yra didesnis už vidutinį šalies ūkių plotą atitinkamai 97 ir 40 proc., o daržininkystės ir sodininkystės ūkiai mažesni už vidutinius maždaug 60 proc.

Prasčiausios kokybės žemėse ūkininkauja pienininkystės ūkiai, tačiau ir visų mišrios gamybos ūkių žemės našumo balas labai nedaug aukštesnis už pirmųjų.

Vyresnio amžiaus ūkininkų (nuo 55 m.) ūkių žemės plotas yra beveik penktadaliu mažesnis nei vidutinis. Šios amžiaus grupės ūkininkų nuomos žemės dalis sudaro apie 43–52 proc. bendro žemės ploto, o jaunesnių ūkininkų (iki 49 m.) – beveik du trečdalius.

Ūkininko **nuosavas žemės ūkio turtas** per 2003 metus vidutiniškai padidėjo 4,8 proc. Daugiausiai padidėjo gyvulių (5,8 proc.) ir

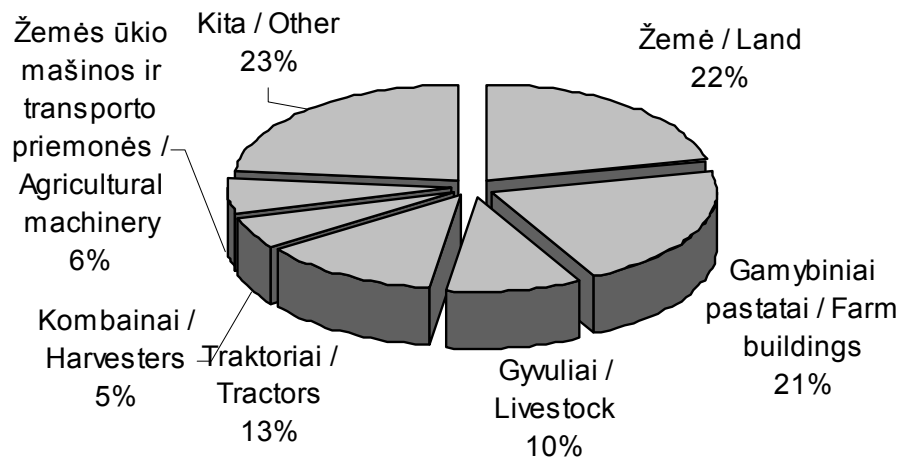
kombainų (5 proc.), o sumažėjo pastatų (2,3 proc.) vertė. Beveik ketvirtadalį turto vertės sudaro traktorių, kombainų, žemės ūkio mašinų

ir transporto priemonių vertė. Žemei ir gamybi-
niamis pastatams atitinkamai tenka 21,6 proc. ir 21 proc. ūkininko žemės ūkio turto vertės.

1 lentelė / Table 1

Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2003 metais
Structure of selected family farms, 2003

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas <i>Type of farming</i>		Ekonominis dydis, EDV <i>Economic size, ESU</i>								Iš viso <i>Total</i>	%
	Pavadinimas <i>Description</i>	Kodas <i>Code</i>	0-<2	2-<4	4-<6	6-<8	8-<12	12-<16	16-<40	>=40		
1	Javų, rapsų, ankštinių <i>Specialist cereals, oilseeds and protein crops</i>	13	12	25	31	37	72	60	150	54	441	33,7
2	Augalininkystės <i>General field cropping</i>	14	6	11	16	13	47	21	102	56	272	20,8
3	Daržininkystės, sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	20; 34	-	5	1	1	6	2	4	7	26	2,0
4	Pienininkystės <i>Specialist dairying</i>	41	13	35	30	45	42	23	19	1	208	15,9
5	Mišrus, vyraujant augalininkystei <i>Mixed cropping</i>	60	13	22	17	7	6	6	10	10	91	7,0
6	Mišrus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams <i>Mixed livestock, mainly grazing livestock</i>	43; 71	4	14	10	13	3	1	3	1	49	3,8
7	Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių <i>Field crops and grazing livestock, combined</i>	81	12	36	41	26	32	13	40	-	200	15,3
8	Mišrus augalininkystės-kiaulininkystės ir kt. <i>Field crops and granivores, combined</i>	72; 82	4	5	1	1	2	2	3	2	20	1,5
Iš viso / Total			64	153	147	143	210	128	331	131	1307	100
%			4,9	11,7	11,2	10,9	16,1	9,8	25,3	10,1	100	

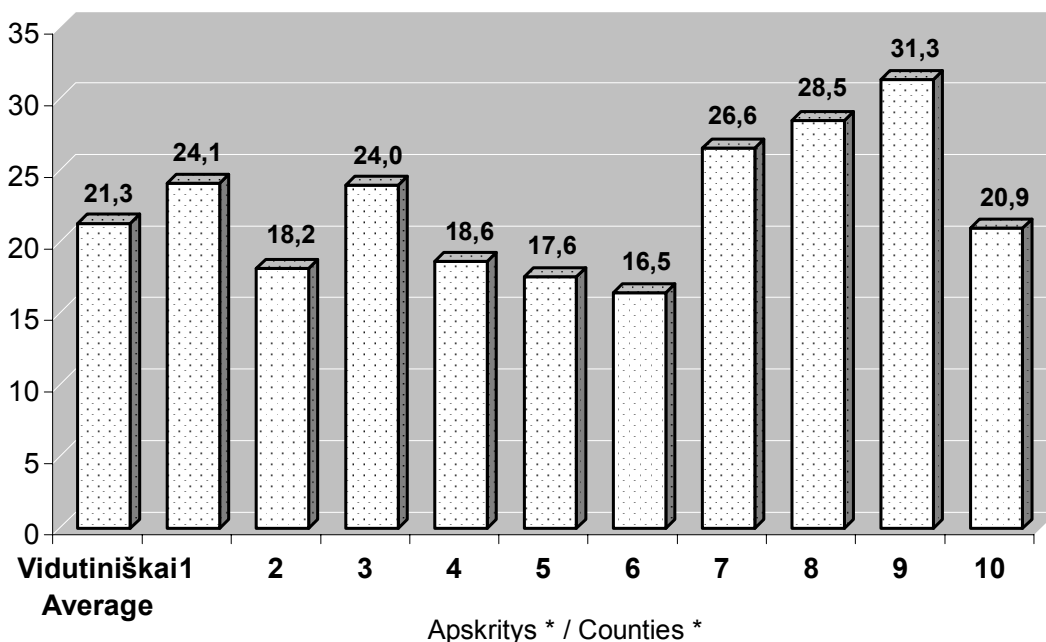

3 pav. Ūkininko nuosavo žemės ūkio turto struktūra, proc.
Figure 3. Structure of agricultural assets of family farm, %

Nuosavo žemės ūkio turto vertė, tenkanti 1 ha ŽŪN, siekia 3035 Lt. Kaip ir 2002 metais, šis rodiklis didžiausias daržininkystės, sodininkystės, o mažiausias – javų specializacijos ūkiuose.

Didėjant tiek ūkio plotui, tiek jo ekonominiam dydžiui, turto vertė, tenkanti 1 ha ŽŪN,

nuosekliai mažėja. Šiaulių apskrities ūkininkai turi mažiausią nuosavo žemės ūkio turto, skaičiuojant tiek 1 ha ŽŪN, tiek 1 EDV, o daugiausiai turto, tenkančio 1 ha ŽŪN, turi Alytaus, o 1 EDV – Utenos apskričių ūkininkai.

4 pav. Ūkininko nuosavo žemės turto vertė 1 EDV, tūkst. Lt
Figure 4. Agricultural assets per 1 ESU in family farms, thou. Lit

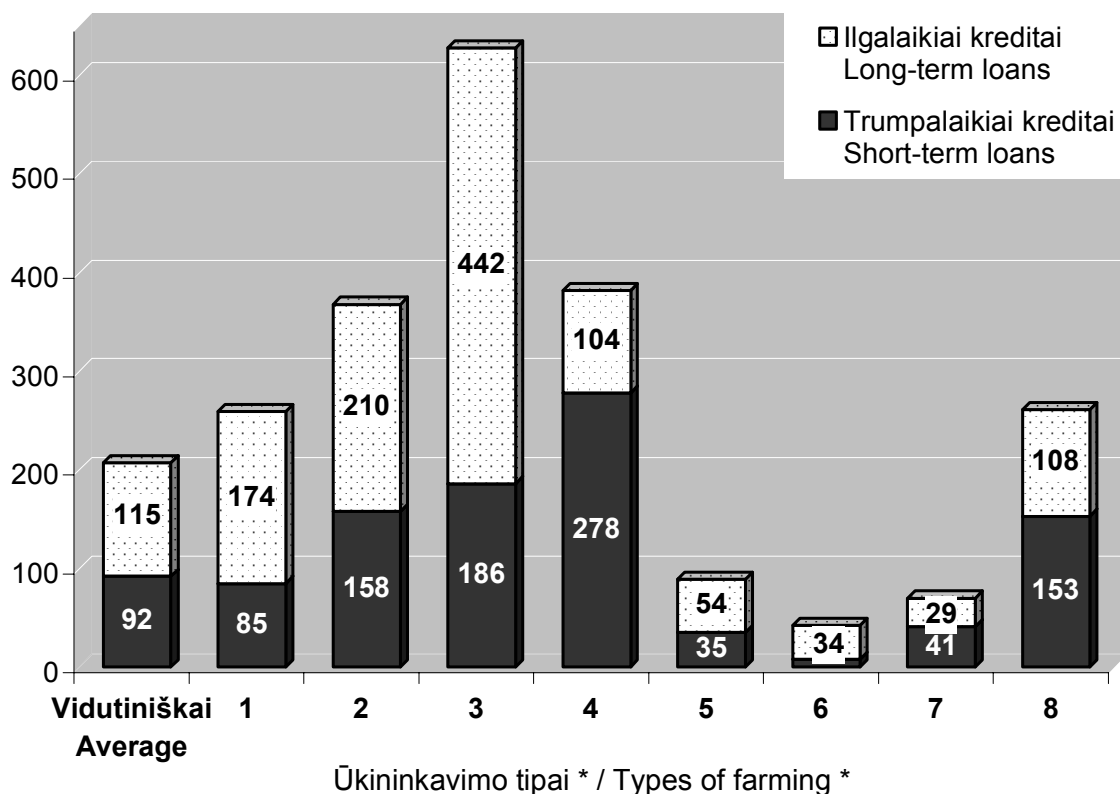
* 1 – Alytus, 2 – Kaunas, 3 – Klaipėda, 4 – Marijampolė, 5 – Panevėžys, 6 – Šiauliai, 7 – Tauragė, 8 – Telšiai, 9 – Utena, 10 – Vilnius.

Ūkininkų finansinis turtas 2003 metais padidėjo apie 19 proc. (2002 m. beveik trečdaliu), skolos – net 80 proc., o nuosavo kapitalo vertė metų pabaigoje buvo beveik 4 proc. didesnė nei metų pradžioje, tačiau ji per metus sumažėjo mažesniuose nei 10 ha bei 10–20 ha ūkiuose ir ūkiuose, kurių žemės vertė žemesnė nei 32 balai, bei Utenos apskrities ūkiuose. Didžiausias nuosavo kapitalo vertės metinis prieaugis užfiksuotas daržininkystės, sodininkystės ūkiuose (24 proc.) bei didelio ekonominio dydžio (daugiau nei 40 EDV) ūkiuose (21 proc.).

Didėjant ūkių dydžiui (ir pagal plotą, ir pagal ekonominį dydį), **skolų** suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, didėja. Šis ūkininkų ūkių, įsikūrusių nepalankiose ūkininkauti vietovėse, rodiklis yra 2,2 karto geresnis nei palankių ūkininkauti vietovių ūkininkų. Daugiausiai skolų 1 ha ŽŪN

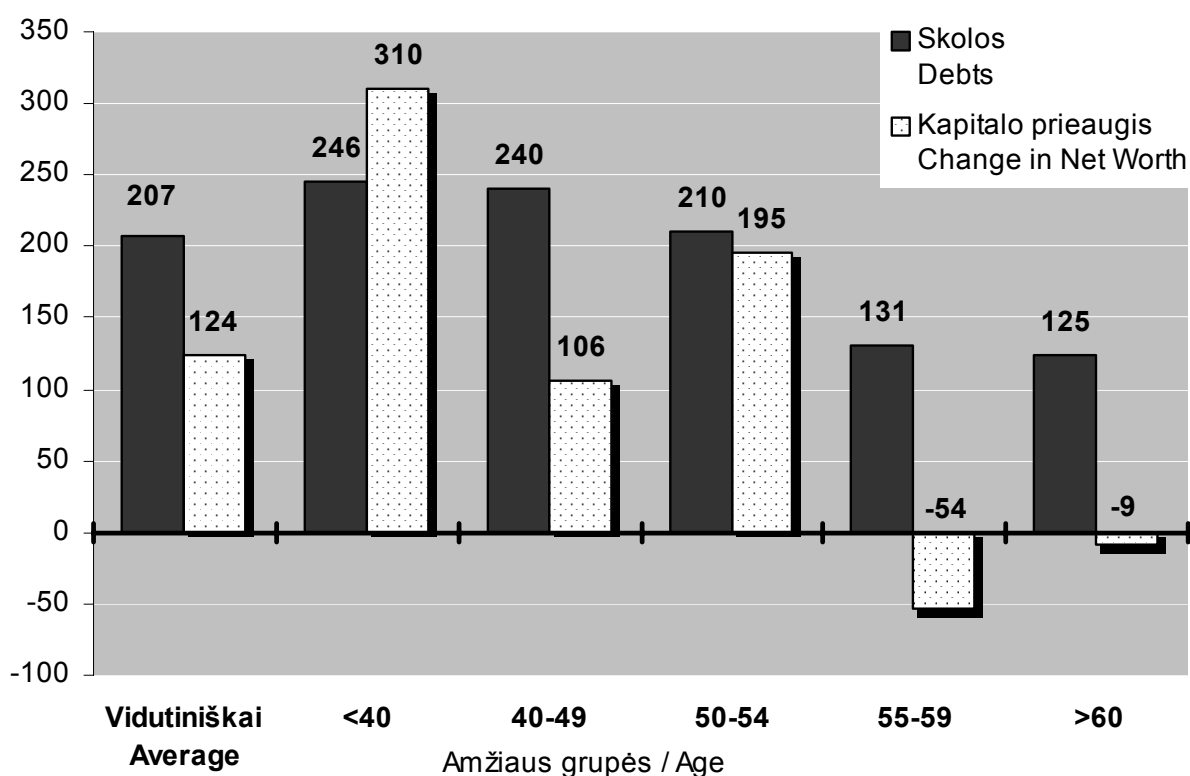
turi daržininkystės, sodininkystės ūkiai (628 Lt), o mažiausiai – mišrūs ūkiai, vyraujant žolėdžiams gyvuliams. Pastarųjų ekonominis dydis yra dukart mažesnis negu pirmųjų. Stambiausiose ūkiuose trumpalaikiai kreditai, tenkantys 1 ha ŽŪN, yra didesni nei ilgalaikiai.

Nors jaunų (iki 40 m.) ūkininkų ūkių skolų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, lyginant visų ūkininkų amžiaus grupes, buvo pati didžiausia (246 Lt), tačiau jų nuosavo kapitalo metinis prieaugis 2003 metais buvo taip pat didžiausias (11 proc.), nes žemės ūkio turto vertė per metus padidėjo 13 proc., o finansinis turtas – 28 proc. Vyresni nei 60 metų ūkininkai skolinasi mažiausiai. Jų skolų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, palyginti su pirmaisiais, tesudarė 51 proc., tačiau jų nuosavo kapitalo prieaugis buvo neigiamas (-0,2 proc.).

5 pav. Ūkininko ūkio trumpalaikiai ir ilgalaikiai kreditai 1 ha ŽŪN, Lt
 Figure 5. Short- and long-term loans per 1 ha in family farms UAA, Lt

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 1 lentelėje / Types of farming are listed in table 1.

6 pav. Ūkininko ūkio skolos ir nuosavo kapitalo metinis prieaugis 1 ha ŽŪN, Lt
 Figure 6. Debts and annual change in net worth per 1 ha UAA in family farms, Lit

Ūkių pasėlių struktūra gana skirtinga ir priklauso nuo ūkio specializacijos, ŽŪN našumo ir pan. Nepalankiose ūkininkauti vietovėse išikūrusių ūkininkų ūkiuose kviečių pasėlių lyginamasis svoris pasėlių struktūroje 3,4, rapsų – 3,8, miežių – 1,5, cukrinių runkelių – net 25 kartus mažesnis, o grikių – 9, rugių – 2,8, žolių – 2,6, avižų – 2 kartus didesnis nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose.

2003 metais pasitvirtino tendencija, kad smulkesnių ūkių (tiek pagal plotą, tiek pagal ekonominį dydį) pasėlių struktūroje didžiausias lyginamasis svoris tenka pašariniams augalams. Tą patį galima pasakyti ir apie nepalankiose ūkininkauti vietovėse išikūrusius ūkius bei ūkius, kurių žemės našumas mažesnis nei 40 balų.

Smulkiausiuose (iki 10 ha) ūkiuose santykinai daug žemės skiriama daržovėms, bulvėms,

vaisiams ir uogoms, netradiciniams augalams auginti, o stambesniuose (daugiau nei 50 ha arba 8 EDV) dominuoja grūdiniai augalai.

Augalininkystės produkcija šalies ūkių bendrosios produkcijos struktūroje vidutiniškai sudaro 68 proc., gyvulininkystės produkcija – apie 30 proc. Likusią dalį (1124 Lt) sudaro paslaugų, miškininkystės, nuomos pajamos. Produkcijos struktūros analizė apskričių lygmeniu rodo, jog Marijampolės apskrityje augalininkystės produkcijos lyginamasis svoris siekia net 87 proc., o Utenos, Tauragės ir Telšių – tik 51–55 proc. Kitos produkcijos dalis Marijampolėje tesiekia 1 proc., o Klaipėdoje pirmosios lygį gerokai viršija ir siekia beveik 4 proc. Blogesnių žemių ūkiuose užsiimama veikla, mažiau priklausančia nuo žemės kokybės – gyvulininkyste, paukštinkyste, teikiamos įvairios paslaugos.

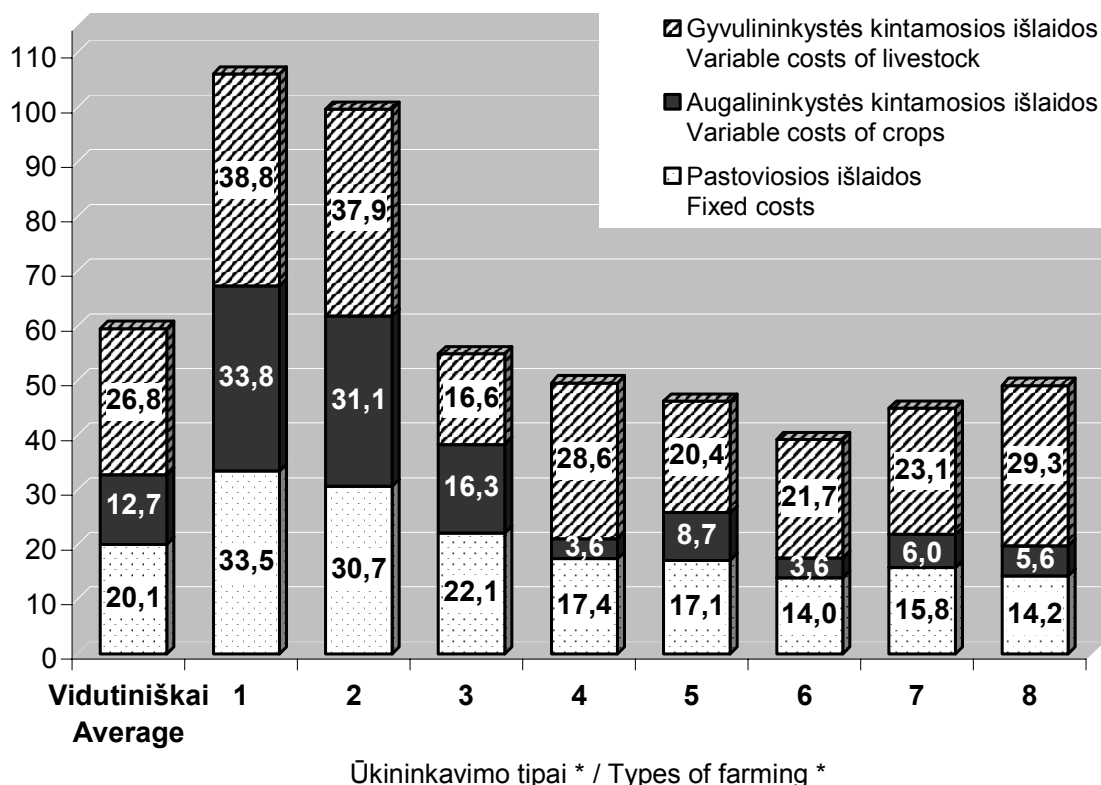
1 ha ŽŪN daugiausiai bendrosios produkcijos pagamina Marijampolės apskrities ūkiai, o 1 EDV – Tauragės apskrities bei pienininkystės ūkiai. Tai rodo, jog šie ūkiai geriausiai panaudoja savo potencines galimybes. Nepalankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrę ūkininkų ūkiai bendrosios produkcijos 1 EDV gamina, palyginti su palankių ūkininkauti vietovių ūkiais, 8 proc. daugiau.

Jaunų ūkininkų (iki 40 m.) ūkiuose produkcijos 1 ha ŽŪN ir 1 EDV pagaminama atitinkamai 12 proc. ir 11 proc. daugiau nei ūkininkų, vyresnių nei 60 metų, ūkiuose. Vyresni nei 55 metų ūkininkai daugiau nei jaunesnio amžiaus ūkininkai linkę užsiimti kaimo turizmo paslaugomis, pvz., 55–59 metų amžiaus grupės ūkininkų pajamų iš kaimo turizmo dalis kitos ūkinės veiklos pajamose viršija 16 proc., o jau-

nesni nei 40 metų ūkininkai pajamų iš šios veiklos visai negauna.

2003 metais ūkininko ūkyje 1 ha ŽŪN vidutiniškai gauta 974 Lt pajamų. Daržininkystės, sodininkystės ūkiuose šis rodiklis buvo aukščiausias (beveik 4 kartus didesnis nei vidutiniškai), o mišrių augalininkystės – žolėdžių gyvulių ūkių ir mišrių ūkių, vyraujant žolėdžiams gyvuliams – tesiekė apie 71 proc. vidurkio. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose padėtis panaši (77 proc.), o palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose šis rodiklis buvo aukštesnis nei vidutiniškai 57 punktais.

Daugiau nei 90 proc. pajamų iš gyvulininkystės vidutiniškai gavo pienininkystės, mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės ir mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkiai, o daržininkystės, sodininkystės ūkiuose šios rūšies pajamos tesiekė 1,5 proc.

7 pav. Išlaidos ūkininkų ūkiuose, tūkst. Lt
Figure 7. Production costs in family farms, thous. Litai

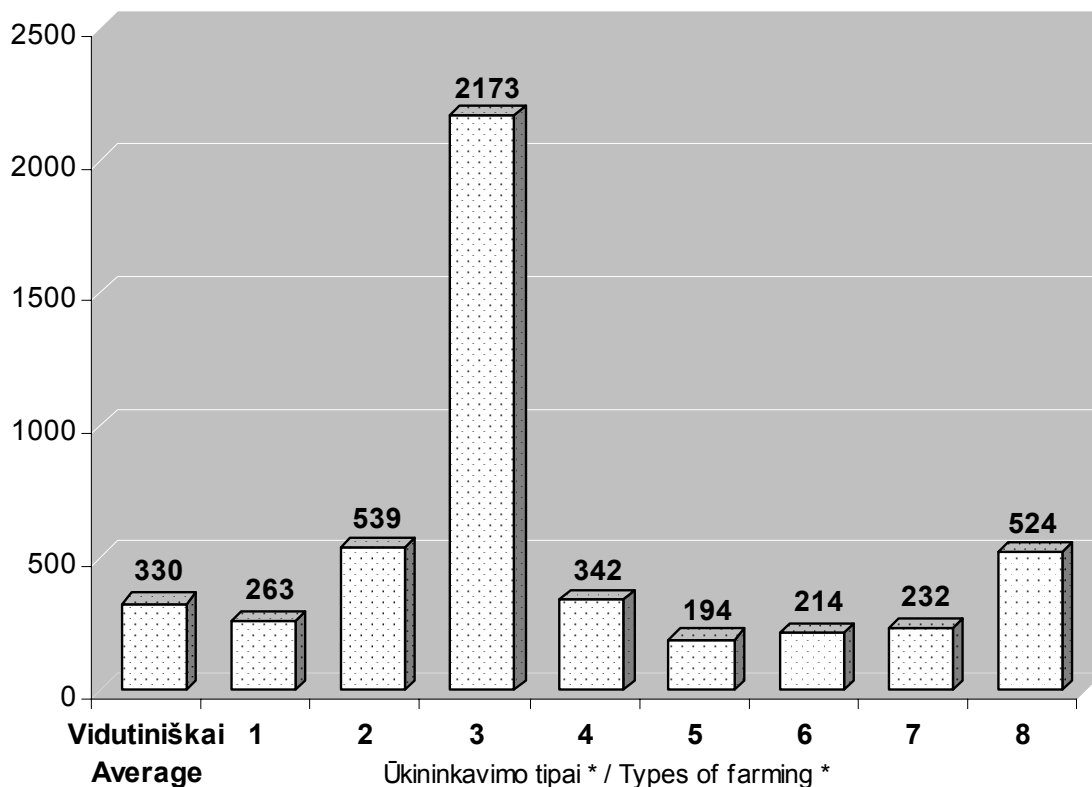
* Ūkininkavimo tipai išvardyti 1 lentelėje / Types of farming are listed in table 1.

Telšių, Utenos ir Tauragės apskričių ūkininkų ūkių gyvulininkystės pajamos sudarė nuo 2/3 iki 3/4 visų ūkio pajamų. Pajamos iš augalininkystės dominuoja stambių ūkių tiek pagal žemės plotą, tiek pagal ekonominį dydį bei ūkių, įsikūrusių ūkininkauti palankiose vietovėse, ir aukšto žemės našumo ūkių pajamų struktūroje.

Gamybos išlaidų suma, tenkanti vidutiniškai 1 ūkiui, 2003 metais didžiausia buvo javų specializacijos, o mažiausia, kaip ir ankstesniais metais, mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkiuose. Daugiausiai išlaidų (219 Lt/ha) mineralinėms trąšoms turėjo daržininkystės, sodininkystės, o mažiausiai – pienininkystės (42 Lt/ha) ir mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams (49 Lt/ha), ūkiai. Pastaruosiuose ūkiuose ir visos augalininkystės kintamosios išlaidos yra mažiausios.

Daugiausiai gyvulininkystės kintamųjų išlaidų padaryta pienininkystės ir mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės ūkiuose. Pagrindinė šių išlaidų dalis tenka pašarams, tačiau paskaičiavus, kiek pašarų išlaidų tenka 1 sąlyginiam gyvuliui, pasirodo, kad jos šių ūkininkavimo tipų ūkiuose yra mažiausios ir sudaro apie 1200 Lt (šalyje jos vidutiniškai siekia 1305 Lt).

Pagrindinė pastoviųjų išlaidų struktūroje dalis tenka ilgalaikio turto nusidėvėjimui (36,7 proc.) ir degalams bei elektros energijai (34,6 proc.). Degalų ir elektros energijos išlaidos, tenkančios 1 ha ŽŪN, daugumos ūkininkavimo tipų ūkiuose yra 159–192 Lt, išskyrus javų ir daržininkystės, sodininkystės ūkius, kur jos atitinkamai sudaro 139 ir 306 Lt.

8 pav. Ūkio bendrasis pelnas 1 ha ŽŪN, Lt
Figure 8. Gross profit per 1 ha UAA, Litas

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 1 lentelėje / Types of farming are listed in table 1.

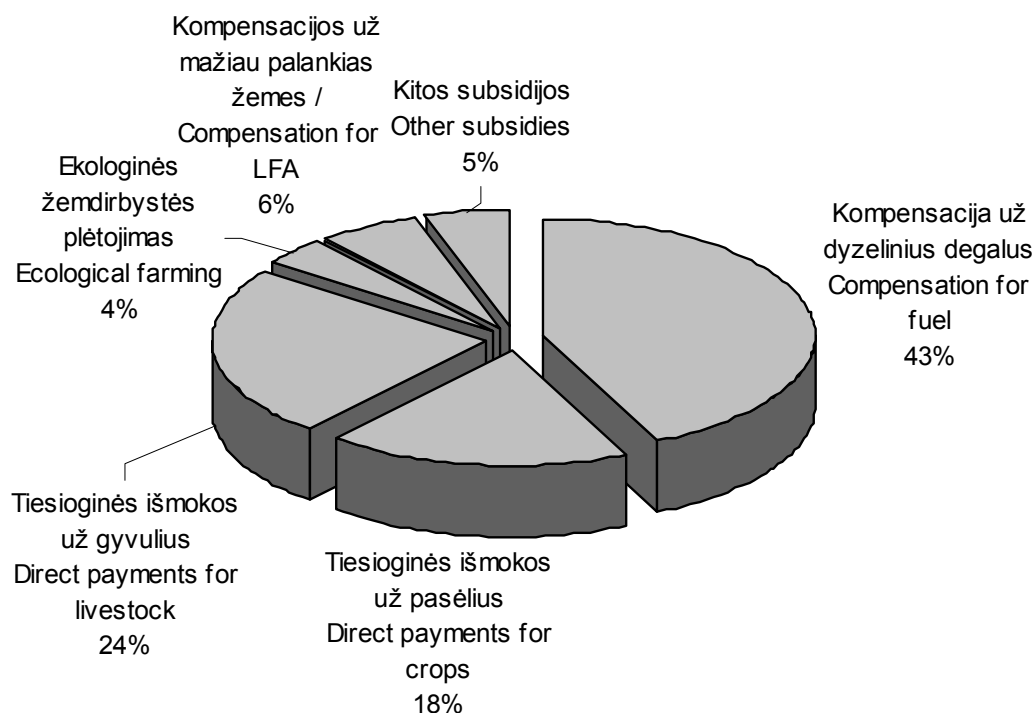
2003 metais ūkininko ūkis vidutiniškai gavo 34,2 tūkst. Lt **bendrojo gamybinio pelno** (iš bendrosios produkcijos atimtos kintamosios išlaidos) ir 14,1 tūkst. Lt bendrojo pelno (iš pirmojo atėmus pastoviąsias išlaidas). Daugiausiai bendrojo gamybinio pelno buvo augalininkystės (63,3 tūkst. Lt, arba 1,8 karto daugiau nei vidutiniškai), o bendrojo pelno – daržininkystės, sodininkystės (34,1 tūkst. Lt) ūkiuose. Gerokai prastesni nei vidutiniai rezultatai buvo mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei ar žolėdžiams gyvuliams, ūkiuose. Ta pati tendencija išlieka ir skaičiuojant bendrojo pelno dalį 1 ha ŽŪN.

Jaunesnių nei 40 metų amžiaus ūkininkų bendrasis pelnas 2,6 karto didesnis už vyresnių nei 60 metų ūkininkų (2002 m. buvo didesnis 2 kartus).

2003 metais, palyginti su 2002-aisiais, beveik nepasikeitė bendrojo pelno, tenkančio 1 ha

ŽŪN, santykis tarp palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkių (apie 1,8 karto).

Vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui 2003 metais teko 6318 Lt **gamybos subsidijų**. Didžioji jų dalis (42,6 proc.), kaip 2001 ir 2002 metais, teko kompensacijoms už dyzelinius degalus. Šios rūšies subsidijų lyginamasis svoris jų struktūroje 2003 metais, palyginti su 2002-aisiais, buvo 10 punktų didesnis. Nepalankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrusių ūkių kompensacijų už dyzelinius degalus lyginamasis svoris siekia tik 34 proc., o palankiose – net 56,5 proc. Vidutiniškai 1 ha ŽŪN teko 62,9 Lt kompensacijų už degalus, palankiose ūkininkauti vietovėse – 11 proc. daugiau, o nepalankiose – 9 proc. mažiau. Didžiausias kompensacijas tiek ūkiui, tiek 1 ha ŽŪN gavo Marijampolės, o mažiausias – Alytaus apskričių ūkiai.

9 pav. Ūkininkų ūkių gamybos subsidijų struktūra, proc.
Figure 9. Structure of subsidies for production in family farms, %

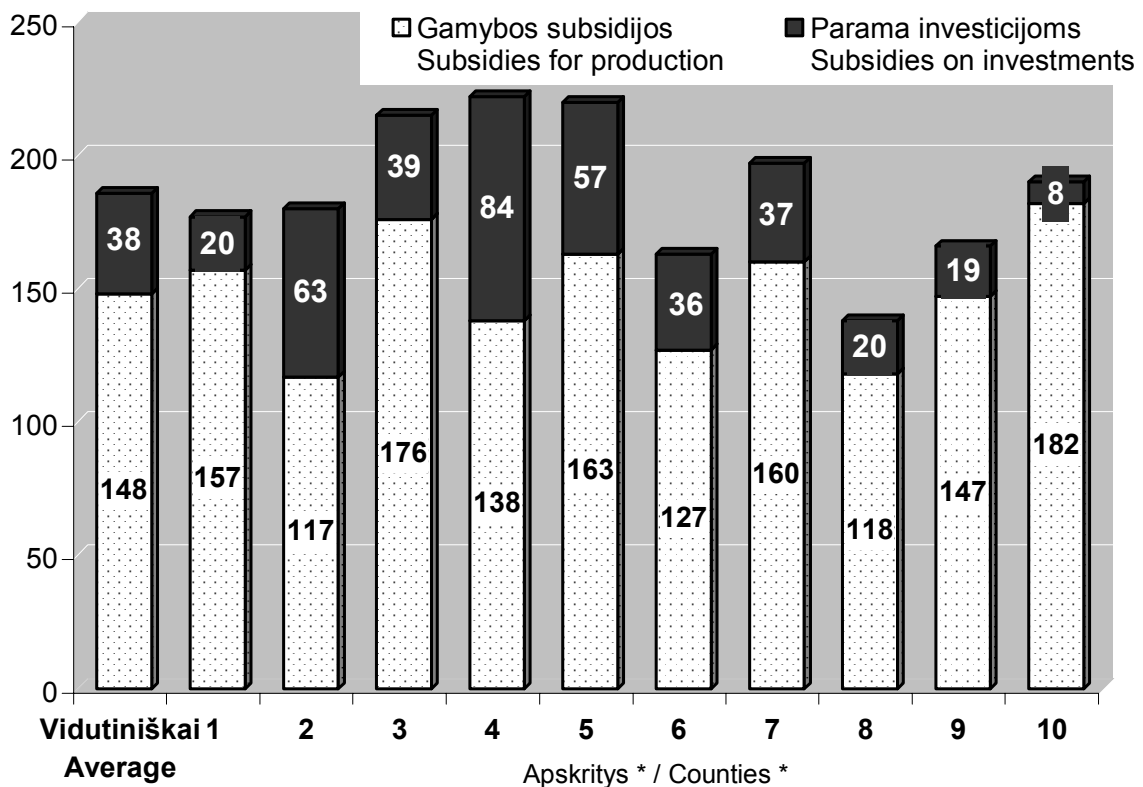
Augalininkystės tiesioginės išmokos subsidijų struktūroje vidutiniškai šalyje sudarė 18,3 proc., o gyvulininkystės – 24,2 proc.

Skaičiuojant 1 ha ŽŪN, mažiausiai gamybos subsidijų gavo mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės ūkiai (tik 95 Lt), pienininkystės ūkiai – 201 Lt, o daržininkystės, sodininkystės – net 258 Lt. Pastarųjų ūkių gamybos subsidijų struktūroje kompensacijos už dyzelinius degalus ir išmokos už ekologinės gamybos plėtojimą sudarė net 54 proc.

Apskričių lygmeniu gamybos subsidijų, tenkančių 1 ha ŽŪN, rodiklis svyravo mažiau, palyginti su 2002 metais (117–183 Lt).

Paramos, skirtos investicijoms, suma, tenkanti vidutiniškai vienam ūkiui, buvo gerokai mažesnė už paramą gamybai. Ji sudarė tik penktadalį visos 2003 metų paramos. Didžiausią **investicinę paramą** gavo stambiausi pagal

žemės plotą ir pagal ekonominį dydį bei geros žemės išikūrę ūkiai. Javų ir augalininkystės specializacijos ūkių investicinė parama beveik 2,5 karto viršijo vidutinį šalies lygį, o ūkių, išikūrusių ūkininkauti nepalankiose vietovėse, paramos lygis buvo 2 kartus žemesnis nei vidutiniškai. Mažiausiai investicinės paramos vidutiniškai gavo Vilniaus apskrities ūkiai (303 Lt), o daugiausiai – Marijampolės (4773 Lt) apskrities ūkiai. Pastariesiems ūkiams skirtos didžiausios SAPARD paramos sumos, o Utenos ir Vilniaus apskrities ūkiai šios rūšies paramos beveik negavo. Jauni ūkininkai (iki 40 m.) yra aktyviausi investicinės paramos gavėjai. Jų ūkiams vidutiniškai teko 2,1 karto paramos lėšų daugiau nei senyvo amžiaus (vyresnių nei 60 m.) ūkininkų ūkiams.

10 pav. Valstybės parama 1 ha ŽŪN, Lt
Figure 10. Subsidies per 1 ha UAA, Litas

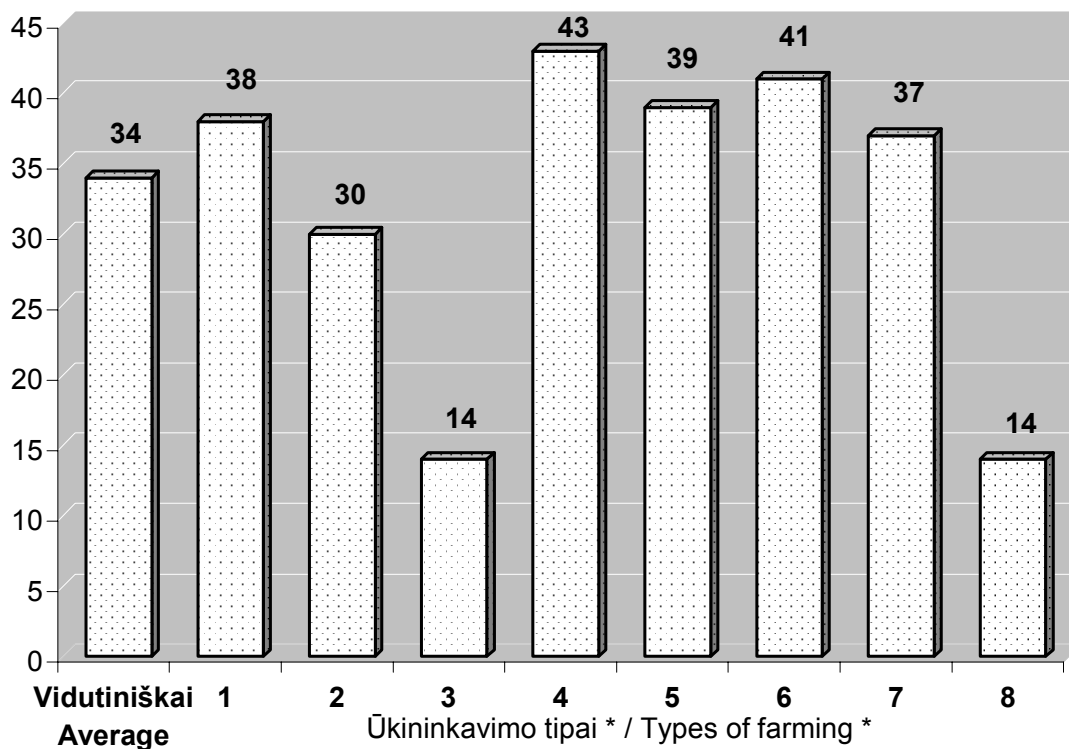
* 1 – Alytus, 2 – Kaunas, 3 – Klaipėda, 4 – Marijampolė, 5 – Panevėžys, 6 – Šiauliai, 7 – Tauragė, 8 – Telšiai, 9 – Utena, 10 – Vilnius.

Bendrojo pelno ir subsidijų suma, vidutiniškai tenkanti vienam ūkininko ūkiui, 2003 metais siekė 21,4 tūkst. Lt. Didėjant ūkiui, ji nuosekliai didėja, bet išimtį sudaro smulkiausi pagal plotą ūkiai, kurie gauna daugiau pelno iš veiklos, nereikalaujančios didelių žemės plotų. Subsidijų dalis bendrajame pelne (su subsidijomis) išliko tokia pati kaip ir 2002 metais (34 proc.). Ji nepalankiose ūkininkauti vietovėse išsikūrusių ūkininkų ūkiuose siekė 42,5 proc. (2002 m. buvo 10 punktų didesnė), o palankių vietovių ūkiuose – 27,4 proc. (2002 m. buvo beveik 1,5 punkto mažesnė).

Gerėjant žemės našumui, subsidijų dalis bendrajame pelne (su subsidijomis) nuosekliai mažėja nuo 43,5 proc. (mažesnio nei 32 balai žemės našumo ūkių grupė) iki 27 proc. (didesnio nei 48 balai žemės našumo ūkių grupė).

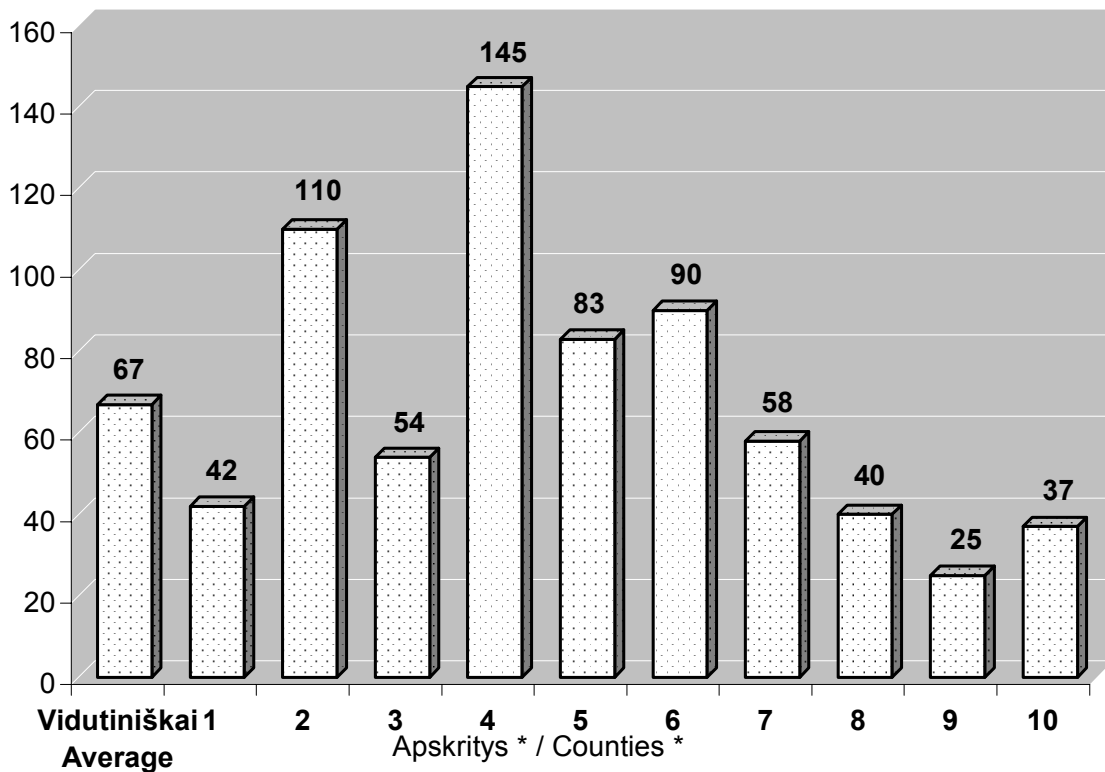
Mažiausias subsidijų lyginamasis svoris (14 proc.) bendrajame pelne – daržininkystės, sodininkystės, o didžiausias – pienininkystės (43,3 proc.) ir mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams (41 proc.), ūkiuose. Šis rodiklis gerokai didesnis žemesnio žemės našumo apskrityse (Utenos – 47,6 proc.), o mažesnis aukštesnio našumo (Marijampolės – 25,2 proc.). Išimtį sudaro Panevėžio apskrities ūkiai, nes juose gamybos subsidijos buvo 1,5 karto didesnės nei vidutiniškai šalyje, o bendrasis pelnas tik 16 proc. viršijo vidutinį lygį.

Ūkininkai 2003 metais **investicijoms** vidutiniškai skyrė beveik 9 tūkst. Lt, didžioji šios sumos dalis (65 proc.) teko traktoriams, kombainams ir kitiems įrengimams.

11 pav. Valstybės paramos dalis bendrajame pelne, proc.
Figure 11. Share of subsidies in family farm income, %

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 1 lentelėje / Types of farming are listed in table 1.

12 pav. Ūkio investicijos 1000 Lt nuosavo žemės ūkio turto, Lt
 Figure 12. Farm investments per 1000 Lit of agricultural assets, Lit

* 1 – Alytus, 2 – Kaunas, 3 – Klaipėda, 4 – Marijampolė, 5 – Panevėžys, 6 – Šiauliai, 7 – Tauragė, 8 – Telšiai, 9 – Utena, 10 – Vilnius.

Daugiausiai (30,4 tūkst. Lt) investavo Marijampolės apskrities ūkininkai, mažiausiai – Utenos (beveik 10 kartų mažiau nei Marijampolėje). Ta pati tendencija išliko ir skaičiuojant investicijas, tenkančias 1000 Lt nuosavo žemės ūkio turto: Utenos apskrities ūkiuose jos siekė 25 Lt, o Marijampolės – 145 Lt. Jauni ūkininkai investuoja gerokai daugiau nei pagyvenę. Jaunesnių nei 40 metų ūkininkų investicijos, palyginti su vidutinėmis šalyje, beveik 1,6 karto didesnės, o vyresnių nei 55 metų – maždaug 2 kartus mažesnės.

Palankių ūkininkauti vietovių ūkių investicijos beveik 4 kartus didesnės nei nepalankių, tačiau bendrojo pelno (su subsidijomis) santykis šiuose ūkiuose yra tik 2,2 karto.

Daugiausia investuoja augalininkystės produkciją gaminantys ūkiai, nes jie gauna di-

džiausią bendrąjį pelną 1 ha ŽŪN, o mišrios gamybos ir pienininkystės ūkiuose pelnas gerokai mažesnis, mažesnės ir jų investicijos.

2003 metais vidutiniškai vieno ūkininko ūkio žemės ūkio veikloje buvo užimta 1,93 sąlyginio darbuotojo, išdirbtos 3907 valandos, 11,5 proc. šio laiko teko samdomiems darbininkams. Nepalankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrusių ūkių ir palankių vietovių ūkių vidutinės **darbo laiko sąnaudos** beveik nesiskiria. Didėjant ūkio ekonominiam dydžiui, darbo sąnaudos nuosekliai didėja. Didžiausių ūkių (didesnių nei 40 EDV) darbo sąnaudos yra 2,7 karto didesnės nei vidutinės. Šiuose ūkiuose samdomų darbininkų darbo sąnaudos sudaro du trečdalius ūkio sąnaudų. Daržininkystės, sodininkystės ūkiuose samdiniam taip pat tenka nemaža darbo laiko sąnaudų dalis (47 proc.). Juose dirba 1,6 karto

daugiau sąlyginių darbuotojų nei vidutiniškai šalyje.

Šalies ūkininkų ūkiuose 1 EDV vidutiniškai teko 641 darbo valanda. Mažiausios laiko sąnaudos, tenkančios 1 EDV, yra javų ir augalininkystės ūkininkavimo tipų ūkiuose, kurių ekonominiai dydžiai yra didžiausi. Kuo ūkio ekonominis dydis mažesnis, tuo santykinės darbo laiko sąnaudos didesnės. Mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkiai pagal ekonominį dydį yra smulkiausi (3,4 EDV, arba 1,8 karto mažesni nei vidutiniai), o jų santykinės darbo laiko sąnaudos šalies vidurkį viršija beveik 1,9 karto.

Apibendrinant ūkininkų ūkių 2003 metų veiklos tyrimą, tenka pabrėžti, kad aprašant jo rezultatus naudoti ne paprasti (kaip iki tol), o svertiniai vidurkiai. Jie apskaičiuoti remiantis 2003 metų žemės ūkio surašymo duomenimis ir tiksliau atspindi realią prekinių ūkių būklę, tačiau jie nelygintini su ankstesnių metų tyrimų duomenimis.

Ūkininko ūkio nuosavas žemės ūkio turtas per 2003 metus vidutiniškai padidėjo 4,8 proc., nuosavas kapitalas – 4 proc., o skolos – 80 proc. Didžiausias nuosavo kapitalo vertės metinis prieaugis buvo daržininkystės, sodininkystės bei iki 40 metų amžiaus ūkininkų ūkiuose.

Daugiau nei 90 proc. pajamų iš gyvulininkystės gavo pienininkystės, mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės ir mišrios gamybos,

vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkiai. Pajamos iš augalininkystės dominuoja daržininkystės, sodininkystės ūkių, stambių ūkių tiek pagal žemės plotą, tiek pagal ekonominį dydį, ūkių, įsikūrusių ūkininkauti palankiose vietovėse, bei aukšto žemės našumo ūkių pajamų struktūroje.

Gamybos subsidijų struktūroje tiesioginės išmokos ir kompensacijos už dyzeliną sudarė vienodą dalį (42 proc.). Gamybos subsidijos gerokai viršijo investicinę paramą, kurios aktyviausi gavėjai – ūkininkai iki 40 metų. Valstybės paramos dalis bendrajame pelne (su subsidijomis) išliko ankstesnių metų lygmenis.

Summary

The article deals with the results of farming survey which covers 1307 family farms. Own agricultural assets increased by 4.8 per cent per year. The largest growth was in the horticultural farms and in the farms which owners are under 40. Dairy farms, farms of field crops and granivores, farms of mixed livestock, mainly grazing livestock, received more than 90 per cent of income from livestock production. Direct payments and compensation for fuel amounted to the same share (42 per cent) in the structure of subsidies. Subsidies for production significantly exceeded subsidies on investment. The share of state support in family farm income remained on the same level compared to the previous year.

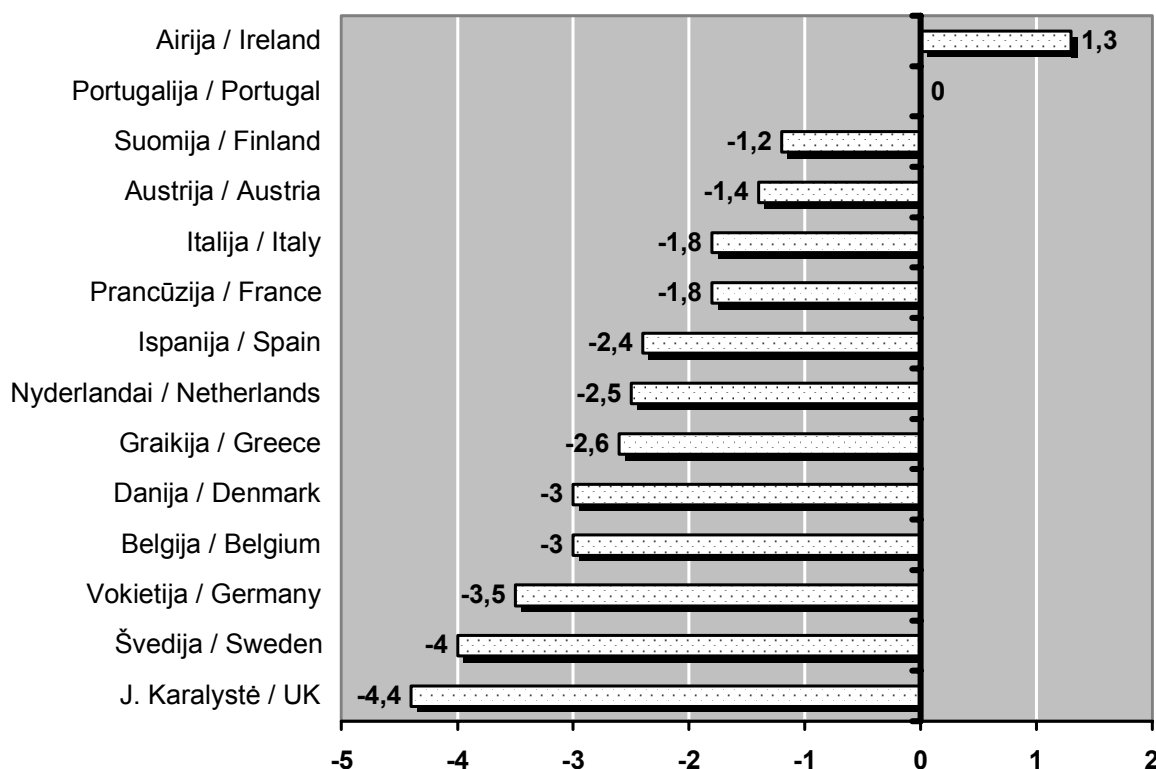
**KAIMO PLĖTROS TENDENCIJOS LIETUVOJE IR
KITOSE EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE**
*TENDENCIES FOR RURAL DEVELOPMENT IN LITHUANIA AND
OTHER EUROPEAN UNION COUNTRIES*

Erika Ribašauskienė

Siekiant įgyvendinti ES kaimo vietovių plėtros strategijos principus, keičiamas paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai santykis, vis didesnę struktūrinių fondų lėšų dalį skiriant kaimo plėtrai. Lietuvai tapus ES nare, kaimo gyventojai įgijo teisę į finansinę paramą iš ES struktūrinių fondų. Todėl svarbu analizuoti ES valstybių patirtį: paramos kaimo plėtrai panaudojimo būdus, galimybes, problemas.

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto Kaimo plėtros skyrius 2004 metais atliko tyrimą, kurio tikslas – išanalizuoti ES ir kai kurių jos šalių kaimo plėtros priemonių programavimo, administravimo ir finansavimo ypatumus.

Pagrindinis paramos kaimo plėtrai tikslas – išsaugoti kaimą, palaikant žemdirbių pajamas ir kuriant alternatyvias darbo vietas. Šį tikslą lemia procesai, vis labiau ryškėjantys Europos šalių kaimuose: mažėja žemės ūkyje dirbančių gyventojų (atskirose ES-15 šalyse per metus jų sumažėja nuo 1,2 iki 4,4 proc.), mažėja pajamos iš žemės ūkio veiklos, ūkininkaujantieji vis labiau sensta ir pan.

1 pav. Žemės ūkyje dirbusių asmenų skaičius ES valstybėse 2003 metais, palyginti su 2002 metais, proc.
Figure 1. Population engaged in agriculture in EU countries in 2003 compared to 2002, per cent

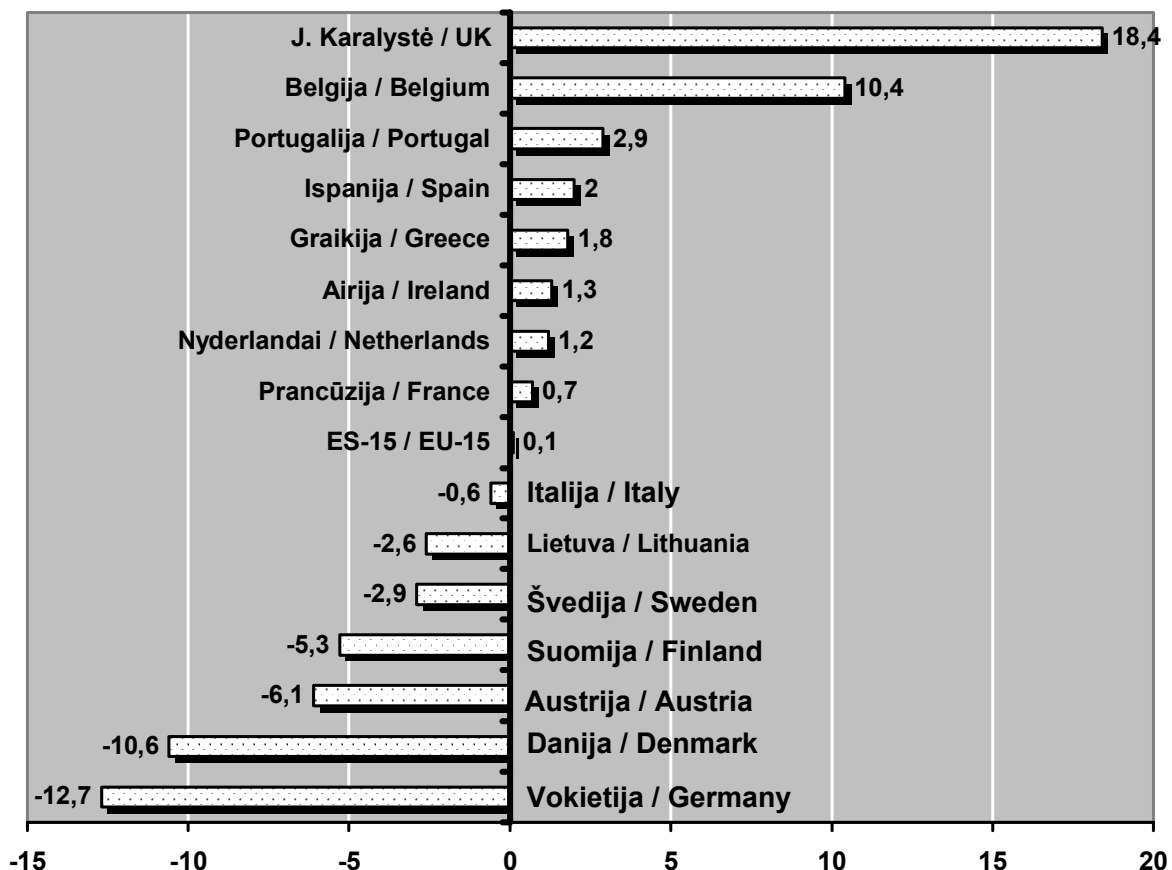
ES-15 šalyse, išskyrus Portugaliją ir Airiją, dirbančių žemės ūkyje gyventojų mažėja. Daugiausia jų 2003 metais, palyginti su 2002-aisiais, sumažėjo Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Vokietijoje, Belgijoje, Danijoje.

Pajamos iš žemės ūkio veiklos, skaičiuojant vienam darbuotojui, labiausiai sumažėjo Vokietijoje ir Danijoje. Jungtinėje Karalystėje šios pajamos išaugo 18,4 proc. (darbuotojų sumažėjo daugiausia iš visų ES-15 šalių, t. y. 4,4 proc.). Ryškų pajamų augimą minėtoje šalyje galima paaiškinti kylančiu darbo našumu, ūkių specializacija ir valstybės žemės ūkio ir kaimo plėtros politika.

Daugiau kaip pusė ūkininkaujančių gyventojų ES-15 šalyse yra 55 metų ir vyresni. Portu-

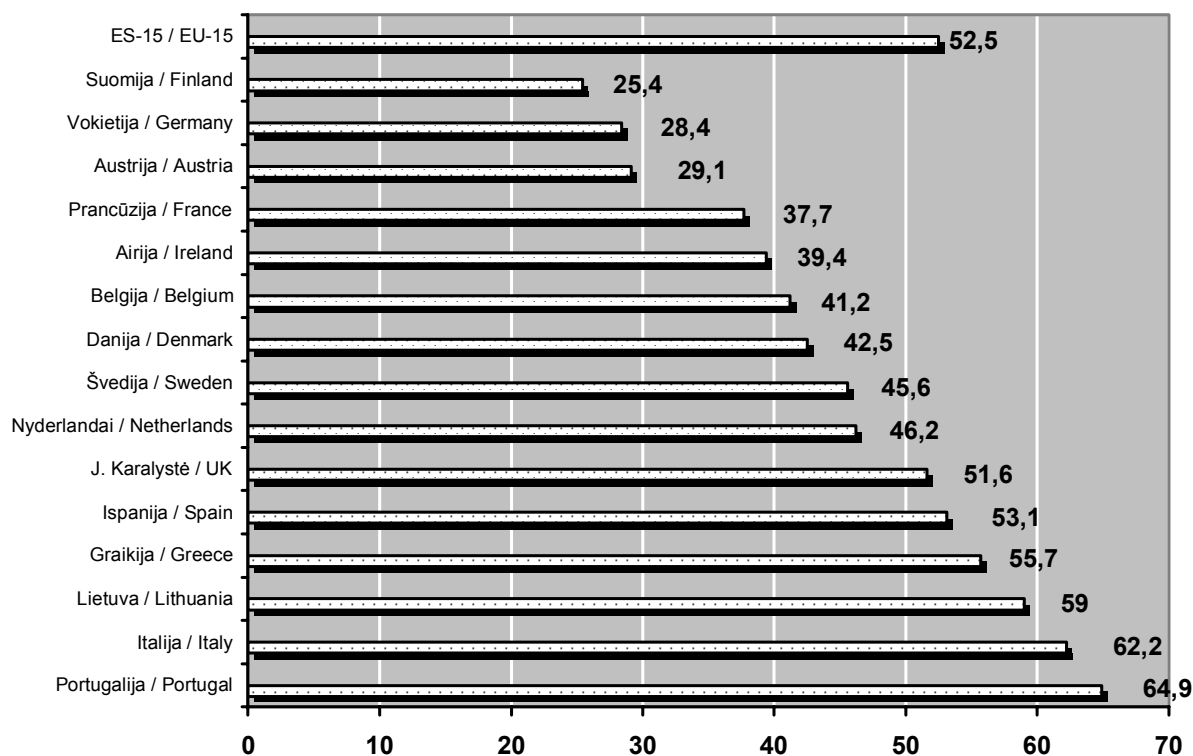
galijos ūkininkai, palyginti su kitomis ES-15 šalimis, yra seniausi. Nepalanki ūkininkaujančiųjų amžiaus struktūra ir Italijoje, Graikijoje, Ispanijoje.

Jauniausi ūkininkai – Suomijoje, kur tik 25 proc. ūkininkų yra vyresni negu 55 metų. Demografiniu požiūriu palanki ūkininkaujančių gyventojų struktūra – ir Vokietijoje bei Austrijoje. Šiose valstybėse vyresnių nei 55 metų amžiaus ūkininkų dalis neviršija 30 proc. Tam įtakos turėjo ir Ankstyvo ūkininkų pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos programa, kurios įgyvendinimas tose šalyse dabar jau nutrauktas (1 lentelė).

2 pav. Pajamos iš žemės ūkio veiklos vienam darbuotojui ES valstybėse senbuvėse ir Lietuvoje 2003 metais, palyginti su 2002 metais, proc.

Figure 2. Income from agricultural activity per employee in EU-15 countries and Lithuania in 2003 compared to 2002, per cent

3 pav. 55 metų ir vyresnių ūkininkų dalis ES valstybėse senbuvėse ir Lietuvoje, proc.
 Figure 3. The share of farmers of age 55 and over in EU-15 countries and Lithuania, per cent

1 lentelė / Table 1

Kaimo plėtros priemonės Lietuvoje, Austrijoje, Suomijoje ir Vokietijoje 2004–2006 metais
Rural development measures in Lithuania, Austria, Finland and Germany in 2004–2006

Priemonė / Measure	Lietuva <i>Lithuania</i>	Austrija <i>Austria</i>	Suomija <i>Finland</i>	Vokietija <i>Germany</i>
Investicijos į žemės ūkio valdas <i>Investments in agricultural holdings</i>	+	+	+	+
Jaunų ūkininkų įsikūrimas <i>Setting-up of young farmers</i>	+	+	+	+
Mokymas / Training	+	+	+	+
Ankstyvas pasitraukimas iš žemės ūkio gamybos <i>Early retirement</i>	+	–	–	–
Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos reikalavimais <i>Less-favoured areas & areas with environmental restrictions</i>	+	+	+	+
Aplinkosauga / Agri-environment	+	+	+	+
Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas / Improving processing and marketing of agricultural products	+	+	–	+
Miškininkystė / Forestry	+	+	+	+
Kaimo vietovių pritaikymas ir plėtra <i>Promoting the adaptation & development of rural areas</i>	+	+	+	+

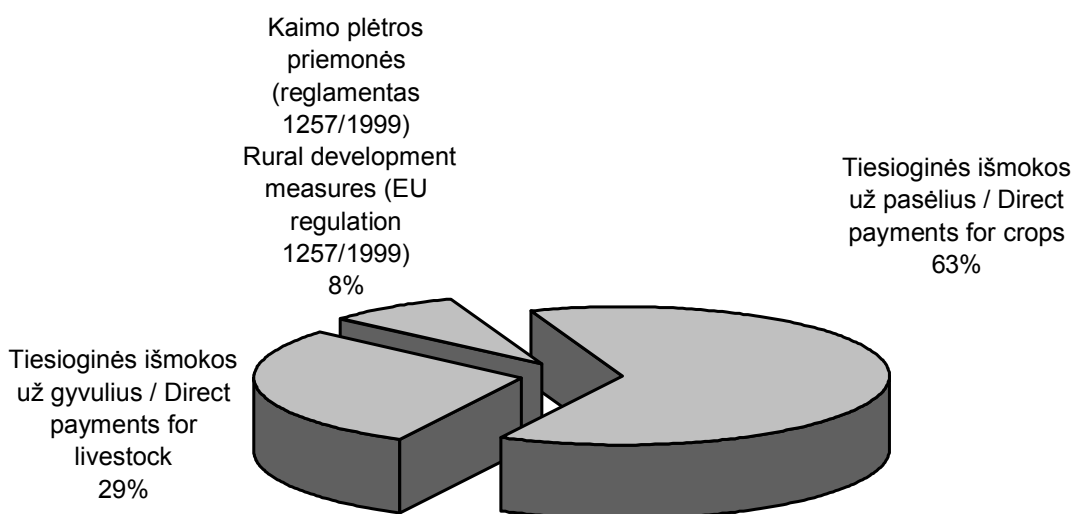
Suomijoje dėl finansinių išteklių trūkumo nelaikoma tikslinga žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros priemonės remti iš žemės ūkiui ir kaimo plėtrai skirtų lėšų. Minėtos priemonės įgyvendinimą finansuoja Suomijos prekybos ir pramonės ministerija. Investicijos į žemės ūkio produktų perdirbimą ūkiuose yra remiamos kaip investicijos į žemės ūkio valdas.

2004 metais žemės ūkiui ir kaimo plėtrai skirta apie 48 mln. eurų t. y. apie 50 proc. ES biudžeto išlaidų.

Reglamente 1257/1999 numatytos kaimo plėtros priemonės atskiruose ES regionuose finansuojamos iš skirtingų šaltinių. Ne 1 tikslo regionuose įgyvendinamos kaimo plėtros priemonės finansuojamos iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) Garantijų dalies (5 pav.). Apie 50–70 proc. lėšų skiriama kompensacinėms išmokoms (ankstyvas išėjimas į pensiją, parama ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, agrarinė aplinkosauga, žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku), likusi dalis – investicinėms priemonėms. Daugiau nei trečdalis kaimo plėtros lėšų tenka įgyvendintiems agroaplinkosaugos programoms.

Lietuvoje, kaip ir kituose 1 tikslo regionuose, įgyvendinamos kaimo plėtros priemonės finansuojamos iš dviejų šaltinių: kompensacinės išmokos – iš EŽŪOGF Garantijų dalies, investicinės priemonės – iš EŽŪOGF Orientavimo dalies. Todėl skirtinguose regionuose, įgyvendinant tas pačias paramos priemones, reikalingi skirtingi programavimo dokumentai ir skirtingos finansų valdymo ir kontrolės sistemos.

Lietuvoje kaimo plėtros kompensacinėms išmokoms finansuoti (EŽŪOGF Garantijų dalis) skiriama daugiau negu 70 proc. lėšų, iš jų aplinkosaugos programoms – 12 proc. Infrastruktūros gerinimui, žmogiškųjų išteklių ugdymui, verslo plėtrai kaimo vietovėse (EŽŪOGF Orientavimo dalis) lėšų lieka nedaug, turint galvoje tai, kad Lietuvoje kaimo vietovės užima 98 proc. teritorijos ir jose gyvena trečdalis Lietuvos gyventojų. Be to, Lietuvoje būtina sparčiau rengti ir įgyvendinti Lietuvos sąlygoms pritaikytas aplinkosaugos priemones, o aplinkosaugos programų svarba, įsisavinant struktūrinių fondų paramą, akcentuojama ir BŽŪP reformos nuostatose.

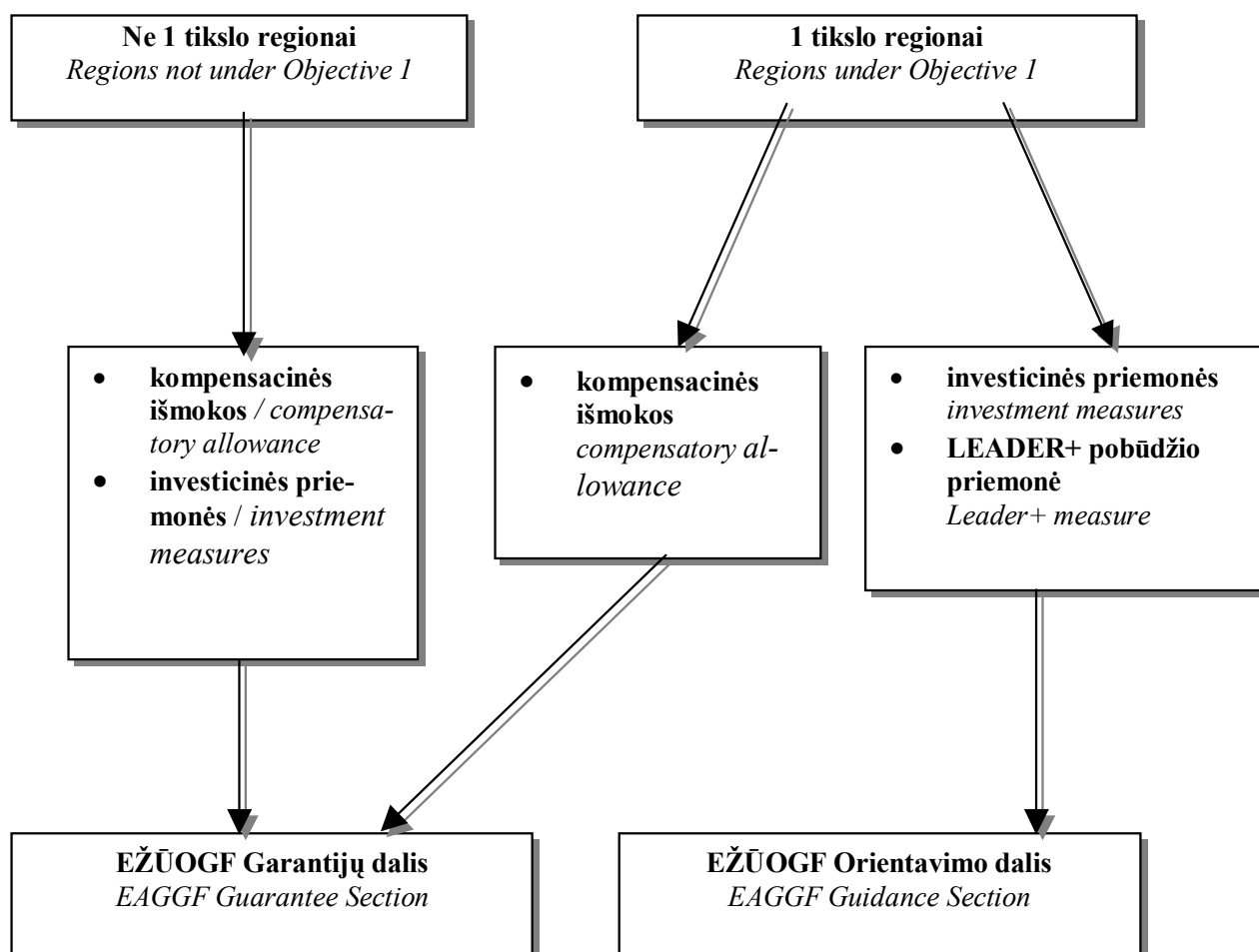
4 pav. ES žemės ūkio ir kaimo plėtros finansavimo struktūra 2004 metais
 Figure 4. The structure of EU funds for agriculture and rural development in 2004

Lietuvoje nesuderintas santykis tarp dviejų susijusių krypčių – paramos jauniems ūkininkams ir paramos anksčiau išeinantiems į pensiją. Šioms kryptims remti ES-15 vidutiniškai skiriama 2,1 ir 4,7 proc., Lietuvoje – 2,4 ir 21,6 proc. (6, 7 pav.).

ES-15 šalyse parama agrarinės aplinkosaugos priemonėms per dvejus metus vidutiniškai išaugo 4,3 proc., kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros priemonėms – 11,1 proc., miškų ūkio plėtrai – 4,7 proc., ankstyvam pasitraukimui iš prekinės žemės ūkio gamybos – 7,2 proc., jaunųjų ūkininkų įsikūrimui – 5,1 proc. Didžiau-

šias paramos augimas – investicijoms į žemės ūkio valdas – 29,1 proc. ir mokymui – 20 proc. Parama ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir vietovėse su aplinkosaugos apribojimais sumažėjo 11,2 proc., žemės ūkio produktų perdirbimo bei rinkodaros gerinimui – 3,1 proc. (8 pav.).

Tyrimo metu dėmesys kreiptas į kaimo plėtros priemonių įgyvendinimo patirtį, tikintis jos naudoti Lietuvos kaimui.

5 pav. Kaimo plėtros finansavimo šaltiniai 2000–2006 metais
Figure 5. Sources of funds for rural development in 2000–2006

Kaimo plėtros priemonės* Lietuvoje ir ES-15 valstybėse
Rural development measures in Lithuania and EU-15*

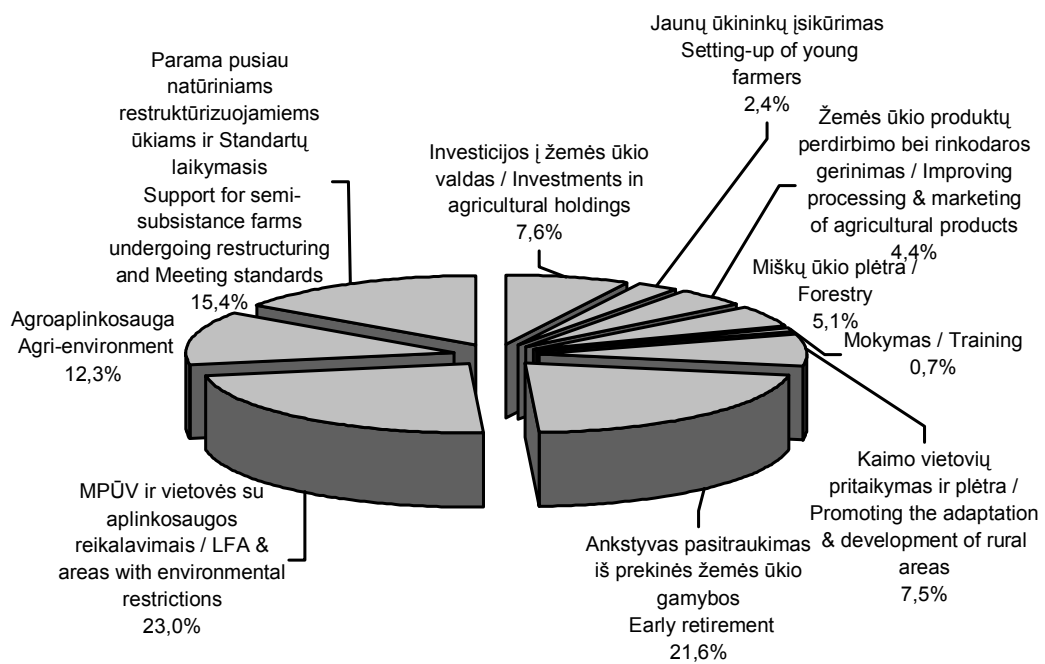
Lietuvoje** / Lithuania**	ES-15 / EU-15
Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais <i>Less-favoured areas and areas with environmental restrictions</i>	Agrarinė aplinkosauga <i>Agri-environment</i>
Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos <i>Early retirement</i>	Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais <i>Less-favoured areas and areas with environmental restrictions</i>
Agrarinė aplinkosauga <i>Agri-environment</i>	Kaimo vietovių pritaikymas ir plėtra <i>Promoting the adaptation and development of rural areas</i>
Investicijos į žemės ūkio valdas <i>Investments in agricultural holdings</i>	Miškų ūkio plėtra <i>Forestry</i>
Kaimo vietovių pritaikymas ir plėtra <i>Promoting the adaptation and development of rural areas</i>	Investicijos į žemės ūkio valdas <i>Investments in agricultural holdings</i>
Miškų ūkio plėtra <i>Forestry</i>	Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos <i>Early retirement</i>
Žemės ūkio produktų perdirbimo bei rinkodaros gerinimas <i>Improving processing and marketing of agricultural products</i>	Žemės ūkio produktų perdirbimo bei rinkodaros gerinimas <i>Improving processing and marketing of agricultural products</i>
Jaunų ūkininkų įsikūrimas <i>Setting-up of young farmers</i>	Jaunų ūkininkų įsikūrimas <i>Setting-up of young farmers</i>
Mokymas / <i>Training</i>	Mokymas / <i>Training</i>

* Prioritetine tvarka pagal finansavimo apimtį / *In priority order by funds allocated.*

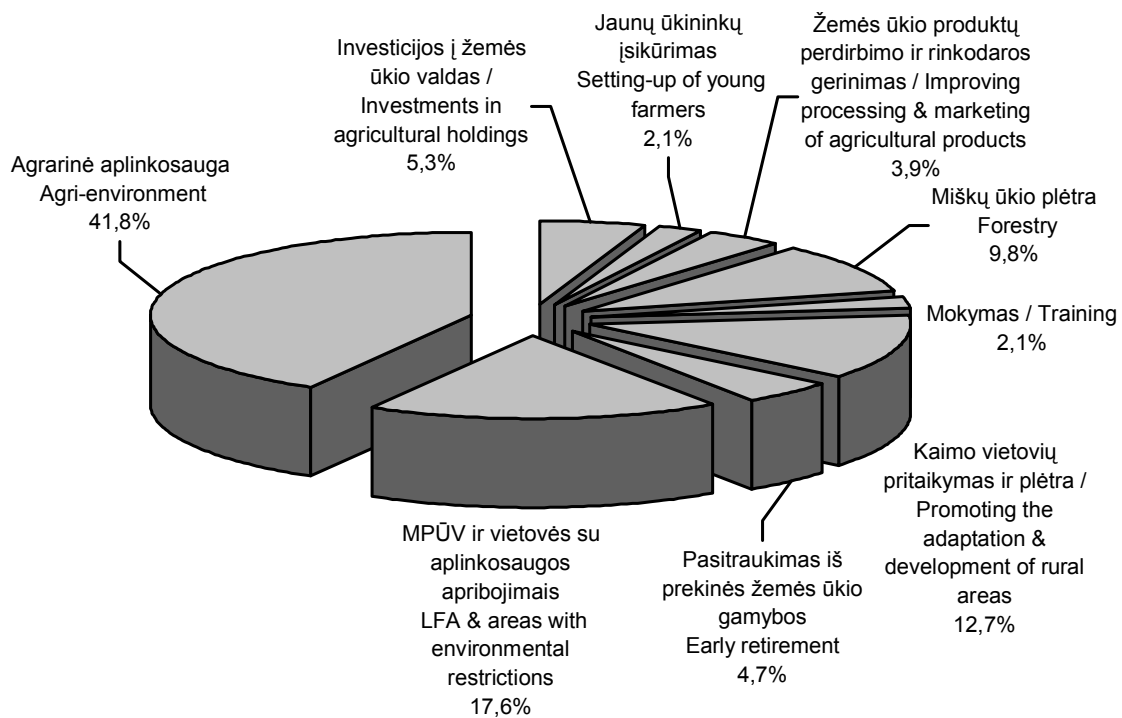
** Be priemonių „Parama pusiau natūriniais restruktūrizuojamiems ūkiams“ ir „Standartų laikymasis“ *Measures „Support for semi-subsistence farms undergoing restructuring“ & „Meeting standards“ are not included.*

Austrijoje parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui suteikė impulsą vyresniesiems perleisti ūkį pajėgesniems už save. Kiekviename Austrijos regione yra ekologiškų tam regionui būdingų produktų parduotuvių. Įkurtas specialus patariamasis komitetas, kuris sprendžia agrarinės aplinkosaugos bei kitų gamtos apsaugos priemonių įgyvendinimo problemas. Svarbus vaidmuo, išsaugant kaimo paveldą, tenka vietos

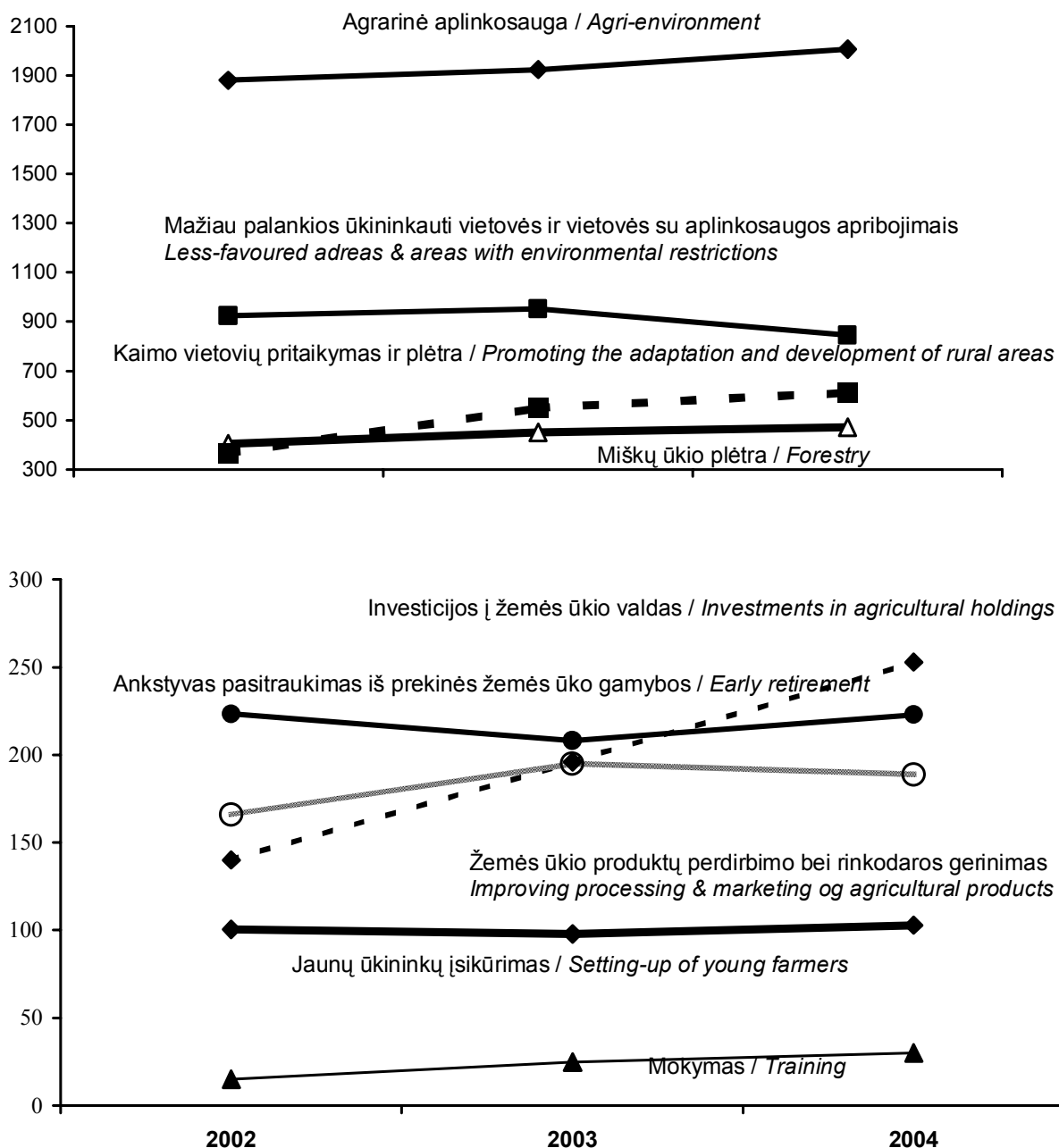
valdžiai. Pagrindinė kliūtis kaimo turizmo plėtrai – prasta infrastruktūra. Todėl iš visų kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros lėšų 78 proc. skirta infrastruktūrai gerinti. Kaimo turizmo plėtrą spartina ir LEADER+ programa, o jos įgyvendinimo sėkmė priklauso nuo bendruomenių, socialinių partnerių ir valdžios struktūrų bendradarbiavimo.

6 pav. Paramos kaimo plėtrai struktūra Lietuvoje 2004–2006 metais, proc.
Figure 6. Structure of the support for rural development in Lithuania in 2004–2006, per cent

7 pav. Paramos kaimo plėtrai struktūra ES-15 valstybėse 2004 metais, proc.
Figure 7. Structure of the support for rural development in EU-15 in 2004, per cent

8 pav. Parama kaimo plėtrai ES-15 valstybėse 2002–2004 metais, mln. eurų
 Figure 8. Support for rural development in EU-15 in 2002–2004, mill. euro

Suomijoje pagal išsivystymo lygį kaimo regionai suskirstyti į penkias kategorijas. Parama jauniems ūkininkams Suomijoje teikiama iš nacionalinių fondų. Tik įvertinus regionų užimtumo tendencijas ir prognozes, rengiamos mokymo programos, o įvertinus atskirų regionų ekonominės veiklos perspektyvas, rengiamos konsultavimo programos. Ypatingas dėmesys

skiriamas informacinių technologijų plėtrai kaimo vietovėse. Miestiečiai skatinami persikelti gyventi į kaimą. Įgyvendinant kaimo turizmo projektus, siekiama teikti kuo įvairesnes paslaugas. Išsaugant kaimo paveldą, bendradarbiauja įvairios ministerijos, panaudojamos nacionalinės subsidijos.

Vokietijoje didžiausias dėmesys skiriamas tam, kad infrastruktūra atitiktų regionų poreikius ir gyvenamoji aplinka būtų patraukli. Kaimo plėtros politikos prioritetas – profesinis mokymas. Įvairinant alternatyvius kaimo gyventojų pajamų šaltinius, įgyvendinama miesto gyventojų atostogų ir laisvalaikio praleidimo kaime skatinimo programa. Siekiama, kad parama kaimo plėtrai būtų integruota, planai ir projektai paprasti, valdžios darbas, tvirtinant projektus, spartesnis. Parama kaimo plėtros priemonių įgyvendinimui teikiama tik tuomet, kai pareiškėjo turimų lėšų nepakanka tikslui pasiekti.

Lietuvoje kaimo plėtros kryptys, numatytos 2004–2006 metams, turėtų išlikti ir ateityje (bent 2007–2010 m.). Pasikeitus ES paramos kryptims, Lietuva turėtų ir toliau finansuoti veiksmingiausias paramos programas. Bendra paramos suma tam tikrai programai gali būti numatyta tik tada, kai bus įvertintas būsimų paramos gavėjų aktyvumas. Ūkinės veiklos įvairinimas gali tik sušvelninti, bet negalės išspręsti visų kaimo gyventojų užimtumo ir pragyvenimo problemų. Todėl labai svarbu didinti žemės ūkio subjektų gebėjimą investuoti į ūkių modernizavimą, gaminti konkurencingus žemės ūkio produktus. Mokymas turi būti diferencijuotas ir skirtas visiems kaimo plėtros dalyviams (atskiros tikslinės grupės galėtų būti konsultantai ar ūkininkai). Daugiau įgaliojimų bei lėšų reikėtų suteikti savivaldybėms bei seniūnijoms, stiprinti jų administracinius gebėjimus.

Gyvybingas kaimas, kaip paminėta antrosios Europos kaimo plėtros konferencijos baigiamojoje deklaracijoje (2003 m. Zalcburgas, Austrija), nėra tik kaimiškosios visuomenės rūpestis, bet visos visuomenės interesas. Kaimo plėtros politikos supaprastinimas yra būtinas ir neatidėliotinas, t. y. kaimo plėtros politikos diegimas turi būti pagrįstas bendra programavimo, finansavimo ir kontrolės sistema, atitinkančia kaimo plėtros poreikius. Kadangi Žemės ūkio ministerijos administruojamos lėšos, skir-

tos kaimo plėtrai, neapėmia visų bendrųjų kaimo problemų, į kaimą turėtų ateiti parama ir iš Ūkio (smulkaus verslo plėtra, infrastruktūros tobulinimas), Švietimo ir mokslo (žmogiškųjų išteklių ugdymas) Susisiekimo (vietinės reikšmės kelių kokybės gerinimas) ir kitų ministerijų kuruojamų fondų. ES šalyse senbuovėse paprastai kelių ministerijų pastangomis rengiami ir įgyvendinami regionų plėtros planai, pagal kuriuos kaimo plėtros priemonės finansuojamos iš skirtingų ministerijų kuruojamų fondų.

Literatūra

1. Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto mokslo tiriamojo darbo „ES šalyse įgyvendinamų kaimo plėtros priemonių analizė“ 2004 metų ataskaita.
2. European Union Policies: Agriculture. – <http://europa.eu.int/comm/agriculture>
3. Grüner Bericht 2004. – Wien, 2004.
4. http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/index_en.htm
5. <http://www.mv-regierung.de/lm>
6. <http://www.th-online.de/structurfonds>
7. <http://www.thuringen.de/de/tmlnu/the-men/lawi/entwplan>

Summary

The ways, possibilities and problems of implementation of support for rural development in EU-15 countries are overviewed in the article. The processes going on in the countryside and having influence on changes of rural development policy are analysed. The analysis is focused on the experience of implementation of rural development measures in Austria, Finland, and Germany on purpose to get possible benefit to the Lithuanian countryside. The structures of support for rural development by individual measures (regulation 1257/1999) and tendencies for their financing in EU-15 and Lithuania are analysed. The proposals for policymaking principles of rural development are presented.

VAISTAŽOLIŲ IR PRIESKONIŲ RINKA EUROPOS SĄJUNGOJE *THE EUROPEAN UNION MARKET FOR HERBS AND SPICES*

Daiva Kšivickienė

Vaistažolių auginimas – pelninga ES kaimo gyventojų veikla. Verslo perspektyvumą lemia plačios vaistažolių panaudojimo galimybės vaistų, maisto produktų, alkoholinių ir nealkoholinių gėrimų, kosmetikos gamyboje.

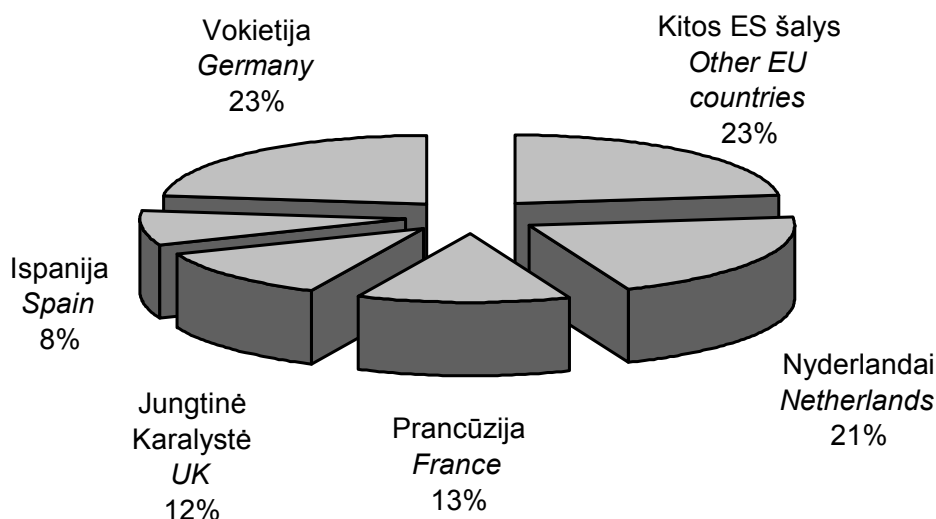
Straipsnyje apžvelgiamas vaistažolių ir prieskonių poreikis ES, naudojimo sritys, importo bei eksporto kryptys. Plačiau nagrinėjama Danijos vaistažolių ir prieskonių rinka. Šioje šalyje daug vaistažolių ir prieskonių sunaudojama žuvų produktų, konservų, dešrų, sausų sriubų gamybai, nors šalyje maisto produktams keliamus reikalavimus reglamentuoja vieni griežčiausių įstatymų Europoje.

Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, 2000 metais ES šalyse suvartota 161 tūkst. t vaistažolių ir prieskonių. Pagal vartojimo apimtį pirmavo Vokietija (ketvirtadalis ES šalyse suvartoto kiekio), Jung-

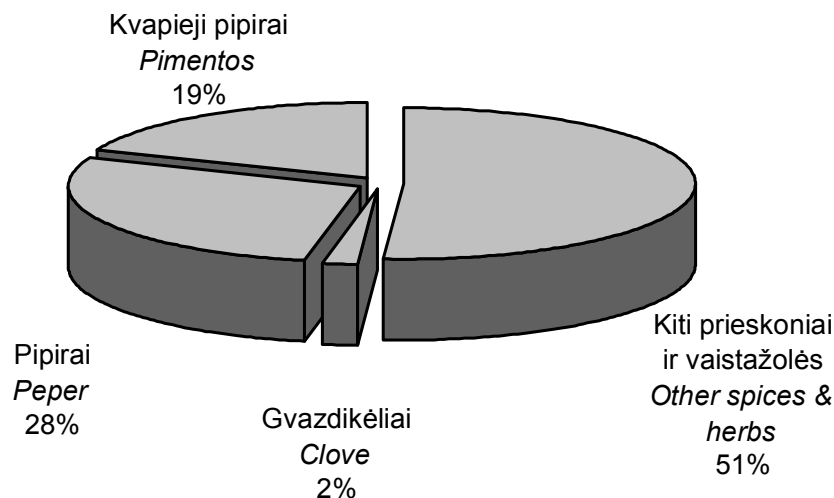
tinė Karalystė, Nyderlandai, Prancūzija. Skiriami trys vaistažolių ir prieskonių vartojimo segmentai: pramonė, mažmeninė prekyba, viešasis maitinimas. Daugiau nei pusė vaistažolių ir prieskonių sunaudojama pramonėje (55 proc.), kiek mažiau – mažmeninės prekybos (35 proc.) bei viešojo maitinimo (10 proc.) sektoriuose.

ES pramonėje vaistažolės ir prieskoniai naudojami mėsos, žuvies, konservuoto maisto, sriubų, gėrimų, duonos ir kitų produktų gamybai. Daugiausia įvairiausių vaistažolių bei prieskonių sunaudojama mėsos produktų gamybai.

2001 metais prieskonių gamyba ES viršijo 15 tūkst. t. Ispanija buvo gamintojų lyderė. Didžiausi vaistažolių ir prieskonių importuotojai 2001 metais buvo Vokietija (23 proc. viso ES vaistažolių importo) ir Nyderlandai (21 proc.) (1 pav.).

1 pav. ES vaistažolių ir prieskonių importo struktūra pagal šalis 2001 metais
Figure 1. Structure of the EU imports of herbs and spices by country in 2001

2 pav. ES vaistažolių ir prieskonių vartojimo struktūra 2002 metais
Figure 2. Structure of the EU consumption of herbs and spices in 2002

2000 metais ES šalys eksportavo 121,5 mln. t vaistažolių ir prieskonių. Dažnai ES šalys dideliais kiekiais importuoja žaliavą, po to ją perdirba, supakuoja ar perpakuoja ir eksportuoja į kitas ES arba užsienio šalis.

Importas iš besivystančių šalių sudaro 70 proc. viso ES importo. Didžiausią paklausą turi besivystančiose šalyse auginamos vaistažolės ir prieskoniai: pipirai, gvazdikėliai, muskatas, vanilė, kardamonas, imbieras ir kt. Įvairių rūšių pipirai ir gvazdikėliai visų prieskonių ES vartojimo struktūroje sudaro apie 50 proc. (2 pav.). Laurų lapai, krapai, čiobreliai (gausiai vartojami prieskoniai ir vaistažolės) – 2 pav. veiksle priskirti prie „kitų prieskonių ir vaistažolių“.

Labai maža dalis prekybininkų prekiauja tik prieskoniais arba tik vaistažolėmis, be to, vaistažoliniai augalai dažnai vartojami kaip prieskoniai. Per paskutinius metus paplito tiesioginė prekyba tarp vidutinių ir stambių gamintojų,

eksportuotojų ir perdirbėjų. Importuotojai ir gamintojai vis dažniau atsisako bendradarbiauti su smulkiais augintojais, pasirinkdami tuos, kurie gali nuolat parduoti didelius kokybiškos produkcijos kiekius. Konkurencija maisto pramonės sektoriuje labai didelė.

Prognozuojama, kad vaistažolės bei prieskoniai ir toliau bus importuojami pramoniniam naudojimui, perdirbimui; pakuojami ir tiekiami tiesiogiai vartotojams ar viešojo maitinimo įstaigoms. Tačiau rinkoje sėkmingai konkuruos tik tie jos dalyviai, kurie gebės tiekti didelius aukštos kokybės vaistažolių bei prieskonių, ypač naujų rūšių (pvz., naujų prieskonių mišinių), kiekius. Jau dabar vartotojai reikalauja vis įvairesnių prieskonių. Pasisekimą rinkoje turės ta produkcija, ant kurios pakuotės bus pateikta visa informacija apie vaistažolių ir prieskonių laikymo sąlygas, panaudojimo galimybes, kokybę ir pan.

Jungtinės Karalystės specialistai išvelgia šias pagrindines kliūtis vaistažolių auginimo verslui: didelį kainų svyravimą, aukštus kokybės standartus mikrobiologiniam užterštumui ir cheminei struktūrai, juridinius apribojimus tam tikroms vaistažolėms. Sunkumą kelia nuolatinė kova su kenkėjais ir ligomis, kai negali būti naudojami pesticidai. Atsižvelgiant į tai, kad ekologiškų bei sveiko maisto produktų rinka plečiasi, o daugelio rūšių ekologiškų vaistažolių ir prieskonių joje visai nėra, rekomenduojama auginti ekologiškas vaistažoles. Pastaroji rekomendacija ypač taikytina mažiau išsivysčiusioms šalims, kuriose išauginama gana švari produkcija: šių šalių ūkininkams pereiti nuo tradicinio prie ekologinio ūkininkavimo nėra sudėtinga.

Vaistažolių ir prieskonių vartojimo ES augimas susijęs su didėjančiu žmonių poreikiu pirkti maisto produktus, kuriuos sudaro natūralios sudedamosios dalys, o ne sintetinės medžiagos. Sveikuose maisto produktuose cukrus bei druska keičiami alternatyviais prieskoniais – tai skatina vartotojus rinktis natūralius produktus. Vis daugiau suvartojama vaistažolių arbatų bei alkoholinių gėrimų, kurių sudėtyje yra vaistažolių. Didėja ES vartotojų poreikis susipažinti su kitų šalių nacionaliniais valgiais, gausiai pagardintais įvairiais prieskoniais. Antra vertus, auga ir greitojo maisto bei pusfabrikačių poreikis: picų, mėsainių, javainių, sūrio lazdelių, greitai paruošiamų sriubų, raguolių su įvairiais įdariais. Minėti gaminiai taip pat gausiai gardinami prieskoniais. Didelę įtaką ES prieskonių ir vaistažolių vartotojams turi kulinariškos televizijos ir radijo laidos, moterims skirti žurnalai, reklamuojantys patiekalus, kuriems pagaminti reikia daug įvairių prieskonių.

ES šalių gyventojai gausiai vartoja ne tik tuos prieskonius, kurie auga besivystančiose

šalyse, bet ir Lietuvos auginamoms žinomoms augalams: bazilikams, kalendrams, krapams, peletrūnams, čiobreliams. Vokiečiai naudoja daug mairūnų, petražolių, olandai – salierų, mėtų, čiobrelių, raudonėlių, prancūzai – šalavijų, česnakų, anglai – bazilikų. Viduržemio regiono ES šalių vartotojai teikia prioritetą skirtingoms vaistažolėms bei prieskoniams, pvz., Pietų Prancūzijoje, Ispanijoje, Italijoje vartotojai daugiau perka ne džiovintas, bet šviežias vaistažoles ir prieskonius. Vokietijos vartotojai mieliau renkasi nepavienes rūšis, bet vaistažolių ir prieskonių mišinius (vištienos, maltos mėsos, bulvių). Šioje šalyje didėja vaistažolių arbatų poreikis.

Lietuvoje per metus vidutiniškai superkama 288,4 t vaistinės žaliavos. Natūraliose auginvietėse jos surenkama 85 t – tai sudaro 29 proc. visos per metus perdirbamos žaliavos (Statistikos departamento ir Aplinkos ministerijos 1996–2001 m. duomenys). Daugiausia superkama gudobelių vaisių, meškauogių, dilgėlių ir pupalaiškių lapų, čiobrelių, jonažolių žolės.

Lietuva priskiriama prie vaistažolinę ir prieskoninę žaliavą importuojančių šalių. Žaliava importuojama iš daugiau kaip 30 šalių. Pagrindiniai tiekėjai yra Lenkija, Turkija, Egiptas, Ukraina, Kinija, Vokietija. Eksportas sudaro mažą vaistažolių ir prieskonių verslo dalį ir nėra didelis.

Nors vaistažolių ir prieskonių auginimo verslui palankios klimato, dirvožemio sąlygos (vaistažolės puikiai auga ir nenašiose žemėse), pramoniniu vaistinių ir prieskoninių augalų auginimu užsiimančių ūkininkų skaičius nesiekia pusės procento. Svarbiausi šiuo metu Lietuvoje auginami vaistiniai ir aromatiniai augalai – kmynai, valerijonai, melisos, ramunėlės, pipirmėtės, paprastieji raudonėliai. Lietuvoje auginti ekologiškas vaistažoles perspektyvu ir dėl valstybės paramos, kadangi už 1 ha ekologiškų

vaistažolių mokama 1,6 tūkst. Lt išmoka, už neekologiškų – tik 125 Lt. 2004 metų vasarą Lietuvoje veikė 7 sertifikuoti vaistažolių auginimo ūkiai.

Mūsų šalyje vaistažolių auginimo perspektyva susijusi ne tik su vaistažolių poreikiu vietos rinkoje, bet ir su integracija į ES rinką. Antai įmonė „Švenčionių vaistažolės“ produkcija prekiauja ne tik Lietuvoje – ją eksportuoja į Latviją, Rusiją, Čekiją, JAV, Vokietiją, ateityje numato eksportuoti į kitas ES šalis, Braziliją.

Vaistažolių augintojai turėtų kooperuotis. Tai padėtų spręsti realizavimo bei kitus šio verslo klausimus.

Danija pirmauja tarp ES šalių pagal vaistažolių ir prieskonių sunaudojimą mėsos, žuvies produktų, konservų, dešrų, sriubų, duonos gamyboje. Daugiausia vaistažolių (65–70 proc.) sunaudojama Danijos pramonės sektoriuje.

Viešojo maitinimo sektorius superka 10–15 proc. vaistažolių ir prieskonių.

1998–2002 metais vaistažolių ir prieskonių gamyba (tonomis) Danijos rinkoje išaugo 2 kartus (vertė – 3 kartus), eksportas (tonomis) – 6 kartus (vertė – 3 kartus), importas nedaug kito. 2002 metais, palyginti su 2001-aisiais, eksportas padvigubėjo (1 lentelė).

Ženklių eksporto padidėjimą 2002 metais lėmė didžiausių Danijos prieskonių ir vaistažolių kompanijų susivienijimas ir partnerystė su Švedijos kompanijomis. Neigiamas faktorius – rinkos dydžio sumažėjimas. Importas 2002 metais viršijo eksportą.

Vaistažolių ir prieskonių importas tonomis nuo 1998 metų šiek tiek sumažėjo, o kronomis – padidėjo. Tai rodo, kad vaistažolių ir prieskonių kaina per ketverius metus išaugo.

1 lentelė / Table 1

Danijos vaistažolių ir prieskonių rinkos pokyčiai 1998–2002 metais
Changes in the Denmark market for herbs and spices in 1998–2002

	1998		1999		2000		2001		2002	
	mln. mill. DKK	t	mln. mill. DKK	t	mln. mill. DKK	t	mln. mill. DKK	t	mln. mill. DKK	t
Importas <i>Imports</i>	123	5192	153	5481	146	4634	125	4562	139	4915
Eksportas <i>Exports</i>	35	778	45	1429	63	1930	64	2311	114	4682
Gamyba <i>Production</i>	5,7	102	9,8	152	11	129	16,2	121	17	204
Rinkos dydis* <i>Market size*</i>	94	4515	118	4204	94	2832	78	2372	42	437

* Rinkos dydis = gamyba + importas – eksportas / *Market size = Production + Imports – Exports.*

**Šalys, eksportavusios daugiausia vaistažolių ir prieskonių į Daniją
2000–2002 metais, mln. DKK**

The main suppliers of herbs and spices to Denmark in 2000–2002, mill. DKK

Šalis / Country	2000	2001	2002	Pokytis, proc. Change, %
Vokietija / Germany	46,1	43,2	48,8	6
Nyderlandai / Netherlands	17,1	19,4	24,6	44
Švedija / Sweden	17,6	15,1	20,4	16
Indija / India	10,2	11,1	9,4	-8
Prancūzija / France	5,1	3,1	5,4	7
Indonezija / Indonesia	15,1	4,8	4,4	-71
Jungtinė Karalystė / UK	6,1	6,4	3,4	-44
Ispanija / Spain	2,8	4,1	3,3	16
Tailandas / Thailand	0,9	2	3,1	259
Vengrija / Hungary	2,6	1,7	2,2	-14
Iš viso / Total	123,6	111	125,2	1

Vaistažolėmis ir prieskoniais Danija intensyviai prekiauja su kitomis ES šalimis. Jų importas iš Vokietijos, Nyderlandų, Švedijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės ir Ispanijos sudaro 76 proc. šios produkcijos importo į Daniją rinkos (2 lentelė). Tikimasi, kad Vengrijai tapus ES nare, minėta eksporto dalis padidės iki 78 proc. Didžioji dalis vaistažolių išauginama besivystančiose šalyse ir laivais gabenama į didžiulius paskirstymo centrus ES šalyse, ypač Vokietijoje ir Nyderlanduose, iš kurių toliau eksportuojama į kitas ES šalis, įskaitant Daniją. Nuo 2000 iki 2002 metų Nyderlandų vaistažolių ir prieskonių eksportas į Daniją padidėjo 44 proc. – tai rodo augantį Nyderlandų vaidmenį persikirstant produkciją į kitas ES šalis.

Besivystančios šalys, iš kurių daugiausia eksportuojama vaistažolių ir prieskonių į Daniją, yra Indija, Indonezija ir Tailandas. Tačiau eksporto iš besivystančių šalių dalis mažėja, kadangi vis daugiau prieskonių importuojama per Vokietiją ir Nyderlandus, o ne tiesiai iš

vaistažoles ir prieskonius auginančių šalių. Iš Indijos į Daniją daugiausia eksportuojami pipirai, kmynai, imbieras, čiobreliai, ciberžolė, iš Indonezijos – pipirai, cinamonas, gvazdikėliai, iš Tailando – kalendros, anyžius, prieskonių mišiniai. Net 16 besivystančių šalių į Daniją nereguliariai eksportuoja nedidelius vaistažolių ir prieskonių kiekius. Prastus eksporto iš trečiųjų pasaulio šalių rodiklius lemia blogas derlius, kainų svyravimai, vietos politikos nestabilumas ir šioms šalims būdingos stichinės nelaimės. Vaistažolių ir prieskonių rinkos tendencijos siejamos su:

- etniniu maistu;
- įmonės ženklu;
- ekologiškomis vaistažolėmis bei prieskoniais.

Augant Danijos gyventojų susidomėjimui Indijos, Rytų Azijos, Lotynų Amerikos ir Viduržemio jūros baseino šalių patiekalais, didėja restoranų, kuriuose galima paragauti šių patiekalų, skaičius. Patiekalams gaminti gausiai

naudojami etniniai prieskoniai, kurių vis daugėja Danijos parduotuvių lentynose. Įmonės ženklas svarbus įgyvendinant viešojo maitinimo, maisto pramonės, mažmenininkų užsakymus. Minėti užsakovai susiduria su ypatingais klientų poreikiais, kuriuos patenkinti gali ne kiekvienas tiekėjas. Trečioji kryptis – ekologiškos vaistažolės ir prieskoniai – susijusi su pastarąjį dešimtmetį augančiu Danijos gyventojų susidomėjimu ekologiškais produktais. Ekologiškos vaistažolės ir prieskoniai reikalingi ekologiškiems maisto produktams gaminti.

Danijos vaistažolių ir prieskonių rinka yra oligopolinė, kadangi joje dominuoja 6–7 importuotojai, užimantys 90 proc. rinkos. Importuotojai vaistažolėmis ir prieskoniais daugiausia aprūpina maisto ir viešojo maitinimo sektorių arba mažmenininkus (pastariesiems produkciją tiekia 2–3 stambūs importuotojai). Danijos verslininkai jau keletą metų palaiko ryšius su nuolatiniais importuotojais, kurie sugebėjo užtikrinti produkcijos kokybę ir pelnė danų pasitikėjimą. Tačiau tai nereiškia, kad naujiems importuotojams kelias į Daniją yra užkirstas. Vienas iš būdų užmegzti verslo ryšius su danais – lankytis parodose bei mugėse.

Danijoje (taip pat Vokietijoje ir Norvegijoje) veikia griežčiausi visoje Europoje įstatymai, reglamentuojantys maisto papildų ir vaistažolių kokybę. Vaistažolės ir prieskoniai tiesiogiai priskiriami maisto produktams, tad ypač griežtai tikrinama, ar produktuose neviršijamos leistinos pesticidų, herbicidų normos, maksimali toksinų dozė (prieskoniuose). Importuojamos į Daniją vaistažolės bei prieskoniai kruopščiai tikrinami – juose negali būti salmonelių (lazdelių formos bakterijų). Genetiškai modifikuotomis vaistažolėmis ir prieskoniais Danijos rinkoje galima prekiauti tik tada, jei jie patvirtinti ES valdžios organų.

Sėkmingam vaistažolių bei prieskonių verslui šalyje kelia grėsmę 2005 metų rugpjūtį pagal Europos maisto papildų direktyvą ketinamas priimti naujas įstatymas, reglamentuosiantis maisto papildų kokybę. Laikantis direktyvos nurodymų, būtų uždrausta prekiauti ne tik tais produktais, kurių kenksmingumas įrodytas, bet mažos įmonės negalėtų tiekti į rinką daugelio nekenksmingų produktų, kuriuos žmonės vartoja dešimtmečius – joms nepakaktų lėšų produkcijos sertifikavimui, įrodančiam, kad ji išties sveika. Be to, mažos maisto papildus gaminančios įmonės bankrutuotų dėl nesugebėjimo konkuruoti ribotoje rinkoje su stambiomis.

Viena iš teigiamų perspektyvų – Danijos verslininkų ketinimas prekiauti Europos rinkoje naujais vaistažolių produktais, pagamintais pagal arabų tradicinės medicinos receptus. Izraelio tyrimų kompanijos sukurtuose produktuose yra Europoje augančių augalų, kurie iki šiol mažai naudoti dėl augalų ypatybių nežinojimo. Viena Danijos kompanijų įgijo teisę gaminti 25 produktus, kuriuos pirmiausia pateiks Šiaurės Europos vartotojams. Siekiama sukurti naujus, akivaizdų teigiamą poveikį sveikatai turinčius produktus vaistažolių pagrindu. Pagal arabiškus receptus sukurti produktai bus naudingi vartotojams, kurių kraujyje padidėjęs cholesterolio kiekis, sergantiems žvyneline, riebalų liaukų uždegimu ir kt. Dalis produktų – kūno valymo (odos valikliai), imuniteto stiprinimo priemonės. 2005 metais danai minėtiems produktams tikisi rasti nišą Baltijos šalyse bei Lenkijoje, kiek vėliau – JAV, Rusijoje, Azijoje.

Apibendrinant pažymėtina, kad didžiausią paklausą turi besivystančiose šalyse auginami vaistiniai ir prieskoniniai augalai: muskatai, vanilė, pipirai, kardamonas, imbieras ir kt. Importas iš besivystančių šalių sudaro daugiau nei pusę ES importo, tačiau jis mažėja.

Atskirų šalių vaistažolių bei prieskonių rinkai įtakos turi vartotojų poreikiai: karšto klimato šalių vartotojai reikalauja aštresnių, šalto – švelnesnių produktų.

Augant vartotojų susidomėjimui įvairių šalių nacionaliniais patiekalais, populiarėjant greitajam maistui, vartotojai pageidauja didesnės vaistažolių bei prieskonių įvairovės.

Vaistažolės ir prieskoniai išliks paklausūs rinkoje, bet kokybės ir perkamo kiekio reikalavimai taps griežtesni. Vaistažolių augintojams svarbu kooperuotis, kadangi individualūs augintojai nėra pajėgūs tiekti rinkai dideles vaistažolių partijas.

Atsižvelgiant į didėjantį ES gyventojų dėmesį sveikatai ir sveikam maistui, patartina auginti ekologiškas vaistažoles. Sveikatos problemos, susijusios su kofeino vartojimu, leidžia prognozuoti geras vaistažolių arbatų perspektyvas rinkoje.

Literatūra

1. Radušienė J., Janulis V. Vaistinių ir aromatinių augalų įvairovės tyrimo, jų panaudojimo bei išsaugojimo tendencijos // *Medicina*. – Nr. 40 (8). – 2004.
2. Abrahams M. European Directive on Food Supplements – A Disaster for the Health of the Nation? – <http://www.positivehealth.com/permit/Articles/Nutrition/abrahams74.htm>
3. Danish start-up brings novel herbal products to Europe. – <http://www.ingredients.com/news/news-NG.asp?n=54474-danish-start-up>
4. Health Freedom Under Serious Threat in Denmark. Danish Health News. – <http://www.mayday-info.dk/279.0.html>
5. Heyman P. Herbs and Spices around the World. An Introduction to International Cuisines. – http://www.cafemee-ting-place.com/archives/food3_jan2003.htm
6. Jacnicke Chr. Market Opportunities for Herbal Products. Discussion at Expo Europe. Amsterdam, June 16–17, 2004. – http://www.expoeurope.com/presentation/Christof_Jacnicke.pdf
7. Market Brief. Spices and Herbs. – <http://www.dipo.dk.pdf/spices.pdf>
8. Market Survey. Spices and Herbs. – <http://www.cbi.nl>
9. Spices and Herbs. A Survey of the Netherlands and other Major Markets in the European Union. – www.upbusiness.net/upbusiness/docs/mercados/2.pdf

Summary

The article deals with peculiarities of the EU market for herbs and spices, a wider review is made on the Denmark market for herbs and spices.

In the EU the largest amounts of herbs and spices are used by industrial, retail and catering sectors. The herbs and spices grown in developing countries are of the greatest demand. Markets of individual herbs and spices depend on the needs of consumers.

Herbs and spices will persist in demand in the EU market, however the requirements for quality and amounts purchased will be stricter. The growers of herbs should establish cooperatives, because individual growers are not capable to supply the market with sufficient amounts of herbs.

In the EU public concern over health is growing, therefore the growth of organic herbs is a promising business.

DEMOGRAFINIAI PROCESAI KAIME DEMOGRAPHIC PROCESSES IN RURAL AREAS

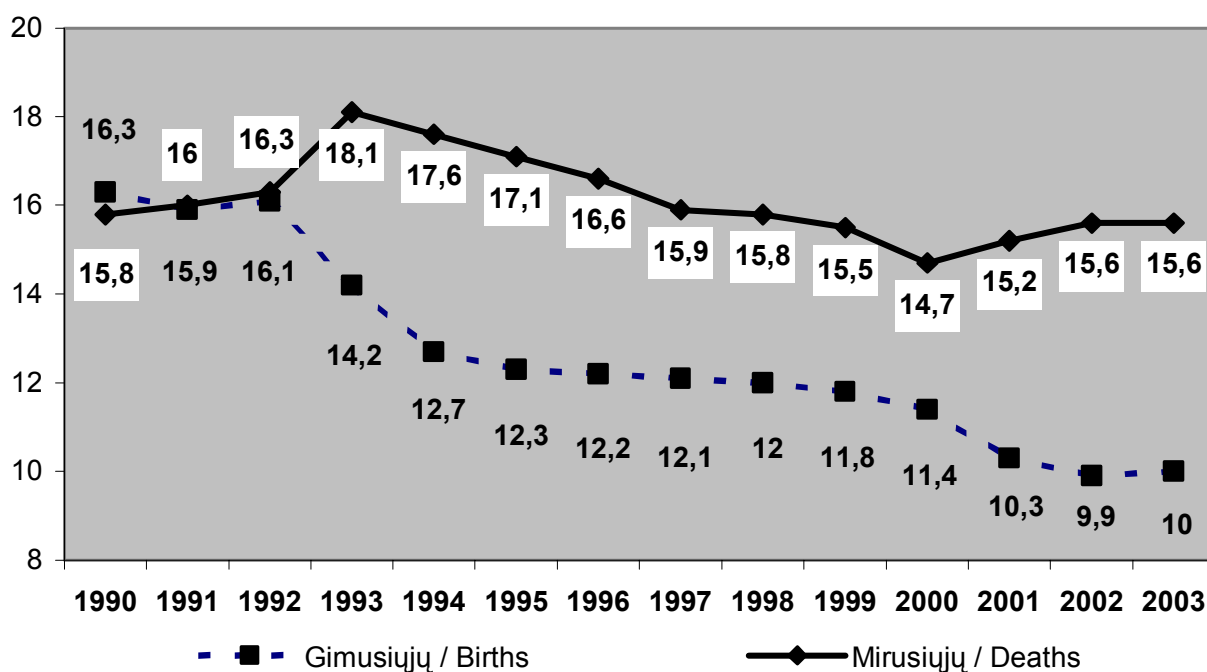
Lina Pareigienė

Iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atgavimo mažai keičiantis socialinėms, ekonominėms sąlygoms, kaime mažai kito ir demografinė situacija. Pakitus sąlygoms, pakito ir gyventojų elgsena, motyvai, paveikę demografinius reiškinius ir rodiklius.

Demografinių struktūrų skirtumai kaimo ir miesto vietovėse dažniausiai lemia kaimo ekonomikos dinamiką ir vietovių plėtrą, gyvenimo kokybę, socialinių paslaugų tiekimo sistemą, galimybes pritraukti investicijas ir jomis naudotis kuriant naujas darbo vietas. Todėl demografinių duomenų analizė svarbi, norint išsiaiškinti pagrindines problemas ir galimus jų sprendimo būdus, siekiant efektyviai juos įgyvendinti, racionaliai panaudojant esamus natūralius išteklius, žmogiškąjį kapitalą, keliant kaimo gyven-

tojų, o kartu ir visos šalies gyvenimo kokybę. Apie demografinę situaciją Lietuvoje daug diskutuojama, nemažai publikuota straipsnių, statistinių leidinių, tačiau kaimo analizei skirtas nepakankamas dėmesys. Šio straipsnio tikslas – apžvelgti demografinę padėtį ir pagrindines tendencijas kaimo gyvenamosiose vietovėse 1990–2003 metais.

2003 metų pradžioje kaime gyveno 1145,3 tūkst. gyventojų, arba 34,5 tūkst. mažiau nei 1990 metų pradžioje. Iki 1992 metų pagrindinė kaimo gyventojų mažėjimo priežastis – jų migracija į miestus. Nuo 1993 metų pagrindinė migracijos kryptis – iš miestų į kaimus, todėl kaimo gyventojų skaičiaus mažėjimui labiausiai įtakos turėjo sumažėjęs gimstamumas ir išaugęs mirtingumas (1 pav.).

1 pav. Gimstamumo ir mirtingumo tendencijos kaime (1000-čiui gyventojų)
Figure 1. Births and deaths in rural areas (rate per 1000 population)

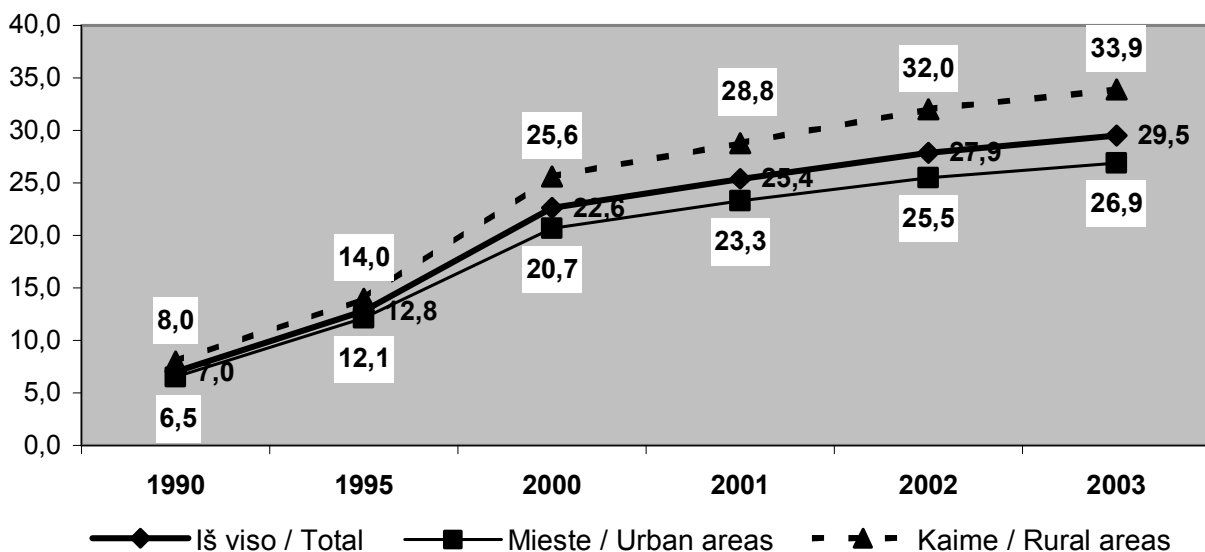
Palyginti su 2003 metais, 2004 metų pradžioje gyventojų skaičius kaime padidėjo 3,2 tūkst. Tai lėmė šiek tiek išaugęs gimstamumas, nepakitęs mirtingumas bei teigiamas migracijos saldas (atvykusiųjų ir išvykusiųjų santykis kaime padidėjo daugiau nei 2 kartus ir siekė 5,8 tūkst.). 2004 metų pradžioje kaimo gyventojų padaugėjo Kauno, Vilniaus, Panevėžio apskrityse. Tokie patys mirtingumo ir gimstamumo procesai 2004 metų pradžioje fiksuoti ir mieste, tačiau miesto gyventojų skaičius mažėjo dėl migracinių procesų – beveik tris kartus sumažėjo ir taip buvęs neigiamas migracijos saldas. 2003 metais dėl migracijos miestai neteko 12,1 tūkst. gyventojų. Miesto gyventojai vis dažniau įsikuria priemiesčiuose, kaime, ypač rekreacinėse vietovėse, ieškodami ramybės, erdvės ir ryšio su gamta, dalis jų išvyksta į užsienio šalis.

Spartus gimstamumo mažėjimas Lietuvoje prasidėjo XX a. paskutiniojo dešimtmečio pradžioje, iki tol apie dvidešimt metų gimstamumas buvo gana stabilus [2]. Suminis gimstamumo rodiklis (vidutinis vaikų skaičius, kurį moteris pagimdo per savo gyvenimą) 1990–

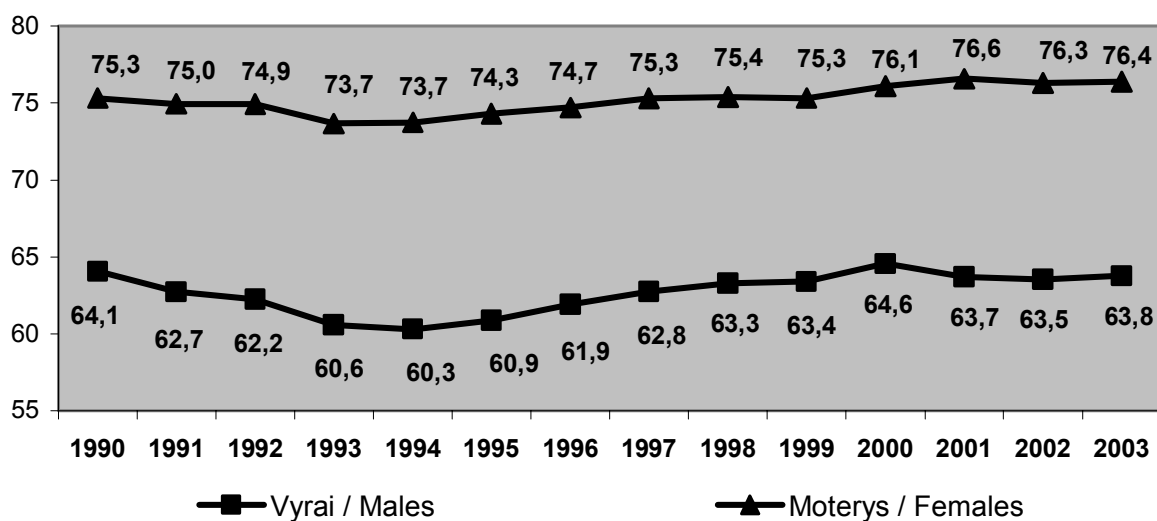
2003 metais kaime sumažėjo nuo 2,76 iki 1,75 (mieste – nuo 1,78 iki 1,08), arba pusantro karto. Toks žemas gimstamumo rodiklis jau nebeužtikrina kartų kaitos. Kartų kaita užtikrinama tada, kai suminis rodiklis svyruoja apie 2,1 – kiekviena moteris pagimdo mažiausiai 2 vaikus, kurie pakeičia tėvą ir motiną.

Nors šalyje gimstamumas mažėja, kaime gimstamumo rodikliai išlieka aukštesni nei mieste. 2003 metais mieste 1000-čiui gyventojų teko 8,3 gimusieji, kaime – 10. Mažėjantį gimstamumą šalyje lydi sparčiai didėjanti nesantuokinių vaikų dalis. Nesantuokinių vaikų dalis kaime 1990–2003 metų laikotarpiu buvo didesnė nei mieste ir išaugo nuo 8 proc. iki 33,9 proc., mieste – nuo 6,5 proc. iki 26,9 proc. – daugiau nei keturis kartus (2 pav.).

Kaime mirtingumo lygis, lemiantis vidutinę būsimą gyvenimo trukmę (žmogaus būsimą gyvenimo trukmės tikimybė, esant tam tikriems mirtingumo rodikliams), 1,5 karto didesnis nei mieste, todėl kaimo gyventojų būsimą gyvenimo trukmę trumpesnė: 2003 metais vyrų – 4,3, moterų – 2,3 metais.

2 pav. Nesantuokinių vaikų dalis bendrame gimusių vaikų skaičiuje, proc.
 Figure 2. The share of extra-marital births in total number of births, in per cent

3 pav. Kaimo gyventojų vidutinė būsimo gyvenimo trukmė 1990–2003 metais
Figure 3. Average life expectancy of rural population in 1990–2003, in years

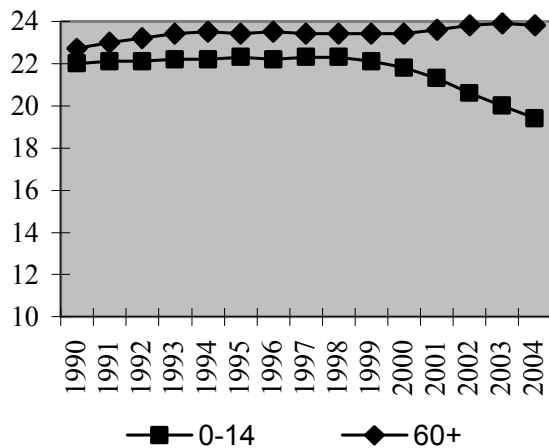
Ypatingai didelis atotrūkis tarp kaimo vyrų ir moterų mirtingumo lygio – moterų būsimo gyvenimo trukmė ilgesnė net 12,6 metų (3 pav.). Tai lemia vyresnio amžiaus vyrų ir moterų santykio disproporciją. 2004 metų pradžios duomenimis, 100-ui 60-mečių ir vyresnių vyrų tenka 172 to paties amžiaus moterys.

Mažas kaimo gyventojų gimstamumas, didelis mirtingumas lemia neigiamą natūralų prieaugį, kurio neigiamas pasekmės – gyventojų skaičiaus mažėjimą – šiek tiek kompensuoja migracijos procesai. Nuo 2000 metų migracijos saldo kaimo vietovėse buvo 2,5 tūkst., o 2003-iaisiais – jau 5,8 tūkst. Nors į kaimus atvyksta vis daugiau gyventojų, iš kaimo išvyksta 25–29 metų amžiaus jaunimas. Dažniau išvyksta moterys nei vyrai, todėl 2003 metais 18–35 metų amžiaus grupėje 100-ui kaimo vyrų teko 87 moterys. Į kaimą atvyksta vyresnio amžiaus – 30–49 metų gyventojai, tarp atvykusių daugiau vyrų nei moterų.

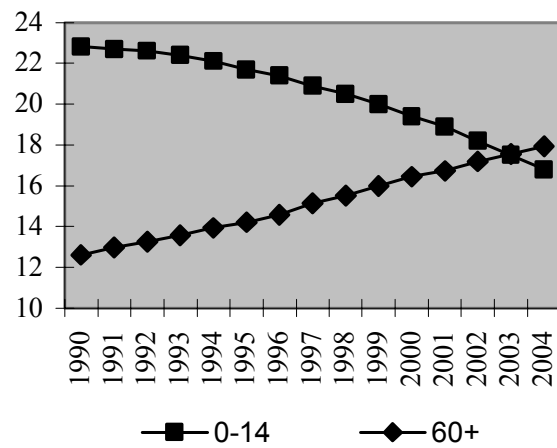
Kaime, kaip ir mieste, stebimas senėjimo procesas: mažėja vaikų iki 15 metų dalis, auga 60 metų ir vyresnių kaimo gyventojų skaičius. Gyventojų senėjimą iš esmės lemia gimstamumo mažėjimas ir vidutinės gyvenimo trukmės ilgėjimas, kadangi pastarasis rodiklis paskutiniu metu mažai kinta, tad gyventojų senėjimo pagrindinė priežastis – mažėjantis gimstamumas. Kas 4-tas kaimo gyventojas (kas 3–4-ta moteris) yra 60 metų ir vyresnio amžiaus (mieste – kas 5–6-tas) [6].

Demografiniam senėjimui miestuose sparčiai progresuojant, ėmė mažėti skirtumas tarp miesto ir kaimo gyventojų demografinės senatvės rodiklių. Nors nuo pat 1990 metų kaime vaikų dalis buvo mažesnė nei 60-mečių ir vyresnių, tačiau iki 1998-ųjų jų dalis išliko beveik stabili (apie 22,2 proc.), nuo 1999 metų vaikų dalis ėmė mažėti ir, 2004-ųjų pradžios duomenimis, siekė 19,4 proc. Vaikų dalis mieste tolygiai mažėjo nuo 1990 metų ir 2004-ųjų pradžioje sudarė tik 16,8 proc. visų miesto gyventojų (4 pav.).

Kaime / Rural areas

Mieste / Urban areas

4 pav. Kaimo jauniausios ir vyriausios gyventojų amžiaus grupių dinamika 1990–2004 m. sausio 1 d., proc.

Figure 4. Dynamics of the youngest and the oldest population age groups in rural areas as 1 of January 1990–2004, in per cent

Senėjimo procesus kaime ir mieste puikiai iliustruoja ir senėjimo indeksas (kiek 100-ui vaikų tenka 60-mečių ir vyresnių). 1990 metų pradžioje 100-ui kaimo vaikų teko 103, mieste – 56 vyresni nei 60 metų amžiaus gyventojai, o 2004 metų pradžioje kaime šis rodiklis siekė 123 – išaugo 19 proc., o mieste jis išaugo dvigubai ir siekė 110. Taigi, nors senėjimo procesai kaime ypač aktualūs dėl didelės vyresnių gyventojų dalies, tačiau vaikų dalis iki šiol čia didesnė nei miestuose.

Kaimo gyventojų senėjimas turi neigiamą poveikį tolimesnei kaimo plėtrai, koreguoja ir ateityje koreguos kai kuriuos kaimo žmonių socialinius poreikius. Sumažėjęs vaikų skaičius keis švietimo sistemos plėtros kryptis – ir toliau mažės ikimokyklinių ugdymo įstaigų, mokyklų skaičius, didės sveikatos priežiūros, pensijų, globos įstaigų poreikis. Keisis darbo rinkos pasiūlos bei paklausos santykis, ateityje dabartinei 0–14 metų amžiaus kartai teks išlaikyti daugiau senyvo amžiaus gyventojų, nei šiuo metu išlaiko darbingo amžiaus gyventojai.

Siekiant išanalizuoti su gyventojų senėjimu Lietuvoje susijusias problemas, suformuluoti tikslus, kuriais siekiama sušvelninti senėjimo pasekmes, numatyti jų įgyvendinimo priemones, Vyriausybė pritarė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtai Nacionalinei gyventojų senėjimo įveikimo strategijai. Joje numatoma galimybė suaktyvinti vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimą visuomenės gyvenime, skatinti ekonomikos plėtrą, atsižvelgiant į visuomenės senėjimo pasekmes, taikyti patikimą socialinę apsaugą, orientuoti darbo rinką taip, kad joje kuo ilgiau būtų panaudojami vyresnių žmonių įgyti profesiniai gebėjimai [5]. 2004 m. kovo 26 d. priimta ir Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, kurios tikslas – sudaryti sąlygas, kad mokymosi procese dalyvautų kuo didesnė visuomenės dalis, o kartu gerėtų socialinė, kultūrinė, ekonominė padėtis šalyje. Vis didesnę šalies ir Europos gyventojų dalį sudaro vyresnio amžiaus gyventojai, todėl vis svarbiau tampa vyresnio amžiaus žmonėms dalyvauti ekonominėje veikloje, prisitaikyti prie dabarti-

nės situacijos darbo rinkoje. Mokymosi visą gyvenimą koncepcija skelbiama ir Europos valstybių vadovų 2000 metų kovo mėnesį priimtoje Lisabonos strategijoje.

Nepaisant neigiamos demografinės situacijos ir tendencijų, kaime, palyginti su miestu, gimstamumas yra didesnis, didesnis natūralus prieaugis, teigiamas migracijos saldas. Kaime didesnė vaikų iki 15 metų dalis, o senėjimo procesai vyksta ne taip sparčiai kaip mieste.

2004 metais užfiksuotas kaimo gyventojų skaičiaus padidėjimas.

Teritoriniu požiūriu blogiausi demografiniai rodikliai kaime yra Utenos, Alytaus apskrityse. Šiose apskrityse 1000-čiui gyventojų tenka mažiausiai gimusiųjų, daugiausia mirusiųjų, didžiausias neigiamas natūralus prieaugis, ryškiausi senėjimo procesai. Geriausia demografinė padėtis – Klaipėdos bei Telšių apskrityse (1 lentelė).

1 lentelė / Table 1

Pagrindiniai kaimo gyventojų demografinę padėtį nusakantys rodikliai apskrityse
Key indicators characterising demographic situation in rural areas by county

Apskritis County	2003 m. 1000-čiui gyventojų teko: Rate per 1000 population in 2003:					Gyventojai pagal amžiaus grupes 2004-01-01 Population by age group as 1 of January 2004		
	gimusiųjų births	mirusiųjų deaths	natūralaus prieaugio natural increase	santuokų marriages	ištuokų divorces	0–14	60+	senatvės indeksas aging index
Alytaus	9,0	18,0	-9,0	3,9	1,5	17,4	30,4	175
Kauno	10,2	14,4	-4,2	4,7	2,1	19,2	22,4	116
Klaipėdos	11,1	14,0	-2,9	4,9	2,5	21,1	21,3	101
Marijampolės	10,7	15,0	-4,3	4,5	2,1	20,5	23,2	113
Panevėžio	10,0	16,4	-6,4	4,1	2,0	20,5	28,1	131
Šiaulių	10,5	14,7	-4,2	4,2	1,9	20,5	21,8	106
Tauragės	10,8	14,8	-4,0	4,1	2,1	21,3	22,8	104
Telšių	11,0	14,9	-3,9	4,2	2,1	21,5	21,6	100
Utenos	7,9	20,6	-12,7	3,6	1,7	16,1	32,1	199
Vilniaus	9,1	15,7	-6,6	4,2	1,4	18,0	22,7	126
Iš viso / Total	10,0	15,6	-5,6	4,3	1,9	19,4	22,8	122

Padėtis Lietuvos kaime, palyginti su kaimyninėmis šalimis – Latvija, Estija, Lenkija – labai panaši, fiksuojamos tos pačios tendencijos: vaikų dalis iki 15 metų, palyginti su 60-mečiais ir vyresniais, mažesnė; vyresnio amžiuje mote-

rų dalis bendrame gyventojų skaičiuje didėja, didelė nesantuokinių vaikų dalis. Dėl aukštesnių kaimo vyrų mirtingumo rodiklių trumpesnė jų būsimo gyvenimo trukmė. Tačiau daugeliu atveju demografiniai rodikliai Lietuvos kaime

blogesni nei kitų šalių: palyginti su Estija ir Latvija didžiausia 60-mečių ir vyresnių gyventojų dalis, didesni vyrų mirtingumo rodikliai (tai lemia trumpesnę jų vidutinę būsimą gyvenimo trukmę), nuo visų ligų mirusių Lietuvos kaime 100-ai tūkst. gyventojų tenka daugiau nei Lenkijoje ar Latvijoje. Lietuvoje ir Latvijoje mažiausias natūralus prieaugis. Tačiau Lietuvos kaimo vietovėse, palyginti su kitomis šalimis, didesnė kaimo gyventojų dalis, mažesnė nesantuokinių vaikų dalis.

1990–2003 metais blogėjo kaimo demografiniai rodikliai. Nagrinėjamu periodu fiksuotas gyventojų senėjimas, didėjo nesantuokinių vaikų dalis. Nepaisant neigiamos demografinės situacijos ir tendencijų, kaime, palyginti su miestu, gimstamumas yra didesnis, didesnis natūralus prieaugis, teigiamas migracijos saldas. Kaime didesnė vaikų iki 15 metų dalis, o senėjimo procesai vyksta ne taip sparčiai kaip mieste. 2004 metų pradžioje užfiksuotas kaimo gyventojų skaičiaus padidėjimas. Teritoriniu požiūriu blogiausi demografiniai rodikliai yra Utenos ir Alytaus apskrityse. Geriausia demografinė padėtis Klaipėdos bei Telšių apskrityse.

Tolimesnė demografinė Lietuvos kaimo padėtis priklausys nuo socialinės ir ekonominės gyventojų gerovės: sveikatos, švietimo, kultūros sistemų paslaugų prieinamumo, infrastruktūros plėtros kaime, užimtumo galimybių. Visos šios sritys glaudžiai susiję ir turi įtakos ne tik kaimo gyventojų demografiniams rodikliams, bet ir gyvenimo kokybei, kaimo vietovių patrauklumui investicijoms ir verslo plėtrai.

Literatūra

1. Demografijos metraštis 2002, 2003. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2. Lietuvos gyventojai 1990–2002. – V.: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, Demografinių tyrimų centras, 2002.
3. Lietuvos gyventojai pagal amžių 2004 m. pradžioje. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.
4. Lietuvos kaimas 2002. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003.
5. Senstančioms visuomenės problemoms spręsti – gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategija. – <http://www.lygus.lt/ITC/news.php?id=160>
6. Tamošaitienė A., Pareigienė L. Darbo išteklių // Lietuvos žemės ūkis 2003. Ekonominė apžvalga. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2004.
7. Totoraitis R. Mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimas Lietuvoje: suaugusiųjų požiūris į mokymąsi // Seminaro „Švietimas ir mokymas 2010: Lisabonos strategijos ir nacionalinės švietimo politikos dermė“, įvykusio 2004-11-16, medžiaga.

Summary

The article deals with the demographic situation and its main tendencies in Lithuanian rural areas in 1990–2003. During the observed period the demographic indicators in rural areas were disimproving. The population aging index and the share of extra-marital births was growing. In spite of the negative demographic situation, the number of births and natural increase in rural areas are larger in comparison with urban areas, net migration is positive. The number of children under 15 is larger and aging processes are going slower in rural areas than in urban areas. In the beginning of 2004 the increase of the number of rural population was observed. Territorially the worst demographic indicators are in Utena and Alytus counties, and the best ones in Klaipėda and Telšiai counties.

LICENCIJUOTŲ SANDĖLIŲ VEIKLOS PATIRTIS IR PERSPEKTYVOS *ACTIVITIES OF LICENSED WAREHOUSES: EXPERIENCE AND PROSPECTS*

Daiva Pranauskienė

Šalies grūdų augintojai didžiąją dalį savo išaugintos produkcijos parduoda grūdų perdirbimo įmonėms. Pastarosios grūdų supirkimo sezono metu stokoja apyvartinių lėšų, todėl dažnai neturi galimybės laiku atsiskaityti su žemdirbiais. Taigi pastarieji dėl lėšų stygiaus negali laiku ir tinkamai atlikti žemės ūkio darbų (žiemkenčių sėjos, rudeninio dirvos paruošimo kitų metų derliui ir pan.). Tai neigiamai veikia žemės ūkio veiklos rezultatus.

Šalyje žemės ūkio įmonių kreditavimo sąlygos nėra palankios. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, bankai dėl mažesnio nei kituose sektoriuose kapitalo apyvartumo ūkininkus laiko rizikingais klientais ir nenoriai teikia paskolas. Todėl iškilio poreikis sukurti specialią kreditavimo sistemą, kurioje įkeitimo objektu galėtų būti žemės ūkio produkcija, sandėliuojama specializuotuose licencijuotuose sandėliuose.

Žemės ūkio ministerija, išanalizavusi bei įvertinusi kitų šalių (Bulgarija, Slovakija, Vengrija, JAV) sėkmingai besiplėtojančios licencijuotų sandėlių sistemos privalumus, nutarė ją įdiegti Lietuvoje ir inicijavo tokią veiklą reglamentuojantį įstatymą. 2002 m. liepos 5 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymas, reglamentuojantis licencijuotų sandėlių sistemos įgyvendinimą.

Straipsnio tikslas – apibendrinti licencijuotų sandėlių, valstybės pagalbos grūdų augintojams, veiklos patirtį bei perspektyvas.

Priėmus Licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymą ir kitus reikalingus poįstatyminius teisės aktus, komerciniai bankai sutiko teikti žemdirbiams trumpalaikes paskolas

už licencijuotuose sandėliuose laikomus ir jiems įkeistus grūdus. Bankai pageidavo, kad licencijuotų sandėlių kompensavimo fonde būtų tam tikra lėšų suma galimiems nedraudiminių įvykių nuostoliams padengti.

Licencijuotų sandėlių sistema patikima, nes garantuojamas juose laikomų prekių saugumas, kokybė, veikia kompensavimo fondas.

Žemės ūkio veiklos subjektui ši sistema naudinga tuo, kad jis gali augalininkystės produktus patikimai laikyti licencijuotuose sandėliuose ir panaudoti kaip įkeitimo objektą trumpalaikiai paskolai gauti. Sukūrus teisinę bazę licencijuotiems sandėliams veikti, susidarė sąlygos javų augintojams įkeisti kredito įstaigoms licencijuotuose sandėliuose laikomus grūdus ir gauti iš jų trumpalaikes paskolas (apie 70–80 proc. sandėliuojamų grūdų vertės), o susidarius palankioms sąlygoms, parduoti juos aukštesnėmis kainomis.

Vartotojas laimi, nes laikant žemės ūkio produktus licencijuotuose sandėliuose, įrengtuose pagal modernias technologijas, garantuojama jų kokybė.

2003 metais, atsižvelgus į reikalavimų atitikimą bei įmonėms pageidaujant, licencijuoto sandėlio statusas buvo suteiktas sandėliams AB „Tauragės grūdai“, AB „Jonavos grūdai“ ir AB „Marijampolės grūdai“. Buvo pasirošta priimti saugoti 15 tūkst. t kviečių ir 1 tūkst. t rugių, o nuo 2004 m. rugsėjo 20 d. AB „Tauragės grūdai“ gavo pakartotinę licenciją, pagal kurią šios įmonės licencijuotuose sandėliuose galima saugoti ir 2,5 tūkst. t rapsų grūdų.

Saugant grūdus licencijuotame ar nelicencijuotame sandėlyje, grūdų savikaina padidėja dėl

sandėliavimo sąnaudų. Ši padidėjimą lemia daug veiksnių: mokestis už grūdų priėmimą į sandėlį, jų valymą, džiovinimą, saugojimą, grūdų iš sandėlio išdavimą, grūdų kiekio ir kokybės dokumentų tvarkymą (šis mokestis taikomas grūdus saugant licencijuotame sandėlyje), draudimo mokestis (priklausomai nuo sandėliavimo trukmės, mokamas grūdus saugant licencijuotame sandėlyje). Už grūdų priėmimą į licencijuotą sandėlį numatytas 3,5 proc. didesnis mokestis nei į nelicencijuotą. Mokestis už grūdų saugojimą licencijuotame sandėlyje yra 20 proc. didesnis nei nelicencijuotame. Todėl saugant grūdus licencijuotame sandėlyje mėnesį sandėliavimo sąnaudos būna 6,3 proc. didesnės, nei saugant juos įprastiniame sandėlyje, o pusmečio sandėliavimo sąnaudos skiriasi 11,6 proc. Rapsų – atitinkamai: sandėliuojant vieną mėnesį – 3,5 proc., pusę metų – 7,8 proc.

Licencijuotų sandėlių kompensavimo fondą administruoja UAB „Žemės ūkio paskolų ir garantijų fondas“. Licencijuotų sandėlių kaupimo fondo lėšų šaltiniai:

- sandėlių pradiniai įnašai ir įmokos (priklausomai nuo sandėlių talpos);
- pajamos, gautos investavus fondo lėšas į vertybinius popierius, arba palūkanos iš depozitų;
- Žemės ūkio ministerijos administruojamos Kaimo rėmimo programos lėšos;
- kitos teisėtai įgytos lėšos (sandėlių įnašai už priimtas į licencijuotą sandėlį saugoti prekes, įskaitant delpinigių, 5 proc. už kiekvieną pradelstą dieną).

Kompensavimo fondui sudaryti 2003 metais iš Kaimo rėmimo programos lėšų į valstybės išdo specialiąją sąskaitą buvo pervesta 800 tūkst. Lt. Kadangi lėšos nebuvo panaudotos, jos paliktos kitiems metams. 2003 metais prastas javų derlius užsienio šalyse lėmė geras sąlygas ir aukštas kainas grūdų rinkoje, todėl

licencijuotų sandėlių paslaugomis pasinaudota nebuvo. 2004 metais šiai valstybės pagalbos priemonei įgyvendinti iš Kaimo rėmimo programos lėšų paskyrus 116 tūkst. Lt, licencijuotų sandėlių fonde buvo daugiau nei 900 tūkst. Lt.

2004 metų spalio mėnesį žemės ūkio ministras įsakymais patvirtino teisės aktus dėl bulvių, daržovių ir vaisių licencijuotų sandėlių veiklos. Nustačius rizikos laipsnį dėl natūralių nuostolių, parengti normatyvai pastarųjų nedraudiminiams įvykiams dengti ir apskaičiuota, kokio dydžio trumpalaikę paskolą bankai galės suteikti. Ši suma turėtų sudaryti 45–60 proc. sandėliuojamų produktų vertės. Tačiau tiksliai dar nėra žinoma, kiek šiai žemės ūkio produkcijai saugoti bus tinkamų licencijuotų sandėlių.

Daugumoje ES šalių veikia intervenciniai sandėliai. Kai kuriose naudojamos ir intervencinių, ir licencijuotų sandėlių sistemos. Lietuvai įstojus į ES, numatyta licencijuotuose sandėliuose laikyti rugius, kadangi nuo 2004 metų intervencinis jų pirkimas ES šalyse nėra numatytas. Licencijuotuose sandėliuose, be rugių, gali būti saugoma kita žemės ūkio produkcija: rapsų grūdai ir linų sėmenys, bulvės, vaisiai, daržovės ar net kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytos prekės.

UAB „Agra Corporation“ 2004 metų rugsėjo mėnesį dar neprasidėjus intervenciniams pirkimams, pasinaudojo Lietuvoje jau galiojančia teisine baze ir su AB „Tauragės grūdai“ sudarė žieminių rapsų ir maistinių kviečių grūdų sandėliavimo licencijuotame sandėlyje sutartį. Licencijuotame sandėlyje laikomi grūdai buvo įkeisti bankui, kuris bendrovei suteikė trumpalaikę paskolą, atitinkančią 80 proc. grūdų vertės.

Kai šalyje dar nebuvo įteisinta licencijuotų sandėlių sistema, ši įmonė iš banko buvo gavusi trumpalaikę paskolą tik 40 proc. dydžio nuo

įkeičiamų grūdų vertės, be to, ji privalėjo pateikti išankstines įkeistų grūdų pirkimo sutartis (veikiant licencijuotų sandėlių sistemai, jų nereikalaujama).

Dėl gausaus 2004 metų derliaus bei lietingos vasaros per gana trumpą laiką šalies įmonių, turinčių licencijuotų sandėlių statusą, elevatoriai buvo pripildyti įprastinėmis sąlygomis saugomų javų grūdų, todėl visi norintys pasinaudoti licencijuotų sandėlių sistema dėl sandėliavimo talpų trūkumo šiose įmonėse neturėjo galimybių.

Saugoti grūdus licencijuotuose sandėliuose pageidavo Pasvalio bei Kupiškio javų augintojai, tačiau atstumai iki įmonių, turinčių licencijuotus sandėlius, jiems buvo per dideli. Šalies įmonės, turinčios licencijuotas talpas, yra vidurinėje ir pietinėje Lietuvos dalyje. Šalies žemdirbiams būtų naudinga, jei licencijuotų įmonių statusą įgytų grūdų supirkimo-perdirbimo įmonės ir kitose šalies vietose. Tada žemės ūkio produkcijos augintojai galėtų išvengti didelių transportavimo išlaidų.

Žemės ūkio veiklos subjektams sandėliavimo metu patirtiems nuostoliams iš dalies kompensuoti už laikomus I ir II klasės kviečius buvo mokama po 4 Lt/t. Tokia priemonė buvo numatyta tik iki 2004 m. lapkričio 1 d., intervencinių pirkimų pradžios. ES šalyse nekompensuojamos varpinių bei ankštinių augalų grūdų sandėliavimo išlaidos, nes manoma, kad tokia parama gali iškreipti rinką, todėl po Lietuvos įstojimo į ES mūsų šalyje ši parama nebetaikoma.

Licencijuotų sandėlių sistemai įgyvendinti teisės aktai buvo parengti taip, kad jais galėtų pasinaudoti visi Lietuvos ūkio subjektai, todėl steigti licencijuotus sandėlius gali bet kuri Lietuvos įmonė ar ūkininko ūkis, atitinkantis keliamus reikalavimus, tačiau licencijuotų sandėlių kompensavimo fondo lėšomis galės naudotis

tik žemės ūkio veiklos subjektai. Ne žemės ūkio veiklos subjektams (pvz., prekybos organizacijoms) šis fondas nėra prieinamas, tačiau papildžius teisės aktus, jie savo lėšomis galėtų sukurti licencijuotų sandėlių kompensavimo fondą.

Kokio dydžio kompensavimo fondo licencijuotų sandėlių sistemai įgyvendinti Lietuvoje reikės, per kokį laikotarpį jis bus sukauptas, lems tai, kaip aktyviai šalies žemdirbiai naudosis šia sistema.

Remiantis apklausos duomenimis, licencijuotų sandėlių statusą mūsų šalyje galėtų turėti apie 50 grūdų sandėlių, kuriuose galėtų būti sandėliuojama 500 tūkst. t grūdų. Jei visi jie turėtų licencijuotų sandėlių statusą ir būtų saugomas minėtas kviečių kiekis, Lietuvos grūdų augintojai galėtų gauti paskolą, kurios maksimalus dydis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$Y = n \times k \times v = 500\,000 \times 385 \times 0,7 = 134\,750\,000 \text{ Lt,}$$

kur:

n – licencijuotuose sandėliuose saugomas javų kiekis, t;

k – licencijuotuose sandėliuose laikomų javų vidutinė normatyvinė kaina, Lt/t (2004 m. rugpjūčio 2 d. žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-454);

v – banko paskolos dalis, priklausanti nuo sandėliuojamų grūdų vertės.

Bankai sutinka teikti paskolas už jiems įkeistus grūdus tik sukaupus 10 proc. kompensavimo fondą. Tam, kad šalies žemdirbiai galėtų gauti apskaičiuotą trumpalaikių paskolų sumą, licencijuotų sandėlių fonde turėtų būti apie 13 mln. Lt. Tokio dydžio fondui sukaupti prireiks ne vienerių metų net ir taikant valstybės pagalbą (kasmet skiriant po 116 tūkst. Lt).

Dar nėra viena šalies įmonė neturi vaisių, bulvių ir daržovių saugojimo licencijos. Prognozuoti, kaip bus pasinaudota mūsų šalyje šia paslauga ir kokį kompensavimo fondą reikės

sukaupti, bus galima, nustačius jų talpas ir įvertinus sandėlių atitiktį reikalavimams, kurie keliami licencijuotiems sandėliams.

Apibendrinant licencijuoto sandėliavimo patirtį, tenka pastebėti, kad 2003 metais tokių sandėlių paslaugomis pasinaudota nebuvo. Tai lėmė gana aukšta grūdų supirkimo kaina bei informacijos apie šią sistemą stoka. 2004 metais šiuose sandėliuose buvo saugoma nedidelė javų dalis. Taip atsitiko dėl to, kad licencijuoti sandėliai buvo užkrauti grūdais įprasta tvarka, be to, įtakos turėjo ir nepatogus licencijuotų sandėlių teritorinis išdėstymas – daugeliui atstumai iki licencijuotų sandėlių buvo per dideli.

2004 metų gegužės mėnesį Lietuva Europos Komisijai pateikė prašymą pritarti valstybės pagalbos priemonei dėl licencijuotų sandėlių sistemos įgyvendinimo mūsų šalyje, tačiau atsakymas dar negautas. Turint omenyje, kad ši valstybės pagalbos priemonė yra tęstinė, Europos Komisija galbūt jos neuždraus. Tokiu atveju būtų tikslinga žemės ūkio veiklos subjektams, norintiems pasinaudoti licencijuotų sandėlių paslaugomis, taikomą palūkanų dalinį kompensavimą diferencijuoti, atsižvelgiant į gaunamos paskolos dydį.

Literatūra

1. Lietuvos Respublikos licencijuotų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų įstatymas Nr. IX-1046, 2002-12-16 // Valstybės žinios. – 2002. – Nr. 74-3139.
2. Dėl licencijuotuose sandėliuose saugomų varpinių, ankštinių ir aliejinių augalų grūdų, jų sėklų, ankštinių ir varpinių žolių sėklų, bulvių, daržovių ir vaisių normatyvinių kainų / Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-454, 2004-08-02 // Valstybės žinios. – 2004. – Nr. 124-4501.
3. Dėl bulvių, daržovių ir vaisių sandėlio veiklos licencijavimo taisyklių bei higienos reikalavimų licencijuotų bulvių, daržovių ir vaisių sandėlių saugykloms ir patalpoms patvirtinimo / Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-536, 2004-10-01 // Valstybės žinios. – 2004. – Nr. 148-5372.
4. Europos Sąjungos javų rinkos organizavimas. – V.: Žemės ir maisto ūkio integracijos į ES departamentas prie Žemės ūkio ministerijos, 1999.
5. Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir programų vadovas smulkiam ir vidutiniam verslui. – K.: Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmai, 2001.
6. Ikamas A., Sravinskienė D. Kaip mes naudojame ES paramą? – V.: Europos komitetas prie LVR, 2002.
7. Licencijuotų grūdų sandėlių ir sandėliavimo dokumentų sistema. – V.: Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2003.
8. Usher J. A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. – V.: Naujoji Rosma, 2001.

Summary

The system of licensed warehouses is an efficient measure that enables producers of agricultural products to obtain necessary circulating assets through a special crediting system that provides farmers with an opportunity to deposit agricultural products in special licensed warehouses. The law on warehousing activities' regulation was passed, but due to different reasons farmers apply for the services provided by licensed warehouses not often. Lithuania submitted a motion to the European Commission to notify constantly the state support for implementation of the licensed warehouses system.

SANTRUMPOS
ABBREVIATIONS

AB	– akcinė bendrovė
BVP	– bendrasis vidaus produktas
BŽŪP	– bendroji žemės ūkio politika
DKK	– Danijos krona
EDV	– europinis dydžio vienetas
ES	– Europos Sąjunga
EŽŪOGF	– Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
JAV	– Jungtinės Amerikos Valstijos
KN	– Kombinuotoji nomenklatūra
LRV	– Lietuvos Respublikos Vyriausybė
LŽŪMPRRA	– Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra
MPŪV	– mažiau palankios ūkininkauti vietovės
PVM	– pridėtinės vertės mokestis
SAPARD	– Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
UAB	– uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT	– Ūkių apskaitos duomenų tinklas
ŽŪM	– Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS	– Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN	– žemės ūkio naudmenos

ŪKININKŲ ŪKIŲ 2003 METŲ VEIKLOS REZULTATAI
FARMING RESULTS OF FAMILY FARMS IN 2003

1 lentelė / Table 1

Bendrosios produkcijos struktūra, proc. / Structure of total output, %

Ūkių grupės / Farm groups	Augalininkystės produkcija Crop output	Gyvulininkystės produkcija Livestock output	Kita produkcija Other output
Pagal žemės plotą, ha / According to farm size, ha			
< 10,1	89,3	10,7	0,0
10,1–20,0	58,5	39,6	1,9
20,1–30,0	54,8	44,1	1,1
30,1–40,0	56,8	41,2	2,0
40,1–50,0	63,5	35,3	1,2
50,1–100,0	66,2	31,6	2,2
100,1–150,0	80,5	17,3	2,2
> 150,0	88,9	8,8	2,2
Pagal ūkininkavimo tipą / According to type of farming			
13	92,3	5,7	2,0
14	91,0	6,5	2,5
20; 34	96,2	1,4	2,4
41	36,1	62,5	1,4
60	70,0	28,6	1,4
43; 71	43,2	55,7	1,0
81	51,5	46,3	2,2
72; 82	35,2	64,2	0,6
Pagal ekonominį dydį, EDV / According to economic size, ESU			
< 2	54,1	36,8	9,2
2–< 4	53,6	44,7	1,7
4–< 6	61,2	37,5	1,4
6–< 8	65,5	33,2	1,3
8–< 12	71,5	27,2	1,3
12–< 16	76,7	20,5	2,7
16–< 40	82,9	14,8	2,3
>= 40	94,5	3,1	2,4
Pagal apskritis / According to counties			
Alytaus	74,6	22,9	2,5
Kauno	76,1	22,3	1,6
Klaipėdos	59,0	37,3	3,7
Marijampolės	87,2	11,8	1,1
Panevėžio	73,0	24,8	2,3
Šiaulių	82,5	15,6	1,9
Tauragės	52,1	46,7	1,1
Telšių	54,5	43,6	1,8
Utenos	50,7	47,6	1,7
Vilniaus	63,2	35,2	1,6

Valstybės parama, Lt / Subsidies, Lit

Ūkių grupės <i>Farm groups</i>	Subsidijos gamybai <i>Subsidies for production per</i>		Subsidijos investicijoms <i>Subsidies for investment per</i>	
	1 ha ŽŪN / UAA	1 EDV / ESU	1 ha ŽŪN / UAA	1 EDV / ESU
Pagal žemės plotą, ha / According to farm size, ha				
< 10,1	341	611	–	–
10,1–20,0	169	843	6	32
20,1–30,0	163	1124	5	33
30,1–40,0	145	1165	15	118
40,1–50,0	144	1120	27	207
50,1–100,0	137	1141	38	321
100,1–150,0	131	974	36	269
> 150,0	149	937	93	581
Pagal ūkininkavimo tipą / According to type of farming				
13	119	916	47	362
14	175	913	67	349
20; 34	258	464	178	321
41	201	1765	69	611
60	141	962	8	56
43; 71	155	1455	7	68
81	138	1210	17	17
72; 82	95	549	30	173
Pagal ekonominį dydį, EDV / According to economic size, ESU				
< 2	144	1479	7	70
2–< 4	142	1250	11	94
4–< 6	152	1096	12	86
6–< 8	144	1096	35	267
8–< 12	142	967	34	230
12–< 16	148	994	23	157
16–< 40	159	902	81	461
>= 40	157	768	121	590
Pagal apskritis / According to counties				
Alytaus	157	954	20	122
Kauno	117	738	63	401
Klaipėdos	176	1106	39	243
Marijampolės	138	695	84	426
Panevėžio	163	1128	57	395
Šiaulių	127	838	36	237
Tauragės	160	1238	37	286
Telšių	118	1071	20	181
Utenos	147	1392	19	175
Vilniaus	182	1430	8	64

Išlaidos 1 EDV, Lt / Costs per 1 ESU, Litas

Ūkių grupės Farm groups	Kintamosios išlaidos Variable costs	Pastoviosios išlaidos Fixed costs
Pagal žemės plotą, ha / According to farm size, ha		
< 10,1	2191	3151
10,1–20,0	4342	3661
20,1–30,0	5326	3682
30,1–40,0	5342	3628
40,1–50,0	4554	3790
50,1–100,0	4535	3471
100,1–150,0	3717	2915
> 150,0	3603	2584
Pagal ūkininkavimo tipą / According to type of farming		
13	3529	3046
14	3268	2644
20; 34	1907	2540
41	6649	4050
60	4444	3728
43; 71	6380	4110
81	5635	3859
72; 82	5982	2904
Pagal ekonominį dydį, EDV / According to economic size, ESU		
< 2	5033	5516
2–< 4	5551	4418
4–< 6	4680	3217
6–< 8	4462	3263
8–< 12	4036	2947
12–< 16	3708	2766
16–< 40	3606	2516
>= 40	3259	2447
Pagal apskritis / According to counties		
Alytaus	3728	3345
Kauno	4317	2912
Klaipėdos	4682	3718
Marijampolės	3710	2837
Panevėžio	4346	3001
Šiaulių	3766	3037
Tauragės	6063	3135
Telšių	4996	3841
Utenos	5067	3954
Vilniaus	4190	3928

Bendrasis pelnas 1 EDV, Lt / Gross profit per 1 ESU, Litus

Ūkių grupės <i>Farm groups</i>	Bendrasis pelnas <i>Gross profit</i>	Bendrasis pelnas (su subsidijomis) <i>Gross profit (including subsidies)</i>
Pagal žemės plotą, ha / According to farm size, ha		
< 10,1	4416	4696
10,1–20,0	2889	3481
20,1–30,0	1835	2705
30,1–40,0	2078	3240
40,1–50,0	1775	3040
50,1–100,0	2040	3435
100,1–150,0	2606	3843
> 150,0	2711	4227
Pagal ūkininkavimo tipą / According to type of farming		
13	2034	3274
14	2816	4005
20; 34	3916	4563
41	3011	5312
60	1318	2158
43; 71	2013	3403
81	2024	3207
72; 82	3027	3502
Pagal ekonominį dydį, EDV / According to economic size, ESU		
< 2	1048	2103
2–< 4	1805	2917
4–< 6	1830	2887
6–< 8	2419	3588
8–< 12	2617	3768
12–< 16	2794	3936
16–< 40	2866	4223
>= 40	2746	4103
Pagal apskritis / According to counties		
Alytaus	2458	3354
Kauno	2392	3442
Klaipėdos	2880	4083
Marijampolės	3219	4306
Panevėžio	1912	3423
Šiaulių	2399	3437
Tauragės	2726	4211
Telšių	2813	3884
Utenos	1438	2742
Vilniaus	1673	2941

Turtas, skolos, kapitalas 1 ha ŽŪN, Lt
Agricultural assets, debts and net worth per 1 ha UAA, Lit

Ūkių grupės <i>Farm groups</i>	Nuosavas žemės ūkio turtas <i>Agricultural assets of farm</i>	Skolos / Debts	Nuosavas kapitalas <i>Net worth</i>
Pagal žemės plotą, ha / According to farm size, ha			
< 10,1	8088	5	9520
10,1–20,0	5323	51	5960
20,1–30,0	3714	62	4127
30,1–40,0	3598	52	3915
40,1–50,0	3213	87	3706
50,1–100,0	2481	160	2747
100,1–150,0	2794	293	2904
> 150,0	1991	537	1971
Pagal ūkininkavimo tipą / According to type of farming			
13	2104	259	2267
14	2822	368	3132
20; 34	6533	629	8162
41	3620	383	3676
60	3440	89	3721
43; 71	2975	42	3363
81	3489	70	3746
72; 82	4770	261	5253
Pagal ekonominį dydį, EDV / According to economic size, ESU			
< 2	5327	86	5692
2–< 4	3616	34	4011
4–< 6	3326	77	3585
6–< 8	2898	221	3113
8–< 12	2560	182	2835
12–< 16	2547	241	2766
16–< 40	2427	444	2638
>= 40	2145	660	2143
Pagal apskritis / According to counties			
Alytaus	3953	109	4266
Kauno	2869	319	3056
Klaipėdos	3818	111	4315
Marijampolės	3686	413	4037
Panevėžio	2533	344	2623
Šiaulių	2499	274	2762
Tauragės	3426	103	3741
Telšių	3148	37	3628
Utenos	3320	125	3547
Vilniaus	2673	117	2933

RINKOTYRA. Žemės ūkio ir maisto produktai. – Nr. 5 (26). – Vilnius: LAEI, 2004. – 96 p.:
ilustr., lent. – Santr. angl.

Atsakingas už leidinį A. Kuodys
Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė
Tekstą į anglų k. vertė V. Girgždienė
Maketavo D. Taločkaitė
Viršelio dizainerė D. Taločkaitė

2005 02 07. 6 sp. l. Užsakymas Nr.
Leido Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas,
V. Kudirkos g. 18, LT-03105 Vilnius
Spausdino UAB „Valdo leidykla“
Gedimino g. 34/2, LT-20131 Ukmergė

Kaina sutartinė